

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita, Et Gestis S. Francisci Xaverii È Societate Iesv Indiarvm Apostoli Libri Qvatvor

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1666

Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10854

DE VITA ET GESTIS
S. FRANCISCI XAVERII
INDORVM APOSTOLI
è Societate IESV,
LIBER PRIMVS.

R TUM duxit legitimâ serie, ab Regibus Navarra
Franciscus Xaverius: hos illi atavos assignant vetera
cius familiae monumenta, & iuridicè testatur Antonius
Zapata Cardinalis; patria illi Xaverium, leucas ferè
sex Pampelona distans, in Pyrenæorum radicibus, quâ
Navarra Hispaniam spectat. Hoc majorum ipsius meritis repensum præ-
mium, per continuos toparchas ab annis iam inde trecentis, materna
familia hæreditarium tenuit: Xaverij pater Ioannes Iassus, dignitate, &
stirpe nobilis; Regi suo, Ioanni tertio, ab consiliis, & percurator; mater
Maria Aspilqueta Xaveria, duplici appellatione, ex illustrissimis regni
famijs duabus traducta. Quòd autem Xaveriana, in matre desinebat, ne
gloriosum tot sæculis cognomen cum ea moreretur, liberorum nonnul-
lis est additum; quorum minimus natu Xaverius noster anno 1497. in-
luceem venit, paternum Iassi cognomentum alij tenere. Hunc diuino le-
ctum consilio ad inferendam in orbem alterum Christi fidem (in quem
deinde iussu Pontificis ab S. Ignatio missus est) sapientissimus artifex
tanto muneri aptavit, & materno usque ab utero corpus, & animum,
excipiendis venturae gratiæ satibus sic attemperavit, ut Apostolico cui
destinabatur ministerio par esset. Indolem in seuit moderatissimam, sui-
que aduersus perturbationes apprime compotem; ad hæc magnitudinem
animi nobilis, & erecti; spiritus generosos, & in quavis ardua secundis
successibus ituros, quos amabilis comitas, ab omni fuce aliena, sic aduen-
tibus

I.
Xaverij ortus,
educatio, in-
doles, studia
litterarum.

A tibus

tibus commendabat, vt facili nexu statim illos sibi obstringeret, dumtaxat ea lege, nequid minus honestum eorum amicitia oleret (cellarum est metium suo quodam instinctu ab ijs abhorrere, quae spirant aliquid minus castum) hinc ille pudoris illibati candor purissimus quem à cunabulis, ad vsque supremum spiritum, sincerum seruauit. fuit demum prouidentiae singularis, quod alioqui animoso inesset vehemens ad scientias imperus, cum maiorum exemplo rapi fratres ad arma cerneret. Prima parentum institutione, vereri Deum pra omnibus, Dei offensam odisse pra omnibus didicit, ex quo factum vt inde ab teneris (ita disertè Pontifices) coram Deo perfectè ambularet, adultum parentes, velificati ipsius genio, & spebus rei domesticae, quas iam tum opimas de se dabat, Parisios mittit, vbi tunc Europa totius celeberrimum ad literas omnes emporium: illic post felicem studiorum decursum, Doctoris Philosophi lauream Martij 15. tulit, anno 1530. Exin facta nobilitatis suae fide legitima, Philosophiae Magister creatus, illam publicè docuit.

2

Conuersio, ar-
dor, vita X-
auerij ante In-
dicam missio-
em.

2. Sed enim longè excellentiora Xauerio suo parabat Deus, quam ipse tunc, atque ipsius parens; & priuatas iuuenum rationes, vndique regnorum, Parisiensem scholam petentium, in eum delectum; iam tum tacite dispensabat quem erat illic ad Societatem conscribendam facturus Ignatius; qui & ipse tunc ab aduersantibus Hispania pulsus, sedem conficiendis studiis quietam captrarat Parisiis. Huic vero nec breui, nec paruo Xauerius sterit; cuius, & Fabri contubernio in Collegio S. Barbarae utebatur, (agitque Deo Faber suo quodam diario, contubernij huius immensas gratias:) illa Ignatij, humilis species, neglectus sui, obsoleta vestis, mendicatus in diem ostiatim victus, ille pra caeteris, honorum, famaue contemptus, ab eo validè alienabant Xauerium, vni tunc inani gloriolae inhiantem; huic Ignatius sermè pro stolido, angusti pectoris, & vilis animae, erat despectui, & ioco; dicebatque in eum dicta non dissimulanter, velut idoneum quem falsè luderet. Quod imperturbata patientia eludens Ignatius, haec in se iacta dicta & sarcasmos, pro iactantis salute representabat quidem Deo, sed eius interim animum valida interdum impressione quatibat, ea vi verborum, ac desiderij, qua tantam indolem, tantique ad Dei gloriam momenti, ardebat Deo subiugare; certus nimirum, si semel in eam penetraret radius tenuis aeternae lucis, perspecturam temporaria decora quae tantopere deperibat, quam nihili essent pra mansuris, quorum ipsi pretium ignoratio deterebat. Nec diu pependit aggressionis crebrae secundus exitus; iteratis illi ex Euangelio, ineluctabilis Veri Bonique effatis, fusaque pro illo apud Deum, copia lacrimarum, expugnauit tantam illam mentem saecularibus stipendijs celsiorem, sibi que Xauerium in Crucis Philosophia, quam prius ignotans spreuerat, non modo conciliauit discipulum, sed sequacem & imitatorum, iisdemque consiliis excolenda Christo Palaestina, sudores, & sanguinem daturum.

3. Quare

3. Quare ut primum à Philosophicis quas profitebatur prælectionibus se exsoluit, sub Ignatij disciplina spiritum meditando exercuit, eo statim suimet odio, ut quattriduum solidum, ieiunus planè transigeret, vno illo contentus animi pabulo, quod diu noctuque cœlitus hauriebat. Ac lego in nostris veteribus tabulis, prima illa Exercitia cum obiret, solitum se Deo sistere, arctè manus pedesque coligatum; se vellet se totum Deo mancipare, libertatemque omnem in posterum ex eius nutibus habere suspensam; siue pro illo impudenti agnosci, & ingrato seruo qui absque cultu nuptiali, conuiuio regum irrupisset, essetque propterea merito colligandus, & in exteriores tenebras mittendus: hinc demum totus in alium mutatus, & hæc, quibus hærebat, infima perosus, in hominem enasit Deo plenum, vnaque deinceps perpetuò anhelantem diuinæ gloriæ rationes. Quinque iam sibi ex Academia iuuenes Ignatius legerat, raris omnes ingenij dotibus; & vnius secum sententiæ; communi consensu conuenerant de consecranda Deo vita omni, nuncupatione Paupertatis, Castimonie, & Euangelij apud infideles, in Palaestina prædicandi; aut si non pateret anno toto ad eam aditus, sistendi se summo Pontifici, ad omne illius imperium quocumque gentium, in Dei obsequium mitteret: hæc uti aliàs enarraui prope Parisios ad S. Mariæ in monte Martyrum edita, Xauerio annum iam septimum supra trigessimum agente, qui fuit 1534. Inde trium accessu sociorum aucti, anno exeunte Venetias petunt, vbi eos aliquanto pridem opperiebatur Ignatius: illic aliisque in urbibus ea fuit Xauerio videndi ratio & agendi, quæ hominem decuit tyrocinia ponentem Apostolici famulatus, quamprimum in Indian obeundi; nempe itinera, & longa, & media hieme, semperque pedestria per montes niue obstructos, inter infestos exercitus, hæretico in solo, vnoque viatico quod esset Deus mendicanti, benignè prouisurus. Accedebat suimet immitis, & sæua tractatio; ac nisi fuisset miraculo vetitum etiam lethalis; arctus corrogatusque panis; tunica vilis & lacera; noctes desertis vel in tugariis, vel sub dio; solitarij cum Deo, velut extra mundum, & diuturni secessus; heroiæ in crebra, & ardua sui expugnatione victoriæ; ardorque interea inexpletus quærendarum Deo animarum, & vexationum patientissima, assiduaque perperio.

4. Notum illud dum Venetias pergeret insigne factum; scrupulo ductus, quod olim plusculum, bene habitus corporis agilitate delectatus, flatu se aliis iuueniliter prætulisset, hanc Deo qualemcumque culpam luere statuit; crura, & brachia, implexa funiculis sic adstringit, ut incessu motuque corporis, ruptis carnibus in nervos descenderent; ipse vehementia doloris animo linqueretur; Chirurgus arti suæ diffusus, curationem cæci, & insanabilis mali desperaret. Sed hanc Medicus clemens Deus adhibuit, noctis vnius spatio, rescissis sponte, carnibus exemit funiculos, & miraculo duplici alè ab iis impressa vlcera, glutinauit. Venetiis in Nosocomio, quod Incurabilem dicitur, dum illa tractat purulenta & graueolentia semicadauera, refugam persensit ab eo aspectu,

3
Exercitia
obit, & quo
modo.

4
Vita periculi
domandi sui
ardore incur-
sum, miraculo
evadit.

Saniem vlcerum exlugit.

Dies solus quadraginta orando transfugit.

S. Hieronymi conspectu fatatur.

Xauerij ad apostolatam Indorum, electio.

fectore, tactuque nauseam; at ille hanc forti caritatis violentia vlcerus, admouuit vlceri quod curabat infirmi ac tabido labra, duxitque sapius ex eo lambendo saniem, vt sensus sui delicatioris fastidia frangeret. Montifilicis in oppido, Parauij vicino, dies transegit quadraginta, in sola eremo, cum Deo tantum secumque habitans, nisi quantulum exire quotidie cogebatur, ad corrogandum panis quo aleretur frustum. Vicentia lapsis sub asperitatum, & laboris pondere viribus aegrotauit, & ex Nococomij egestate, eodem exceptus cum aegrotante simul, paupere lectulo, curationem morbi haud aliam habuit, praeter S. Hieronymi conspectum, qui se illi spectandum praebuit, & longè grauiorum, quas esset passurus arumnarum, promissione recreauit. Bononia licet quartana iactatus pertinaci, aliena nihil secius incumbere saluti quam sanus; nihilo minori molestia quam aegrotus, concionibus, directioni animarum, consilijs, confessionibus diu noctuque audiendis. Romam denique vsque ad defectus corpore peruenit, vt ne leui quidem deinceps opera, sat vnquam futurus putaretur; sed palam mox fecit, quanto vigore mens imperitaret affecto corpori, velut enim clamore animarum egentium excitus, ad S. Laurentij in Damaso, S. Ludouici Gallorum, locisque alijs ad populum dixit, eo labore ac prouentu, vt ex itinere Indico ad socios scribens, dulcem eorum memoriam gestiret refricare. Romae verò dum agit, & in obtinenda Ignatii ab Christi Vicario Societatis confirmatione strenuè incumbit, adfuit praefixi caelitus momentum temporis, quo ad apostolatam Indorum accitus est, rem vti se habuit hic pono.

5. Dum arma Ioannis III. Lusitaniae Regis fortunat Deus; & noua quotidie gloria, & ditionibus illum auget; nouos quoque illi quotidie, grati animi subdebat stimulos, eò piissimum Principem sollicitabat vnice ardens cura, non minus strenuos verbi Dei praecones, quam maris peritos, classium nauarchos, & belli Duces egregios parandi, vt quicquid armis & nauibus quaesisset, Ecclesiae finibus adderetur. Quod eius caeleste studium transmittendarum ad hoc in Asiam nauium, illius maioribus diuinitus infirum, diuina quoque bonitas promouit, cum ingenti laude fortitudinis Lusitanae. Regebat Parisijs Gouea Lusitanus, S. Barbarae Collegium, in quo Ignatius, Xauerius, atque illorum socij dabant scientijs operam. Erant horum, tum virtus egregia, tum quaerendarum industria, vigorque animarum Gouea exploratissima, diuque spectata. Contigit itaque, Deo fortuitis in speciem casibus, nostra haec infima in fines altissimos, nobis infertis digerente, vt hic suo ab Rege destinaretur ad Paulum III. essetque tunc Romae, cum deposita spe petendae Palaestinae, Pontificis pedibus se cum socijs Ignatius suscebat, deuouebatque illi suam, & illorum operam, in quosuis labores, pro Ecclesia subeundos. Visum hic Gouea, Regis sui votis fauore caelum, monet ab se repectos, qui essent iis idonei, sibi pridem notos, pridemque perspectos; planè homines Dei, eiusque vnus rationibus addictos, pauperes, contemptores sui, laboris inexhausti, peculiari voto, conuertendis ad Christum infidelibus obliga-

eos; multis, atque immanibus probatos conflictationum molestiis, sed patientiæ insuperabilis, & in ardua quæuis, animarum bono auderent inuasuros; demum Indiis natos, eoque mox aduoluros si Rex innueret. Nec ut innueret, pluribus opus fuit, Mascaregnam suam tunc Romæ legatum, per literas iubet de iis cum summo Pontifice, & Ignatio agere, secumque in reditu, qui proximè instabat, sex minimum ducere. Quod ante Ignatio Mascaregnas quàm Pontifici exponens, animaduertit Dei seruum haud paulo latius exsporrigeret curas suas, quàm in aliquam solum mundi partem; nam si ex decem sex ferat India, quid, inquit, residuū orbi reliquo fiat: se tamen cum suis in Pontificis manu esse, quanquam paruo, quo adhuc constabant, ex numero, duos esse partem non minimam quod & Pontifici placuit, & duorum delectum Ignatio permisit; At is consulto, de more, Deo; libratique hinc diu tanti ministerij momentis, suorum hinc ad illud opibus, in Simone Rodericio, & Nicolao Bobadilla tandem acquieuit, strenuissimo utroque, & magno muneri non impares spiritus agitante, nisi diuino prospectui longè aliud visum, aliudque decretam; neuter enim Europa excessit. Sed Rodericio ad Societatem in Lusitania fundandam, Deus fructuosius usus est, quàm si per se solus Indos coluisset; Bobadilla vero ad fidem Germaniæ aduersus Lutherum sustentandam. Interea rerum Xauecius longa dudum alens desideria tanti boni, sibi que quodammodo à Deo promissi, nulla huius ardoris prodebat indicia, nedum ut eam prouinciam verbo vllò ambiret, sed humilitate se sua inuoluens excelsores esse cogitabat, quàm ut humi stratus ad eam deberet adspirare multoque iustius, & sapientius alijs duobus censebat concreditam, at qui vnum ad eam Xauecium legerat: exequendi ordinem tam aptè contexuit, ut quod inde Deo prouidente exiret, coactæ prudentiæ necessitate factum videretur. Quod enim à vero primum Ignatius aberraret, arcanum fuit! Dei consilium, ut esset clarior hunc esse delectum ad Apostolatam qui cum Dei solius ex suffragio pendeat, sibi quoque illum peragendum seruasset. Reuocatus Serni, Rodericus nauim illico in Lusitaniam conscendit; redux Neapoli Bobadilla, ut Romam attigit statim ex morbo decubuit, qui Deo potius dirigente, quam errantè natura conscitus, ægre sperabatur tempori desiturus, urgente propediem Mascaregnæ discessu, qui Bobadillam ducendum susceperat. In eas coactus angustias nouo mentis instinctu, delectui nouo intendit Ignatius, quem in Xauecio firmavit; eo ad lectulum accito, in quo tunc ægrotus iacebat. Tua est Francisco, non Bobadilla fors, expeditio ad Indos; hanc tibi iudicia addicunt nostris meliora, qui tam longo prospectu Dei consilium assequi non valemus; hanc equidem Pontifex cuius tui nutibus tua deuouisti obsequia, virtuti tuæ credit; ego eius nomine defero; sed illam perinde tu occupa ut si per se Deus ipsemet committat, quem ab oriente videre videor innuentem, mihi quidem ut illuc te mittam, tibi vero ut alacriter eò pergas. Ita eius tamdiu Venetiis frustra tantopere expectati ad barbaros traiectus, en! Romæ sis compos, nec

iam (qua vna nostri tunc ambitus clauderentur) Palaestinam, sed totas Indias, & orbis vnus integros populos sortiris, hæc tibi latifundia colenda Deus locat; hunc tuis sudoribus commendat agrum, vel hinc cerne quam carus illi sis, cum sui honoris, ac nominis primarios titulos tuæ fidei credat, hoc est numerum animarum innumerabilem, quarum te saluti, prius omni æuo designatum, singulari nunc modo addicit, & mancipat. Sic tuum idem secundet iter & fecundet labores; ac dum sui præconem Euangelij te facit, & spargendæ in illos populos suæ distributorem opulentissimæ gratiæ, intimus semper tuo cordi adsit, tantoque illud caritatis incendat igne vt totus illius ignibus & decinerascat orbis nouus, & huc eius etiam pertingat splendor, tuisque in literis progressus operæ discamus, expectatione dignos quam sustines: nos te, vt tui noster amor iubet, ponè animis consequemur; comitabimur votis, & precibus, nec te vsquam tam procul terræ aut maria à nobis diuident, quin nos apud Deum semper tibi próximos videas, teque illic vicissim præsentem sumus habituri.

Ad hæc, affectus tot ac tam variij subitò Xaverij animum miscere, penè vt omnis haberet responsio, oculis tamen quam voce vberius, suam liberaliter operam, ac vitam ad salutem Indorum derulit; iturum vltro, & magna voluntate, in ærumnas, pericula, & perpeffiones, nec Apostolico muneri quocumque accerferet, sudores, & sanguinem negaturum, aut parçè impensurum. Mirari deinde maiorem in modum cardiagnostæ, & inspectori Deo cum nihil in se potuisset tantis dignum, & aptum gerendis occurrere; se tamen haud secus ab eo eligi, ac si rerum molem suis ipse viribus æquaret, & pondus Gigantis pumili humeris imponi. Verum hæc sui tam modesta, demissaque verecundia nequaquam obstitit, quo minus diu desideratæ, & efflagitatæ crucis Indicæ compos incipiens fieri, magnis incesseret lætitiis, & eo quidem liquidioribus, quo in ea sibi deferenda, explicari cernebat obscura ænigmata promissionum occultarum quibus ad cruces ærumnosas in Dei gloriam tollendas & curandam salutem barbarorum admonebatur in præcinctu stare.

6. Dormienti enim frequens incurerat imago Indi, nigrore Æthiopicis, quem sibi per somnum videbatur in ceruices sublatum, tractu itineris bene longo portare, sed tam graui pondere prementem, vt eius sub mole fatisceret, erumperetque anhelans in voces, & gemitus, quibus excitabatur Lainius, contubernalis illi assiduus dum his fatigaretur somniis; à quo vicissim excitatus, causamque rogatus querularum vocum, narrabat somnij speciem, addebatque se iam expergefatum perinde sudore diffluere, & lassitudine afflictum iacere, vt si vigilantis fuisset labor, non laboriosa imago obiecta dormienti. Alias (incertum an vigili) representauit illi Deus ærumnarum figuras mille, grandi fasce collectas, vt eas caro complexu stringeret: longinqua nimirum, per montes, & inuia, & syluas, & gentes ignotas itinera; vastitatem enauigandam Oceani, faciendaque illic naufragia; barbarorum

insu.

6.
Præfagia In-
dici eius epo-
stolaus.

insultus, atque insidias; telorum saxorumque imbres; venena; commiffiones cum idololatriis, superstitionem suam disputatione tuentibus; & ab ipsis quoque Christianis vexationes sæuissimas; præter æstus, & frigora, infesti alienique cæli; famem, sitim, vigilias, nuditatem, & vitæ discrimen vbique perpetuum. Fuitque hæc densis confita crucibus sylua ingens, quam deinde perruptam subegit annos decem, quos in excolendis Indiis posuit: ad cuius aspectum, tantum abest vt exterreretur, generosa illa, quam nec maria extinguunt caritas; vt potius in vota precesque exiliret; grauiora deposcens, iter. atque Deo identidem, adde his domine, adde plura, quod cum audiuit aliquando clamantem Simon Rodericus dum vnâ Romæ nosocomio inseruirent; haud tamen vnquam, expiscari ex ipso valuit clamoris eius causam, donec Vlyssipone. Nauim ad Indos conscensurus vale vltimum diceret remanenti, tunc pignus mutui amoris, & precum tesseram quas tot in aduersis ab eo expectabat, hoc illi arcanum, & quoddam aliud (de quo nos postea) discretè professus est: hinc ille tam creber Xauerio sermo de conuersione ethnicorum, & miserabili Orientis orbis destitutione, vbi campus esset multis Apostolis fingendis idoneus, si quos salus animarum æterna, quam commoditatis priuata stimulus acrius incitaret. Quæ ille cum diceret, ardebat in ore, animi sancta fax, & discindi pectus videbatur. Sic enim retulit qui eum audierat Hieronymus Domenecus, itunc quidem amicissimus viro sed nondum è Societate. Nec solum hoc fuit lecti diuinitus, ad Orientem Christo subiugandum, Xauerij omen. Ex eo iam tempore significatum fuerat, cum ipse alia omnia volueret, ab his tam excelsis cogitationibus aliena. Sororem Gandiæ habuit in Parthenone S. Clare antistitam, Regiæ quondam Hispaniæ honorariam, raræ tunc sanctimonix virginem, & futuri prædictionibus insignem. Hæc patrem audiens de reuocando domum Xauerio cogitare, quod magnis sumptibus, egisset Parisiis diutiùs, quàm res domestica pateretur; dedit ad eum ardentem literas, quibus futuri conscia, monebat, si quo diuinæ gloriæ, hominumque salutis desiderio rangeretur, etiam atque etiam caueret, ne prius fratrem amoueret ab studiis Parisiensibus quàm peregisset Theologiæ suæ cursum, etsi omnem vnus rem familiarem in iis esset exhausturus: hunc enim, aiebat, Deus sibi signauit Apostolum ad imbuendum cultu sui nominis Orbem nouum, & incrementis Ecclesiæ adiungendum. Quam eius epistolam ab se lectam testatur Ioannes Oforius, fuisseque tum nouo illius argumento, tum scribentis honori delatum, vt in familiæ abaco seruaretur. Demùm haud putem negligendum, velut casu magis, quàm Deo auspice (ex quo temporum ortus, & spatia decurrunt) comrade prouisum, vt eo anno in hanc lucem veniret Xauerius, quo Vascus Gama ex Europa soluit ad inuestigandos, explorandosque Indos, hoc est 1497. ita concurrente vnus discessu in nouum orbem, cum alterius in hunc nostrum ingressu, vt dum Vascus Gama adducendos ad Christum quaerebat populos, Deus à quo adducerentur, pararet Apostolum.

Rade

7
Eius ad pro-
fectionem In-
dicam appa-
ratus.

7. Rodericus cum Paulo Camerte, haud pridem sociis adiuncto Roma Martij 5. discesserat anno 1540. iamque nauis oneraria in Lusitaniam ex ciuitate veteri soluerat (quod quartana vexatus, terra comes esse legato non valeret) marique vsus est tam prono, vt ad Tagi fauces intra octiduum anchoras miserit: inde peruectus Setuuallem, exscensione facta Palmam deducitur, legati mandato, cuius ditionis erat id oppidum, vt salubritate summa eius coeli, viribus refocillaretur. Sed breui ab Rege singulari beneuolentia vocatus, Vlyssiponem 17. Aprilis attigit. Quod hic à me notari nonnulla compulsi ratio, de qua modo non sit operæ pretium fusius agere, hoc enim in fronte bibliorum suoapte Chirographo consignauit, quem librum ab eo acceptum, cum secum in Indiam, post annos aliquot Antonius Quadrosius tulisset, non ita pridem P. Alexander Rhodius, nobis retulit in Europam. At vero Xauerius, Martij quoque sexto & decimo, Roma cum legato discessit, fuitque totus itineris tanti apparatus, diei vnus, in plagis attritæ tunicæ sarcindis, in caorum salutatione ac præcipue in quærenda Pauli III. Pontificia Benedictione qua illum Pontifex dum amplissima impertit, prius hortatus est verbis grauissimis, vt induceret animos tam sublimi dignos Prouincia, nec tenuitati suæ, tantum diffideret, quasi tantis ausibus impari quin multo maiori erigeretur eius fiducia cuius obsequio illam suscepisset; haudquaquam dubius quibus maiora humanis committit, eos vna idoneis ad ea viribus dotibusque ornare; nec illum nostris egere subsidiis, qui piscatores vocans, hoc ipso creat Apostolos; mundi magistratos ex rudibus efficit; ex pauperibus, Ecclesiæ principes, & sub Intulentiis eorum pedibus, sapientum, regumque capita, omnemque tumentis seculi superbiam incuruat. Meminisset vero, magna se rerum manere discrimina: nisi enim magnis, & decumanis periculis, præclaros exitus grandia non habere; nec Apostolorum meritum, ac nomen quartum, nisi vestigiis iisdem quæ suæ virtutis hæredibus premenda signassent, vitæ scilicet perpetuo morientis. Ad calcandas, S. Thomæ vias se mitti cogitaret, primi barbariæ Indicæ domitoris, eiusque tunc Christianitatis, ad eodè pridem afflictæ ac perditæ parentis. Tanti præcessoris conciperet spiritus, ac si foret cepto tam nobili fundendus sanguis: nullum mortis genus Apostolo dignius: Deo tandem animarum causa corporato, & Ecclesiæ votis vnâ earum salutem poscentibus nihil posse conuersionibus illarum pretiosius venire. Quam igitur grati vtriusque obsequij nomen? quanta meriti merces? quale præmium excellentissimi laboris? quem certè ab illo ipso expectabat, fortunarique illi à Deo tam enixè poscebat quantum & desiderijs, & spebus iam tum præcipiebat fore maxime fructuosum. Huic Pontificis velut Dei, eius ore loquentis, adhortationi sic respondit vt virum decuit quàm abiectissimè tum de se sentientem, tum subitarum in omnes casus intrepide qua pietate Christi Vicarium intimè affecit, crexitque in nouas expectationes quæ toto deinceps nouennio ex Xauerij laboribus etiam supra spem exire. Ergo illi ad iter, operæque susceptæ fausta omnia.

omnia precatus, ab se illum quàm humanissimè dimisit. Ille post mutuos sociorum amplexus, quibus haud minorem beatæ fortis inuidiam, quàm sui desiderium relinquebat; postque amantissimi parentis Ignatij postremam adprecationem, statim profectus est, sed tradito prius, in manus Lainij quod asseruatur apud nos hæctenus, suæ de futuro Generali Præposito sententiæ, & constitutionibus conceptæ in hanc formã autographo. [Quantum ad se spectabat, probari sibi Constitutiones & regulas quas cum Ignatio Socij stabilirent, pollicerique sanctè illarum obseruationem: Eligi ab se in Societatis Præpositum P. Ignatium, & si quid humanitùs vetuisset, Petrum Fabrum: Tria se Deo, Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ religiosa vota in Societate Iesu nuncupare, vim suam tunc omnem habitura, cum primum suprema auctoritas Religionis formant Societati induisset.] Quod sexto post mense confectum est.

8. Roma Vlissiponem terrestri itinere mense tertio attigit, virtutis quàmque transisset, clara vestigia imprimens, secum præter se nihil tulit; interpolata qua tegebatur tunica, & pressio sub axilla Breviatio diues, quam Apostolicæ paupertatis constantiam, etiam apud Indos perpetuam tenuit, nisi cum inter Ethnicos cogebatur sacram ad celebrandum supellectilem circumferre. Sibi quidem ad iter, uti & cæteri, ab Legati ministris, equum habuit singularem; sed eum fecit omnibus communem, nam si cui peior obrigerat, huic de suo meliori gratificabatur, gaudens tum alios commodè equitare, tum ipse pedes ire, & variandi itineris specie, bonam partem diei pedes incedere. Iam in hospitij vnus omnibus præsto esse, etiam famulis, quorum aut dormientium obibat vices; aut laborantium ministeria iuuabat. Equos stabulo, pabulo, in aditu curare; in discessu parare ac sternere; si cui comitum (quod magno in numero frequens) in diuersorio locus venisset incommodus, vrgere etiam atque etiam precibus, ut sibi daro succederet; ipse vel reiectio in lecto somnũ, vel nuda in humo capere. Erat verò is paucarum horarum, omniumque postremus decumbere solitus, primus omnium cui vigilare ac surgere, ad commodandam famulis operam; & precum statarum pretiosa pensa Deo exsoluenda. Quod enim Romã discedens statuerat, nullum sibi diem abiturum cuius non certas cogitandis æternis horas impenderet, hoc lege constanti, religiosè semper retinuit; tametsi dempto quod dabat famularibus operis, & breuissima quieti spatio; totus de cætero cum Deo esset à quo nec illum defatigatio, nec strepitus comitum, nec importunitas locorum auertebat, tanto in eum pondere ferebatur. Tunc autem potissimum, cum peruagaretur animo Indias, raptusque in illas ardore vehementi, quotidie millies earum salutem immolabat sese. Ab hac tamen dulci cogitationum imagine, ac sensu, distrahebant illum subinde comites, quibus nullam erat ad mulcenda diuturni itineris rædia leuamen, P. Francisci consuetudine, verbisque iucundius. Erat enim eius comitas mira, & amabilitas, semperque alacris, & vna, nec sibi vnquam dissimilis: affabilitas vero nullo discrimine adeò facilis, ut si omnium foret conditione

8.
Hæctis in Lusit.
humilitas, &
caritas.

seruus, natura germanus. Nihil fecius tam æquabiliter hæc moderabatur ut illa eius modestia, & perpes cum Deo familiaritas, tantum apud omnes conciliarent illi venerationis, quantum humanitas benevolentia. Inuicibatur itaque non raro ab socijs de re quapiam grata sermo, ipseque in illum haud ægrè descendebat, ut ex obuiio illo atque fortuito, sensim dissimulato gradu ad grauiora conscenderet, ipsaque medullas animæ subitura, ut erat ab Ignatio edoctus; promouebatque tam longè a cepto colloquia, ut vespere demum dies solidi notarentur in diuinis traducti, sed audientium tam insigni ac præsentis bono, ut subsistere interdum furim cogere in casa quapiam viæ iuncta, ad excipiendam confessionem alicuius, conscientia lanienam ferre vltèrius non valentis, eaque obita comites consequi.

9
Laureto, &
Bononia
transitus.

9. Laureto dum transit, quid illic octiduo egerit; quid Bononia paulò post, cum Cardinali Bonifacio Ferrerio Inurensi Episcopo, ex eo gratius quàm ex me lector intelliget. Eius itaque litteras bona fide Latine referam, quod sum etiam deinceps vbi res tulerit factururus, ut hinc & certius historia pondus, & legentibus pietas accedat. Ait igitur pridie Calendas Aprilis anno 1540. ad Ignatium Bononiã scribens. [Vnas à te accipi litteras ipso Paschæ die, cum fasciculo ad Legatum, quanta id animi voluptate, solus mihi conscius est Deus; nunc postquam, nisi per litteras, ut puto, non sumus hic inuicem denud visuri, sed illic facie ad faciem, cum multis mutuisque complexibus, superest hic breui quod viuimus, per litteras sapius nobiscum versemur. Ad quidem pro virili mea ut a te iustus sum præstabo, particulatim, & distinctè, ut fert epistolæ natura perscribens omnia. Cum Cardinali Inurensi, uti mandaueras, egi placidè valdeque per orium; accepit ille me perhumaniter, largèque detulit, quicquid foret in sua potestate: digredientem ab se bonus senex me suo complexu dignatus est, ego manum venerabundus osculo libaui, sed iam in medio congressu prouolutus in genua, illam Societatis nomine fueram osculatus: humanitatem Legati erga me nec possim assequi scribendo, nec scio què ferre valeam, nisi mihi certò prælagiat animus, luturum me illam inter Indos haud minori pretio quàm vità. Dominica in Palmis in augustissimo Sacello virginis Lauretanæ, Sacra confessionis, & Eucharistia obitit cum tota familia me sacris coram operante, quod octauo post die Christi resurgentis à nobis iteratum.] Porro quam memorat Cardinalis benevolentiam non ab eo solum, sed ab vniuersa promeritus est Franciscus Bononiã, exinde illi iam tum maximè addicta cum sanctis laboribus ex ea quæ fuerat, totam mutarat in aliam. Igitur vbi re scium est illac eum transire, ad visendum illam complures adiere, utque commodius ad animi sui consolationem eius industria uti possent, ex hospicio Legati, eum ad se transtulit Canonieus Casalinus, vbi concurrentium pietati cum esset dies angustior, negare noctes non poterat, audiendis confitentibus, & impertiendis diuino epulo: proficiscentem ingenti numero, multis milliaribus deduxere, multis cum lacrimis, quod eius in perpetuum

perpetuum conspectu orbari se cernerent, ac si eius arbitrio steteret sociorum delectus quos secum in Indiam duceret, magnis hoc ab eo precibus nonnulli flagitabant. Longum sit referre cœtera quæ Vllissiponem vsque de illo habentur, & maiora in Indiis nos vocant; sed quædam negligi Scriptorum vetat iudicium qui posterorum memoriæ tradenda censerunt.

10. Erat Legato metator hospitij homo ferus, & belluina exandescencia furere assuetus, is quandoque ab Domino negligentia perstrictus acriter, vbi se illius oculis subduxit, tam scedè cepit apud comites in illum debæchari, vt exuisse hominem videretur. Audiebat vir sanctus insanè furentem, & silentio animum premebat, ne igni oleum adderet, arrectus interea in occasionem quæ prima occurrisset reuocandæ ad mentem bestia. Die igitur insequenti cum detumuisset amentia impetus, obseruat tempus quo designaturus hospitia reliquorum aduentum præuertebat, tunc equo (quod nunquam antea) celeritatis validæ, ab vno comitū rogato, immixtis habenis ad illum præcipitat: patuitque euentu, præfago lumine cœlitus edoctum, necessitati extremæ succurrere. Assêctus enim est tempori, præcurrentem; cum lapsus nimirum per abrupta, tantum non obrutus sub equi pondere iaceret ac gemeret. Hic verò desiliens confestim Xauerius, magno demum conatu subtraxit equo semiuuium (qui casus allisit dirupit crepuerat); & suo ipsius in equo compositum, paucis, ad eò cordatè, sanctèque pupugit, vt ab comitibus offensionis veniam oraret quæ illorum aures scelerata lingua pridie violarat, aliusque ab eo qui fuerat deinceps viueret. Ad hæc Legati armigero non dispar auxilium, in pari animæ corporisque periculo attulit. Transmittendus erat fluuius vadi difficilis, atque ambigui; in hunc artus vel præsentia, vel temeritate iuuenili, equum subiectis calcaribus inijcit armiger prætentaturus & præiturus vadum; paulum processerat cum inopino gurgite sorbetur, abripiturque citatissimo alueo cum equo, ad medium fere milliare. E ripa focij actum de illo rati; Deum magnis vocibus inclamare; flere Legatus cui erat carissimus; Xauerius secum, & cum Deo totus, eò ardentius instare precibus, quò præceptis magis, sæuumque periculum: & gratas habuit preces Deus. Quem enim luf deque rapidissimo fluento, circumuolui cum equo penitus oportebat, semper in equo constitit iuuenis, exerto ex aquis capite, quod nec equestris egit peritia, quæ in illa consternatione prorsus vanuerat; nec vt ea maximè adesset, videtur agere potuisse; in terram denique appellens prehenfis tenaciter virgultis euasit incolumis. Quo illum discrimine credibile est percussum ad sanationem potius animæ quam exirium corporis, vt qui paulò priusquam Româ profisceretur, obstinasset animum auersus acres & validos diuini spiritus impulsus quibus ad religiosum Ordinem vehementissimè agi se senserat. Hanc eius liberationem Legatus, dum Xauerij precibus; Legati lacrimis Xauerius tribuit, & christiana inter illos certatur modestia, accurrunt serui, & comites, siccat, fouetur, restituitur, sed

IO.
Periclitante
corpore, &
anima iuuat.

ab Xaverio maximè quâ potissimum opus erat. Dum enim recentis horror periculi, salubri monito hunc prætat docilem, ex eo sciscitatur in tam præfenti vitæ periculo, quid tandem animo versasset? at is ingenè fallus est in procinctu illo distendi se æterno tribunalî, occurrisse mox animo viuam Ordinis illius imaginem in quem fuerat nuper à Deo vocatus, & hoc sibi admissum tam crudeli morsu conscientiam exprobrasse, vt eius reddenda ratione, quàm ipsa morte discrucietur violentius. Sub hæc de supino salutis neglectu, de atrocitate sempiterni supplicij sceleratis parati; eo animi sensu, ea verborum expressione loquebatur, vt modo ex inferis ignibus videretur, non ex fluuij aquis emersisse. Fuit & alius in via casus Xaverio, argumentum beneficæ caritatis. In transgressu Alpium Legati Scriba, tantillum semita exiens præceps in barathrum corruit, quod niues altissimæ plano æquatum cælauerant, & deuoluebatur in subiectum torrentem mergendus aut comminuendus, nisi Deo volente ruina tandem substitisset. Sed loco hæserat tam pauendi accessus vt auderet nemo tentare aleam hominis inde retrahendi; vnus Xaverij generosum pectus, seu verius dixerim, mascula caritas, per calcatum periculum euadens, eò se dimisit, satigitque, tam vario, & industrio nisu, vt eum imprimis, se verò deinde in tutum seduceret. Quare hic vti & alij quorum memini, duo, mirè aduersus Xaverium grati, vitæ suæ parentem illum perpetuo dixere; ipse grato illorum animo, vni eorum bono perpetuo vsus est nempe vt efficeret meliores.

11

Infalutam
Arzeterit pa-
triam

11. Transmisso iam saltu Pyreneo cum eò ventum est, vnde castrum Xaverium propius aberat, expectabat Legatus eò excurrendi occasionem acciperet proclinem vtique, ac fere necessariam, vt postremo suorum reficeretur aspectu, & affatu; vel si minus suorum afficeretur necessitudine, matri saltem grandææ suprema verba, & fratribus diceret. Miratus verò, diuerticuli huius nullam ab eo fieri mentionem; non modo id illi suggestit, sed suasit etiam vehementer; tum quod ita prorsus fieri deceret; tum quod notam sibi duritiæ apud nobiles illos hæsuram cerneret, si post longinquitatem absentia illuc Xaverium deducens, vnde nunquam esset rediturus, ne obiter quidem illius copiam ijs fecisset. At qui sæculo valedicens nihil se illic præterea quod suum diceret, habere statuerat, induci non potuit, vt de via Apostolicæ missionis tantisper flesteret, aicns mutuos propinquorum complexus se illuc differre vbi non forent obiter dandi, & accipiendi, sed solidis gaudijs cumulati, cum hic & raptim iungerentur, & suo aliquo semper fastidio miscerentur. Iam quidem Mascaregnas, singulari, prudentia vir, & cæus Xaverij obseruator, intimè illum perspexerat, & tam altè de illo sentiebat, vt ante suum in Lusitaniam aduentum cursorem cum literis ad Regem præmitteret, quarum erat præcipuum argumentum Xaverij sanctitas, quem ipsius obsequijs in salute Indorum operam nauaturum, secum adducebat; de hominis innocentia, humilitate sancta, contemptu sui, rerumque caducarum scribebat

bebat ita magnificè vt eius expectatione, & desiderio Rex ipse aulam suam lætus recrearet.

12. Vlyssiponem Iunio exeunte peruenerat, statimque diuertit in Nosocomium omnium Sanctorum, vbi socij eius duo nauigio aduecti, hospitium sibi delegerant. Illic ergo Simonem Rodericum salutans, quo pacto temporis pertinacissimæ quartanæ accessionem opperiebatur, dulci caritatis miraculo persanauit, nam ab eo complexu in posterum nullum eius febris residuum sensit. Elapso triduo in aulam euocatur excipiturque ab Rege, & Regina Xauerius reuerenter vt sanctus; fatigatur ab ijs humanissimè rogitando, de recenti tunc Societatis instituto; de sæua præsertim tempestate, qua Romæ fuerat iactatus Ignatius, & iam vbique Prouinciæ perstrepebant; de prouidentia Numinis in eo conflictu admiranda, quæ Deo in gloriam atque in testimonium virtutis Ignatio vertisset, quod ab Hæreticis fuerat in eorum dedecus concinnatum, hinc ad visendos Principes filios ab iisdem perducti Ioannem & Mariam; dumque in anni proximi ver primum nauigatio Indica expectatur, adulescentes nobiles ad centum qui ad aulæ morem sangebantur, iussi suam in curam suscipere, christiana virtute, pietateque imbuendos. Post quæ comiter dimissi nosocomium repetunt, tam religioso ibidem hærendi proposito, vt neque in Aula, nec alibi vsquam, honorariam habitationem, à ministris regijs plurimum oblatam admiserint; ac ne sportulam quidem, regis mandato assignatam, statis enim horis quotidie ostiatim victum corrogabant; quanquam visum deinde horas illas maiori prouentura, iuuandis animis infumi oportere; crescente videlicet in dies eorum numero, qui opem ab ijs flagitabant; retinuère hinc tamen vt quot hebdomadis semel & iterum mendicantes prodirent, haud quidem leuandæ egestati, sed religiosæ demissioni exercendæ. Inter hæc Martinus Azpilqueta, cognomento Nauartus primus Conimbricæ Professor, diuinis literis, & peritia Canonum celebris, de Xauerio audit sororis filio, quod fama vulgauerat: dat extemplo ad Regem supplices rogans etiam atque etiam ad paucos dies illum sibi Conimbricæ permitti, saltem ultimo salutandum; ac si eo vsque sibi eius copia fieret, dum sui muneris expleisset tempus, spondebat se tanti beneficij gratiæ repositurum Vrbi scholas duas nullo stipendio, alteram Theologiæ Mysticæ; Canonum alteram, ac demum post annos aliquot, futurum illi apud Indos prædicandi Euangelij socium; at enim plures apud Regem Xauerij preces, quam Nauarri fuere: nec his detentus est, nec missus Conimbricam: nam de illa quam is memorabat societate itineris Indici, ac laborum, sic ipsemet scribit, *Ibi etiam ipse vitam finissem, nisi ille quando Olyssipone discessit, me iam senescentem, laboribus animo conceptis imparè iudicasset, scribens vt absentiam patienter ferrem in terris, præsentiam sperans in cælis.* Quam porrò lætos, & vberes quæstus, suo illo ardenti; & diuino animarum commercio legerent Xauerius, & Simon Rodericus, ex concionibus publicis, ministerio factorum, dissidentibus componendis, reuocandis ad mentem

12.
Vlyssipone
gesta ab Xa-
uerio

c. 24. n. 10.
manual.

per Exercitia, etiam viris Illustribus, præter quotidianam curam commissi sibi sancti officij carceris; & nobilitatis, potissimum aulicæ, christianam instaurationem eos, inquam, fructus Apostolorum appellatio plus satis indicat, qua illos Regis, & populi consensus, nomenclatione decorabat, ornanturque illâ nunc etiam eorum posterius de Societate, esto supra modulum nostrum magnifica, sed tamen hæreditariâ. Quare magnam habebant apud omnes venerationem; noui se illis addebant socij eiusdem vitæ capti præstantia, ferebanturque omnia cursu tam prospero, vt gratulantibus cæteris minus oculatis, doleret identidem, & queretur Xauerius, probe gnarus, eximia quæque ad Dei gloriam suscepta, ipsis præsertim initiis solita ferociter concuti. Dum his strenuè adlaborant, aderat tempus itineri dictum, vocabat opportunum mare & nauis instructa necessariò commeatu; Rex eorum virtute sic gaudebat, & mutata tam breui, aula, nobilium, & populi facie sic admirabatur, vt inducere animum non posset ad profectionem eorum probandam, censeretque nimium imprudenter exterarum regionum regni sui utilitatibus præferri; itaque re totâ in Consilium adductâ, multis vtriusque certatum est, vrgente pro India maximè Infante Principe Henrico, sed in Regis mentem flexit denique Senatus, decretumque vt retinerentur in Lusitania, cuius decreti significatio illos grauissime perculit, cum iam moras dilati eo vsque discessus quàm molestissime tulissent, tunc verò eius spes præsciendi cernerent, cum essent in nauem conscensuri. Consulunt ergo per literas, & in opem Ignatium poscunt; ille quod foret Deo gratissimum, certius cogniturus, ad Summum Pontificem negotium detulit, cui placuit Regis arbitrio vt starent in omnibus, siue illos in Lusitania, seu vellet in India manere. At qui Xauerium Indorum saluti donauerat, Ignatium mouit ad Mascarenam vt scriberet, esse quidem illos qui missi fuerant, integrè in Regis potestate, si tamen ex se quid de illis sentiret interrogaretur, videri sibi nullo incommodo Xauerium Indis, Lusitanis posse Rodericum concedi; sic vtriusque factum iri satis: quod planè vt opinatus fuerat euenit, Deo, Regi consilium probante, quod ipse Ignatio afflarat, Diuini profectò beneficij fuit etiam erga Indos, vt Rodericus in Lusitania remaneret. Debet enim illi Societas magnam partem domorum illius Prouinciæ, Collegium præcipuè Conimbricense, famâ percelebre, ex quo postea delectu annuo deduci hodieque pergunt colonia alacres præstantium operatorum, copiosa messe, Christi horrea locupletantium.

13.
 Mysipone
 soluit in In-
 diam, diplo-
 mate quadru-
 plici Apostoli-
 cus Nuncius
 dicitur.

13. Ver primum aderat, & vela nauibus quamprimum facturis, accitur ab Rege Xauerius, moneturque de profectione, ac velut hominis sanctitatis non modo perspectæ, verum etiam singulariter prudenti, magno affectu, parique fiducia, Dei causa, Regni que commendatur: commissum vigilantia suæ sciret Lusitanorum arces inspicere, lustrare præsidia, distinctè ad Regem sigillatimque perscribere, quæcumque fouendæ neophytorum pietati, & religioni inter ethnicos proferendæ vidisset

disset con ducere, illius se ardentibus studiis, & inuictō labori, Christianam iuxta, & barbaram Indiam credere, ipsamque adeo Æthiopiam, in quam propediem ingressus sperabatur. Atque vt foret Dei negotia tractantis, auctoritas grauior; & potestas aduerfaturis nequaquam obnoxia, Breuia illi diplomata tradidit, quibus Pontificis Nuncius creabatur. Erant hæc numero quatuor Romæ data, vt in originalibus eorum protographis ipsemet perlegi, primum Iulij 27. Subscriptum; alterum Augusti 2. Tertium, & quartum Octobris quarto; sed anno eodem omnia 1540. Duobus constituitur Apostolicus Nuncius cum amplissima potestate, ad conseruandam in Oriente, propagandamque religionem sacrosanctam: tertium Dauidi Æthiopiæ Imperatori, illum magnopere commendat: quartum etiam Toparchis & Principibus, Continentis Insularumque dominis, à capite Bonæ spei, per vniuersas Africæ ad Ortum oras, mare Rubrum, sinumque Persicum, & utrosque cis, & vltra Gangem Indiæ populos, vbi tacenda non videntur, in rebus Xauerij scribendis, vulgaris Auctorum hallucinatio, qui eius Obedientiæ exquisitam ex eo præstantiam celebrant, quod obtemperarit Ignatio, iubenti ad Indos proficisci; necdum enim tunc Ignatio subdebatur, Societate nondum constituta; Ignatio nondum Generali; nondum Xauerio, iure vllius obedientiæ illi obnoxio, sed vna obseruantia & amoris libera voluntate. Hanc ergo Indicæ missionis tam laboriosam, quam claram Prouinciam ab ipsemet suscepit Pontifice, cui se in utilitates Ecclesiæ peculiari voto obstrinxerat, nec in ea quicquam Ignatius habuit præter sibi mandatam ab eodem summo Pontifice diligendorum sollicitudinem, qui essent ad eam idonei; quod tres Rotæ Rom. cognitores prudenter admodum aduerterunt, cum ad sacrum Senatuum coram Pontifice de Xauerij virtute ac miraculis relatari ob quæ illi Sanctorum honores tribuendos censebant, inde exorsi sunt, quod prærogatiua excellenti ab Christi Vicario Apostolorum Indiæ accepisset. Suntque ferè hæc illorum verba, tantis auctoribus, & tanto argumento digna. [Prædicationē Euangelicā, rete illud eximie refert de quo in Euangelio habetur, quod ex Petri nauicula post Christi in ea concionem laxatum, captura piscium ambas nauiculas tam larga cumulauit vt penè mergerentur. Illa enim tum demum prædicatione multitudinem piscium rationalium immensam ex amara infidelium vndarum fallugine educit, cum ex Sede Romana B. Petri nauicula mittitur, & propagatur. Sic olim Angliam Christo subdidit Augustinus; Bonifacius maximam Germaniæ partem; Franconiam integram Chilianus; Eleutherius Albaniam; Liunioniam Mainardus; Noruegiam Nicolaus; aliique populos alios Apostolici viri Christo subiugarunt; verum ij omnes ab sublimitate Sedis Apostolicæ, in eas missi expeditiones; ab Gregorio Magno Augustinus, à Chonone Chilianus; à Greg. secundo Bonifacius; ab Aniceto Eleutherius; ab Alexandro tertio Mainardus; eodemque aliorum ministerio Nicolaus primus Moraniam; Stephanus septimus Bohemos; Daniam Agapitus secundus Christi Ecclesiæ adiunxere; & Orbem qua patet latissimè animo

animo lustremus, quocumque horum peruenit sonus hominum Apostolicorum, censeamusque si possumus populos quos Christi retibus concludere, omnes ab hac Petri nauicula profectos agnosceremus; ac laborum quidem ab iis susceptorum, tam felici prouentu, ut nunquam Roma Imperij sui faucibus tot gentes domuerit, quot Ecclesia Rom. Christi Prædicatione deuinxit. At enim eorum quos Petri sedes in eam piscationem destinauit, nemo tantis promouit spatiis, nemo eos attingit limites quos patrum nostrorum memoria Xauerius calcauit: qui à Paulo III. ad Insulas, & remotissimas Nationes ire iussus, expanso in vltimum Orientem reti, inuoluit piscium tam innumerabilem copiam ut crebore fociis cogere inuere quò ad opem ferendam accurrerent. Proinde Xauerium (Beatissime Pater) è sua illa piscatione Orientali faustissima, redcem excipe, tanta populorum, tribuum ac linguarum multitudine stipatum, ut iniri earum non possit numerus, agnosce; nauicula Petri, quanta sit virtus, & efficacia; quantum possint illius retia; quam fructuosa fuerit piscatorum suorum industria, &c.] Hæc illi à me ex Italico reddita, quòd ipsissima eorum latina verba, non potuerim reperire.

32.
Summa in itinere Indico paupertas Xauerij.

Nauigaturo igitur quamprimum Xauerio, Castaneria Comes Ataidius, classis procurator quò suoapte instinctu, quò Regis mandato, prolixè omnia detulit, rogauitque sibi scripto tradi quæcumque ad iter, vsui futura crederet; quòd & alij factitabant qui Regis sumptibus erant in naues imponendi. Verum Xauerio qui nihil cuperet, quærendum nihil fuit, orta que hinc miræ comitatis, inde humilitatis sanctæ pulchra contentio, virgente Ataidio ad vsum regie liberalitatis; obstante Xauerio, ne sibi thesaurus sacræ paupertatis immineretur, in quo vno haberet omnia, proindeque re nulla egeret. Ne quid tamen illa virtutis constantia superbum oleret, aut fastidiosum, flecti se denique passus est, ut pios aliquot ab Ataidio libros admitteret; sibi que, ac fociis duobus Paulo Camerti, & Francisco Mansilla gauisapina singula, crassiori opere ac vili coacta quibus post promontorium bonæ spei, aduersus immania frigora se munirent: tam pauca Comes pro nullis habuit; institit igitur humanissimis precibus, ne abnueret saltem familiarem seruulum; id enim vero, si minus ad vsum, necessarium certè ad dignitatem esse: fore id denique Apostolico Nuntio maxime indignum, si cum nautica, & vectorum fœce, pannos eluere spectaretur, & communem ad focum, cibos sibi cum iis coquere: crediderat. Comes vbi precibus non dabatur locus; datum iri decoro, & rationibus, ex eo in speciem, & ab dignitate Officij petitis; re autem ipsa ex Philosophia inani, etiam in diuinis Magisterium affectante, in quibus ut ait Apostolus, tam stulta est, quam stulta illi, tametsi falso, Christi sapientia videtur. Itaque responsione hac Comiti satisfecit; non sibi modò, sed quibuslibet etiam qui erant in nauicula ministeria præstiturum; non posse illa nisi ex pretij ignorance, haberi vilia, nec dedecorare Nuntij dignitatem. Quòd enim adderet, plus nimio abiectionis sublimitatem eius gradus, istiusmodi cautiones de inanitate produ-
ctas

Etas fumo eò rem Christianam redegisse vbi tunc miserè iacebat. Hinc vero postea classis Procurator abstinentiam hanc Xauerij prædicans plus sibi iactabat fuisse negotij ad perpellendum Xauerium, ne paucos libellos, & rusticas penulas ingeitas reiiceret, quàm ad explendam aliorum, nunquam satis expletam cupidinem. Hoc ergo tantulo, ad tantum iter instructus Xauerius, S. Iacobi Prætoriam conscendit, in qua illum secum Alfonso Martinus de Sosa, Indiarum Pro rege Gubernator habere voluit, tandem anno 1541. Aprilis 7. passis è Tago velis in altum mare auris adflantibus classis mouit.

15. Gauli regij maiores quos Lusitania ad Indos, vasto committit Oceano, tam capaci sunt mole, vt portent panè integros populos, præter pondus immensum mercium. Natarchos enim, & turbam nauticam; milites arcium præsidiatios; ministros regios, iisdem præfectos arcibus; & suis plarumq; cum familiis mercatores; mancipia, & seruos omnis generis, ad octingentos, & mille, pluresque interdum capiunt; & sua omnibus præbent concluiua, pro cuiusque gradu laxa vel angusta: merces verò iis imponendas, dum iacent in littore nemo credat posse naui omnes vna contineri; cum tamen illius partem vix infimam quandoque impleant, præter comparatum mille hominibus alendis, mensium octo commeatum. His ædificandis, armandis, instaurandis non potest alia quàm regum magnificentia par esse. Sentinam inter, & testum spatia, quinque vt minimum extant tabularis, (maxime in Gaulis veteribus, quibus multum nostri de magnitudine concedunt) illic annona cibaria, mercimonia, arma, tormenta aenea, nonnunquam octoginta, ordinatim digesta, suum singula locum habent; præter suas ad puppim, & proram speculis velut arcis illius mobilis turres duas, & propugnacula. Qui vero essent in vsu bellicos constructi, eorum latera muro cingebantur lapideo, inter crassiores tabulas medio, nec leuioribus munimentis sat tuti credebantur aduersus tormentorum globos, & tempestatum, marisque impetus, quod vbi concitatum furit, tam horrendo verbere illos quatit, vt frangi necesse sit, si debiliore armatura muniantur. Ex malis quatuor à fundo surgentibus decumanum trabes compingunt magnæ, gomphis vnam in arborem consertæ ferreis & fastigiat speculatoia corbita viginti saltem pugnatorum capax: licet verò hic tanto & corpore nitatur, & pondere, & firmis circum sublicis fulciatur, vinciatque catenis immanibus, subinde ventorum rabie pulsatus, frustatim dissilit, vt si foret arundo fragilis: antennæ demum, rudentes, vt la. duodecim, fori, anchoræ, transtra, & reliqua, huic moli respondent; navigationis tempus, ventorum ludibrium metitur; nunc tamen auctâ maiorem in modum peritiâ nauticæ, nisi qui casus aut naues deflexerit, aut tardarit, post sextum mensem Goæ anchoras mittunt. Quo temporis spatio Africæ totius circuitu fulcanda sunt miliaria ad quindecim millia.

16. Nam Vlyssipone, Maderam proras, ad quartam Africi ex magnetico gnomone obuertunt, inde ad vitandam Canariarum malaciam per exteriora Fauonij ad Palmam insulam tenditur, Promontorium viride, & mon-

15
Moles nauium
ex Europa in
Indiam.

16
Vlyssipone
Goam it. r.

C tem.

tem Leana: Longo deinceps tractu Guinea legitur, & post Æquatoris transmissam lineam aspirante Phœnicia, qui vnus est Cardinalium ven-
torum, ad Austrum itur, permittunturque flatibus in Brasiliam naues,
duntaxat in eius conspectum ne veniant, ne si propius accedant, infestis-
sima illius maris planeque insuperabili rapiditate in Lusitaniam repellan-
tur, vt exploratissimo exitio se subducant, casta eum in annum Indica
nauigatione: quare Brasiliam adnauigant, dum ad Trinitatis, & Tristani
de Cugna prouectæ sint, ex quibus Insulis in formidolosum vt naua vo-
citant Marisleonem, hoc est Bonæ Spei, cum sese iniecerint, flexis prorsus
Castrariam radunt, plagamque Africæ quæ à promontorio Cæciam versus
porrigitur. Quod si eatenus tam secundis auris promouerint, vt ad S.
Iacobi, quod mense Iulio celebratur vltra promontorium euaserint, pos-
sunt opportune in Mozambico, aquari ac refici, vnde inito cursu per inte-
riora S. Laurentij Insulæ Goam tandem appellant. Nam si fuerit annus
in serum prouectior, ne torrentibus fluentis, ac pœnè perpetuis abri-
pantur in syrtes & scopulos certis naufragiis infames, coguntur in altam
vela dare, & secundum exteriora Insulæ Cocinum petere, quo portu ex-
cipi ij solent qui ad Mozambicum non applicuerint. Sed mora quam
dixi plus mense solido luitur, qui nauigationi addendus est.

17

Ærumnæ, In-
dice nauiga-
tionis.

17. Cui si nihil inesset præterea, nisi longum ab terra exilium & vnus
aquarum & cœli infinitus vndique prospectus, iidem hominum vultus,
plerumque flagitiosorum, atque agrestium; somni, graueolentiæ, sor-
diumque incommoda, scilicet malum dici forsitan posset. Verum enim verò
iis tam multiplices accedant ærumnæ, vt vna illas vel auaritia insatia-
bilis, vel Apostolica caritas eluctetur perpeffionum grauitate, ac peri-
culorum, certatim animum ex æquo lacerante. Assiduæ in primis conuulsi
ex nauca stomachi, & fere omnibus communes molestiæ, maris tractum
ingressos statim exagitant, quem ex vndarum subsultatione Equatum ap-
pellitant, vbi æstu furenti tam dirè iactantur miseri vectores, vt etiam
sanguinem euomant, ad hæc summi caloris & frigoris vices, huius quid-
dem ad Promontorium Bonæ Spei, & viride; illius ad Guineæ oras, vbi
per diurnam, & laboriosam malaciam, ecelum, & aquam spirare ignem
putes, ne leuissimo quidem auræ vllius suspirio, hinc verò cordis tam
inquietus angor, tantus afflictarum defectus viriū & horror cibi cuiuslibet,
vt mors videatur omnib. imminere. Adde sub Æquinoctij circulo trāsue-
riam Africam scindente, bisque transmittendo, corrumpi solitam anno-
nam escariam, è regione Insulæ S. Thomæ; illic nauticus panis putrescit,
& verminat; fetet aqua, eiusque paucillum id, quod arcendæ morti ne-
cesse est glutire, in obscuro, & pressis naribus ducitur. Habent & pluriæ
veneni nescio quid, earum madore intumescunt carnes, & in vlcus rumpuntur.
Sed deterrimum omnium lucus quædam Loanda nomine, ab insu-
la Loanda (Congi regno contermina, eiusque ærario, ob conchilia quæ
inde collecta, monetæ locum & pretium apud incolas tenent) turgente
Loandæ nauigantibus gingiua tam enormi tumore vt dentes sepellant,
liuescunt

liuefcunt maculis erura, & inflata demum in faniem fuppurant vilcofam, aut fi peftilens humor in vitalia irreperit, inter valida, deliria & fpafmos agrotum perimit. Hinc illud iam olim folemne nauigaturis in Indiam vt faccum, aut fepulcrale linteum fecum ferant, quo fi cafus tulerit decen- ter poft obitum inuoluantur, marique inhumati humentur. Demum vt omittam rapidos fluentorum torrentium occurfus, qui tranfuerfa nauig- ia, in vada & fcopulos impingunt, vt cœtorum immenfa corpora, quæ aut ludant, aut certent, poftunt nullo negotio fuæ molis incuffu ea sub- uertere; abunde fit folas cogitare quæ nauigationem exercent tempefta- tes, illas præcipuè sub promontorio Bonæ Spei, obiectis atroces moribus quas ferè prælagiunt pifcium monfta ex profundo immenfo in fummis aquis lafciuientium, & fubfultantium, ea multitudine vt quocumque ver- fum longiffimè pertingit acies, confertum iis mare appareat, pauendo vectoribus anxii, & trifti fpectaculo; tempeftatum verò cuiufmodi caufa torrens illic sæuo Africo mare, & Oceani gemini ex lateribus Africæ ad illud promontorium confluctus, & depræliantium ventorum; ex quo fe fluctus infani attollunt, & ad difcrimen formidabilius refracti, fiue vt nau- tæ vocant, decuffati. Quare illo quod in superando promontorio infumitur quadriduo, faburræ adduntur aenea tormenta, occluduntur fenestræ, ac ne vadis operientibus demergatur nauis, fpiracula omnia obturantur, om- nes tecto claufi pro communi falute, alij arte, precibus alij adla- borant.

18. Non erit opinor digreffu importunum, fi partem epiftolæ hîc po- nam quam dedit ex India ad S. Patriarcham Ignatium Gonzaluus Sylue- ria vir Sanctus, & eo quod demum adeptus eft martyrio dignus. Illic ergo Prouincialem agens verbis grauiffimis Sanctum rogat, ne quos Indis ex- colendis mittat nifi homines virtutis, fpontaneo fui martyrio diu mul- tum probatæ, interiori potiffimum fuorum affectuum coercitione, fami- liares Deo, fenfu conscientiæ tenero, contemptores fui, & in quæuis pericula & aduerfa ingentibus animis expeditos; præ omnibus vero ita caftos, vt fi dici poteft, corpus circumgeftent emortuum, aut fenfus ad eius blanditias penitus extinctos, fore alioqui feraciorem damnis Indiam quam lucris, ob eius cœli mollitiem, crebritatemque occafionum pella- cium, fi ad primas cuiufque literas, ex Europa in Afiam, petentibus tran- fitus concedatur, & habeatur citius verborum ratio quæ dicat fapius inconfultus feruor, quàm folidus; virtus autè illorū & pietas leuius pon- derentur. Indiam Sanctos nequaquam facere, verum fi Sanctos exceperit, campum iis pandere in quo Apoftoli euadant. Fortè verò magnope- rē decipi, qui fe vt littus illic contigerint, eum putant fe gradum fan- ctimonie tacturos, quem in Europa lentè & oſcitanter quaſierant; ra- dices enim propenſionum noxiarum, & malè domiti affectus, ſolum naftas natiuo benignius, & quàm alibi vſquam fortaffe pinguius, reui- uifcere, & vberius crefcere.] Poſt quæ, ſane vera, ſapienterque ſcripta, de itinere ſubiungit [Indicat V. Paternitas cunctis per Societatem Domi-

18.

Quanto nunc Indicum iter quam olim fa- cilis.

bus, & Collegiis quotidianas ad Deum preces, & sacrificia pro his Indorum Prouinciis, & nostris illas colentibus, vt pro Germania statuit; quotannis verò à Martio vsque ad Octobrem, pro nauigantibus ex Europa in Indiam, nisi enim experto, nemini fiat credibile discrimen quàm multiplex, quàm perpetuum sænumque subeant à mari, à ventis, ab eluionibus imbrium; ab incendiis; scopulis; allisionibus; fame; siti; grassatione pestilentium morborum; & destitutione ab omni hominum, Deiq; solatio; vt annuis illis calamitatibus dici nihil possit miserabilius, vestra quoque Paternitati suggerendum puto, quãtã utilitati futurum sit, si Confessarios nauium singularum & nostros, & externos dignetur summus Pontifex potestate plenioris veniã impertiendã vectoribus, maximè moribundis & caput Bonæ Spei flexuris, quod sit multorum dierum spatio inter tam feros ventorum turbines, & tam horrenda naufragia, vt ferè illic forbeantur, quicumque in itinere Indico pereunt; & sunt homines suã adeo salutis supinè incurij, vt nisi præfocatur iam iam mari, ad confessionem suorum scelerum induci vix possint: & hæc quidem Gonzaluis.] Certo tamen hæc nauigatio ab experientissimis naucleris vsu annuo trita, nunc multo quàm olim euasit planior, nouæque obseruationes ad peritiam veterem continuò adiunctæ fecerunt illam minus ancipitem. Primum enim allisu confractæ, siue ad littora, siue ad latentes scopulos, & vadosa naues, posteros docuerunt funestis locis procul absistere, atque in eam rem Oceani descriptionibus, consignata semper ob oculos ea loca habere, sic dum interiora Oceani ad Occasum sectantur, arenarias moles promontorij Candidi, Rubri, & Montis lænæ facile declinant: inde australi quadrante inito, in Octauum altitudinis gradum ad austrum descenditur contra Brasiliam, ex opposito quidem Capitis cui ab S. Augustino nomen, sed interfluo leucarum plus centum spatio, ex quo per alios deinceps maximi circuli decem gradus descensu facto, propitij Cauri naues excipiunt, ac (nisi tunc mare procellis ferueat) impelluntque vltra promontorium Bonæ Spei vno circiter gradu; hoc enim oculis etsi tanta non prodit longinquitas, sed pixis nautica exponit gradu illic sesqui altero in Cæciam vergens, & monstrant marinæ quædam aues, quæ ternæ quaternæve frequentes cernuntur, candore & magnitudine cygnorum. His quoque haud paulò grauiora post promontorij flexum pericula, nautarum tamen peritia eluduntur. Succedit enim calamitosissima illa Natalis ora quæ ab cornu Primarum ad Torrentium cornu porrigitur, vbi mare violento impetu in Africum rapitur: succedunt scopuli, Iudæorum dicti. Hos verò inter, & famosa Camurij breuia, quæ a faucibus Cuamæ fluij vltra sex gradus se proferunt, securus est transitus, recessu leucarum quinquaginta in mare interius ab Aquatione seu Aquada in Mozambicum. Ex in Cæcia asslante in prospectum insulæ Comoroni venit gradu decimo, sesqui ad Austrum sita, ex qua ad aliam si forte compareat indagandam cursus promouetur, nempe Almirantis, seu Thalassiarchi, maris quidem adscriptam tabulis, sed planè fabulosam, proinde hæctenus reper-

tam nemini. Iam verò transuecti circulum Æquatorem, ad vsque gradum borealem sextum & decimum per leucas centum, eadem sub altitudine nauigant, quòd venti & mare iuncto impulsu in Sinum Cambaiæ ferantur ex quo tutæ præstantur naues ne auris à portu Goano repellantur subter gradum quintum & decimum posito: is vero à milliariibus quadringentis prænoscitur, draconum indicio, & maritimorum serpentium, marisque ipsius perinde albicantis, vt cum vadosis allisum spumat; licet passus illic centum & viginti profundum obrineat. Magnæ tici demum gnomonis obseruationes graduum numero per loca digestæ singula, vbi declinat ad Caurum, aut Hellespontium) abundè indicant quæ & quantum conficiatur itineris in longitudinem graduum, præterquam ad Picum Azorum, ad Caput acuum, & Meacum, quibus locis Magnes, reâ Polum vtrumque obuertitur. Nam quod spectat altitudinem graduum tam multis potest instrumentis ex Sole, Fixarumque Stellarum supra meridianum transgressu deprehendi, vix vt vllum supersit, erandi periculum, hinc ergo potissimum ex Europa in Asiam iter quam centum viginti retro annis securius, & expeditius euasit, cum illuc Deus Xauerium mitteret, etsi nunquam desunt tempestates, nec per immensos æstus malaciæ, & morbi, & ab experientissimis etiam naucleris errores, quibus inter cuncta prudentiæ artisque præsidia, semper tamen periculose nauigatur.

19. Eò dicta hæc velim haud tam vt cursus nauigationis in Indiam hodiernus, intelligatur longe facilius veteri, quàm vt illustri argumento constet, quantus arderet Xauerius sancto igne diuinæ caritatis, quantumque assurgeret, in difficultates, & arumnas quibus sæuiores per illa maria & diuturniores multis retro annis non fuerant, cum is interea velut suis aut obcalluisset malis, aut vnum earum putaret solatium mederi alienis, totum se in cuiusque leuamen partiretur, medicus, curator, parens, consolator, seruus, & omnia. Vehabantur eadem naui ad mille capita; sæuiri & anno lues multorum exitio intactis paucissimis; iacebant sparsi per nauim miseri; & officiebat singulis omnium numerus, ne tantillum id opis acciperent, quod eo loci conferre iis sani potuissent; omnium erat Xauerius, in omnes ex æquo, caritatis suæ officia, viles, & nobiles diuidens: cursare, visere, solari, parare quod ederent, medicamenta porrigere, cibum in os debilioribus indere, pannos abluere, ac præter abiecta quælibet, etiam trullas familiares ex purgare, verum præ omnibus confessione sacra morti proximos expiare, hortari salubri admonitione, sanctisque precibus supremum illorum agonem Deo commendare. Haud erat tamen earum virium quibus non potius fomenta essent necessaria quàm tantum operis, menses enim duos, fastidio stomachi, & molestissimo vomitu laborauit; dies quadraginta inter eos quos dixi Guineæ æstus intolerabiles languit: mensam Gubernatoris Sofæ sibi perbenignè oblatam respuit, nec iustinuit inter miserorum tot calamitates, id sibi leuaminis indulgere, ac licet admiserit quotidianam

19
Mira Xauerij
caritas in nau-
ui.

ex ea sportulam, ab se tamen intactam penitus, in egentiores agrotos semper distribuit, sibi verò ad victum à mercatoribus panem solitus corrogare, aquam ad potum eodem quo ceteri modulo accepit, parte quini-
mo itineris altera, designatum sibi ab Gubernatore cubiculum commo-
dum idcirco admisit, vt statim mutaret cum agrotantibus grauius affe-
ctis; quos illuc velut in nosodochium tenuè coactos dum curat, cubicu-
lum sibi (vt semper aliàs) in patenti nauis platea delegit, in fune anchora-
rio lectum, & ceruical. Nec illi minor valentium quam agrorum cura;
istorum corpora, illorum animos instaurabat, vtebaturque ad hoc mirificè
suo illo prudenti, & sancto omnium temporu, hominumque ingenio, quod
attemperabat cuiusque indoli, & conditioni, affabilitate singulari; &
apud nobiles, plebeios, milites, negotiatores, viros iuxta & pueros,
eorum ex moribus colloquiis, & rationibus captabat aditum insinuandæ
in animos pietatis, & inculcandæ salutis ad quam conditi à Deo essent, ea
dexteritate ac suauitate, vt non minus iucundè, quam vtiliter audiretur.
Solent fere vectores, ludo temporis partem maximam fallere, quo si mi-
nus lucrum, saltem remedium fastidiosi otij aucupantur; at quocumque
id animo vsurpetur, rarò hanc triplicem euadit iacturam, temporis, num-
morum, & conscientia. Huic igitur occupationes Christianas opposuit in-
geniosa Xaverij caritas, sed sua illa comitate ita sapide conditas vt ludo
ipso fierent gratiores; festis diebus sub maiori maio, in nauis platea con-
cionem habebat; post hanc dabat audiendis confessionibus operam, de
meridie rudes & pueros imbuebat rudimentis fidei christianæ; litem nul-
lam mouebat discordia, quam ille non statim componeret; nulla emer-
gebat offensus, quam non amoueret; nulla prauis vsus corruptela, quam
non efficaci manu reuelleret. Denique tam clarum sui experimentum de-
dit, vt inde illi sancti Patris hæserit nobile cognomentum quo illum dum
vixit in Indiis, etiam Ethnici honestarunt.

20
Mozambici
ficus, & natu-
ra.

20. Inter has agendi, patiendique curas, probante se Xaverij robore,
in Mozambicum classis applicuit, post enauigata milliarium duodecim
millia, inciditque hic prior appullus in exitum Augusti, quinto mense
postquam ex Lusitania soluerant. Iacet Mozambici regnum ad ortum
Africæ, hunc nigro colore gens habitat, planè barbara, & agrestis, mi-
nus tamen quàm Cafres quos habet confines, Æthiopum enim & Ara-
bum consuetudine, atque commercio, sin minus exulta, similior saltem
hominibus quàm bestiis facta est: portu caret, & sinu hæc plaga quo na-
ues regantur; sed commodum præbet exigua Insula, communi, & ipsa
Mozambici appellatione, vno ab continente milliari, quarto decimo &
dimidio gradu latitudinis Australis, fracto enim mari, & exclusis ventis,
tutum præstat inter se, & continentem portum, tanta altitudine aqua-
rum, vt Gaulos quantumuis ingentes excipiat. Hanc Saracenis eripuerant
Lusitani, & arce munierant, ad rescindendas aliquandiu, absque metu
classes, & aquationem: sed anni tempestas iusto prouectior, Solum com-
pulsit ad hiemem illic transigendam, quod esset in Indiam nimis iam tunc
anceps

anceps & iniuium mare; multosque veheret ægrotantes, qui nisi diuturna, & commoda mora non videbantur posse ex morbo refici; quanquam est necandis valentibus aprior Insula quam ægrotis sanandis, & ex incolarum, maximè aduenarum breui æuo, Lusitanorum sepulchrum dicitur, cuius causa est corruptus cœli tractus, quem ex paludosis restagnante mari conceptis, & putridis, maligni vapores inficiunt. Duo tamen sunt in ea Oppida, indigenarum, & Europæorum, quibus lucrum quàm vitæ carius, ad hanc infestæ auræ labem accessit eo anno lues, aded funesta vt ea semestri spatio interierint octoginta, & quod è tanto numero, non plures confecti sint, attributum sit Xauerij caritati. Iactis illic anchoris prima Sosa cura, ægrotos in nosocomium comportandi; Xauerio iis ministrandi, hoc nempe adamauit sanctus leuamentum ærumnos à exhaustis longaque nauigatione, nihil fessò corpori, caritati omnia indulgere, & nactus est eius haud paulò solita ampliorem, ac panè vltra vires materiam, nec enim vnus vt antea nauis, sed classis totius curandos sibi suscepit infirmos; & perinde vt suo peculiari officio haberet concreditos, ita vnique commodauit sese, quod non sineret tanta multitudo necessitati cuiusque singulari, subsidia propria officiaque alligare, poscebat quisque sibi Xauerium, alius animæ, corpori alius, erant qui solum ex-peterent eiusdem conspectu, & consolatione recreari; legebatur enim animi species cœlestibus gaudiis delibati, eius in vultu velut in speculo, & peculiare id illi fuit vt suum magis de cœlo beati, quàm in terra mortalis, mentis beneficæ serenum, & alacre intuentibus adspiraret: vocatus ab omnibus, præsto omnibus aderat, continuabat diuturno labori noctes vigilando apud moribundos; apud periclitantes, ad lectuli pedes vtcumque dormitans, vnde ad minimum illorum gemitum extemplo consurgeret, & solatij aliquid afferret, sed in his corpore laboribus victo, & longe ingentes animos subsequente, febri cœpit maligna corripì; quam tamen aliorum malis tolerabilius perferens, vt depascente vitalia æsta ardebat totus, ægrè genibus præ debilitate tremulis incedens, pergebat ægrotis sua ministeria circumferre, suæ modo hac in re sanitati, & vitæ satis cauisse arbitratus, si eam caritatis obsequio immolasset: occurrens cursanti per lectos Medicus in ipso accessus vehementi feruore, post tentatam arteriam edixit, periculosius toto nosocomio habere neminem, proin tanti viri miseratione, & obseruantia permotus, rogauit, si minus, vt morbi poscebat grauitas; abiecto labore, tantisper saltem dum remitteret mali vis, interquiesceret, at ipse id sibi negauit licere, quod ne vel temerè, facere videretur, vel esse parendo cunctantior, causam intulit, quod è remigibus, vitæ palam profligatissimæ iuuenis, colluctaretur in extremis & ex febri acutissima delirans periclitaretur de vita simul temporaria, & æterna; sibi noctem illam eius descrimini adhuc vigilandam, post quieti se suæ consulturum: & prorsus euentu patuit monstratum cœlitus viro sancto, perditæ iuuenis instantem obitum, & pœnitentiam: humo enim sublatu à famulis, & eo iubente, in eius lectulo collocatus, mox ad lectuli contactum, repentina iudicij sanitas misero rediit, sui que pro-

bè compos, Confessionis sacrae piaculo & mysteriis vitimis ad mortem Christianam comparatus est à sancto Patre, qui prius ab eius latere non discessit quam suorum dolore scelerum, & Dei fiducia plenus, animam efflasset, idque ipsa illa quam praedixerat nocte Dei seruus, qui iam magno illo perfunctorum munere, & aeterno vnus animae lucro diues, tum demum ex Medici praecipio decubuit. Multorum certabat ambitus vt virum sanctum domi suae haberent, deferebantque complures precibus omnem aegroti subsidij opem, tum quod ipse, vt verè aiebant, lecto egeret, ciboque meliori; tum quod puriori, quam esset nosocomij aura, quae tot iacentium flatu, situ, graueolentia putris & morbida spirabatur. Verum vtrumque placitum Deo foret, mori aut viuere, nisi summè pauper, & cum pauperibus abnuat, & pauperum domo moueri recusauit: Creuit interim morbi malignitas, & de statu mentis triduo hominem deturbauit, quanquam in ceteris phreneticus, diuinis in rebus, nunquam à recto, veroque aberrauit, siue ipse per se de iis ageret, seu suggereretur ab alijs. Mente quoad hoc vnum vim mali edomante, septima tandem venae sectione remisit febris, sensimque paulò post desit. Et si vero nondum planè recreatus, cogitur tamen nauim conscendere, coeptoque in Indiam pergere. Sosa enim dux classis, & ipse valetudine affecta, in omnem aut morbi, aut mortis euentum, habere voluit, cui se tutè fidentisque committeret, relictis potissimum eius socijs duobus, quos in Mozambico circa aegrotantes, cura derinebat, cui eius vice successerant. Ita illic traducta hieme vela fecit Martio ineunte, haud tamen in S. Iacobi quae illos ex Lusitania vexerat; sed in nauis oneraria, Couiani nomine quòd esset pondere leuior, & venti multo plus legeret, in quo illud obseruatu dignum, quòd reuolare postea vectores, de S. Iacobi nauis ab Xaverio iam mente praecipitum, cum ea portaretur, fuitque vaticiniorum primordium quibus semper in posterum claruit; audientis enim illam mirificè laudari, velut omnium quae Indiam peterent instructissimam, & validissimam; è contrario illi minabatur, dictitans haud procul ab exitio abesse, quòd magna eorum quos exceperat clade nimis verum fuisse patuit, cum in Salietana insula, ad Austium qua Bazainum inter, & Bandomam, sinum maris subit fluius Manapasser, miserabilem in modum confraeta est. Ea nunc in Mozambico relicta; in oras Africae, vt occurrerant, Aequatorem versus in oneraria prouecti; applicuere denique Melindam.

22. Est haec Saracenorum vrbs sanè pulcherrima, ad Oceani prospectum, in plano & aperto sita, palmetis aliisque plantis frugifero, satis, hortorumque delitijs vberi: muros habet quales in Europa; domos quidem vt Mauri, sed visu pulchras, vsuque commodas, ciues Mahometem sectantur, valido & bene habito corpore, animosi, & sicubi in iis regionibus, bello acres: nigro sunt colore, nudique incedunt, nisi quòd lino, vel gossipino tegunt ab umbilico ad medium femur, immodicis aestibus id quoque vestium aegre ferentibus, cum ab aequinoctij linea, gra-

atibus.

22

Melinde quid
Xaverius.

du ferè altero tantum distent. Ceterum constans inter illos, Lusitanosque pax, vsusque commercij, & beneuolentiæ mutuus. In portus igitur conspectum vix classis venerat, & ad eam visendam, Ducemque salutandam, ingenti comitatu Rex statim adfuit, sed cum breues moras illic esset factura, nec ignoraret Xauerius quàm essent Mauri suis in erroribus pertinaces, tentauit nihilominus si quid posset in eorum salutem effici, & acuebat viri sancti ardorem, quod exscendentis animum miseratione simul, & lætitia inflexit, vt enim frequentes illic agebant Lusitani, suum habebant extra urbem quo humarentur sepulchretum; videns ergo vir Dei compositos tumulos fixis desuper cuique crucibus, & eminentiorem ceteris ex sculpto lapide, media in area extrantem, egregij operis & auro fulgentem; prouolutus in genua illam adorauit, incredibili voluptate, Christo gratulabundus, quodammodo, in hostili solo triumphanti, eiusque iam tum possessionem ineunti: quanquam indoluit vehementer iis crucibus honestari potius mortuos, quàm viuentes iuuari. Quare Deum rogauit, vt quas Christiani Maurorum in agro statuerant, Maurorum peccatoribus altè infereret. Post quæ aggressus de fide Christiana cum Mauris tractare, incidit vt quidam inter primarios, percontaretur ex eo, Christianorum vrbes an à pietate perinde defluerent, vt ab suo Mahomete Melinda: in qua ex fanis olim septemdecim, tria omninò superessent, & clausis cæteris, illa quoque à paucis adirentur. Mali fontem aiebat, grande aliquod nefas ab suis peccatum, quod cuiusmodi esset, non satis poterat cogitans diuinare. Nihil non egit Xauerius vt mentem hominis ab exitio ad salutem, ad Christum à Mahumeto traduceret; quæ cum omnia in auras spargerentur, & in auita superstitione defixus barbarus; neglectis propriis quæ illi Xauerius obiebat, in inuestigandis suorum peccatis fatigaret sese; missum denique illum fecit, suam interim illi ob oculos cecitatem ponens qui non aduerteret, Deum sibi fidelibus maximè fidelem, testari non obscurè, Sectam illam sibi esse inuisam, impiam, atque sacrilegam, quam nec vellet augeri neque conseruari. Nihilo stolidior alius, inter primos quos vocant Calciges Alcoranni doctòr, qui eandem conquestus solitudinem fanorum, & cultus veteris neglectum; sibi apud se statutum narrabat, nisi Mahumetes per se ipsemet intra biennium suos reuiferet; sibi, inquam, ratum, de rebus animæ alia consilia inire, & religioni meliori suam operam locare: quam esse Xauerius diuinæ beneficentiæ gratiam obseruarat erga infideles, & vita profligatos, et si ad eam minimè aduertant, vt semper animo suo nutent, nec sint vnquam eius forte contenti.

23. Salutato Rege Melindano; post aliquam apud ipsum quietem repetita est nauigatio, promotaque per oras Africæ ad gradus sedecim, vsque Socotoram. Est verò Socotora promontorio Goardaso obiacens quo se maximè ad ortum Æthiopia protendit, inde ad felicem Arabiam reflectens, rubri maris toties decantati coarctat ostia. Leucas insula viginti longa est, nouem lata, septentrionum decimo tertio gradui subditur, in-

D. fanis

23

Socotora In-
sula.

fanis caloribus, sterilitate & macie damnata, nisi quod quæ mediam pe-
quadant, montium dorſa pascua sunt; plana dactylos palmarum suggerunt
ex quibus panis conficitur: domos alias non habet præter structa negle-
ctim tuguria, soli magis atcendo quàm habitationi idonea, & passim
rara, ferè siquidem illic cauernæ montium pro palatiis sunt. Hanc duæ
aliæ propius, exiguæ insulæ, à Borrea spectant, vique ad eò inter se si-
miles vt propterea sorores nominentur: incoluntur hæ à semihominibus,
ita sunt omnino sine lege ac iure barbari. Mauri quidem confines Soco-
toræ, fuisse hanc aiunt Amazonum patriam, eiusque rei vestigium pu-
tant ditionem quandam, etiamnum illic feminarum imperio subiectam:
vicumque res habeat, infelicitas Insulæ tanta est vt eam mortaliū ne-
mo dignaturus accessu fuerit, nisi eius misera natura aloë ipsi tribuisset,
quo nullum est in Oriente præstantius, & Socotorinum ex ea nominatur.
De illa tamen sua Socotora, barbari, qui nihil extra illam videre, sen-
tiant ita magnificè, vt mundi oculum arbitrentur. Quo porro viuunt
religionis cultu; obscurum efficit varietas rituum quos sibi adſciuerunt.
à Mauris habent Mahometem; Circumcisionem & sacrificia ab Iudæis; à
Christianis nomen, & pauca quædam; à Nestorio hæresim; ex Abissinis
schisma. Nominalia ex quibusdam apostolis viri ducunt; feminae vt plu-
rimum ex Maria: crucem adorant, thure vaporant, & butyro inungunt,
gestantque de collo ad pectus pendulam. Duplex quotannis ieiunium
pro quadragintadiali nostro colunt, sed duorum ferè mensium alterum;
solisque radicibus, dactylis, & oleribus traducunt. Templis non carent,
sed quæ magis stabula referant quàm Tempia. Quater tamen quotidie ad
illa conueniunt, manè vesperi, meridie, de media nocte. Nullus apud
eos sacrorum vsus, nisi tantum Baptismi, sed qua forma incertum. Sunt
in mysteriis fidei plane rudes, nec habent codices quibus explicentur,
nec qui legere norit: etiam Calciges qui pro sacerdotibus se gerunt,
per se seiplos inaugurant, commendatis solum memoriæ nonnullis preci-
bus lingua sibi peregrina, & ignota conceptis, nec quicquam præterea
muneris obeant: nisi quod illas in templis suis cantant, thus cremant,
& vocem sæpissimè iterant, quæ nescio quid de Alleluia nostro sonat.
Summam apud illos venerationem S. Thomas Apostolus obinet, patrem
fidei suæ illum vocant, se verò illorum quos ipse instituit hæredes legiti-
mos, inoleuitque apud illos à veteri æuo S. Thomam Indias petentem ad
eam plagam tempestate allisum, contractæ nauis reliquias ædificasse in
templi formam, quod deinde paratu extractum meliori, nunc etiam visi-
tur, & hoc de Christiano, residuum Socotora tenuit cum appulit ad eam
Xaverius. Causa religionis deprauandæ vicini Arabes, Fartasses præci-
puè, qui tyrannicè occupatam, vi primùm armorum, post etiam mutuis
connubiõrum fæderibus, superstitioni Mauricæ paulatim obstrinxere.
Nec Tristanus de Cagna, ab Emanuele Rege missus tanto malo mederi-
valuit, etsi aliquando in solitudinem ab eo redactasit, eique arx Lusita-
norum ad fidelitatis præsidium imposita; insularij enim prætulere Arabes
Lusitanis,

Lustrans, & scindique tandem arcem oportuit & seruituti Mahumetanorum insulam permitti. Iam Xauerius in magnam spem venerat reuocandi populum errantem ad antiquam diuini cultus puritatem, cuius catenas nonnulla seruabat vestigia: & quia suum caritati nusquam deest proprium idioma quo percipiatur ab omnibus, cum esset eorum vernacula ignarus, quæ ab Arabica, & Æthiopica longè differt; concionari nitibus apud eos cœpit, quibus tam commodè intelligendum se illis præbuit, vt fructum ederet mutus sermo, spe omni maiorem. Inculcauit iis tantopere quanta esset baptismi necessitas, vt suos ad eum certatim deferrent filios, sacro fonte lustrandos, quod etiam non paucis annuit. Hebræorum ritus, & Turcicos non modò inutiles ad salutem, sed prorsus lethales demonstrauit, magnam partem illorum aboleuit, induxitque pro iis Christianos. Quæ dum strenuè ab eo geruntur, iubet Dux vela in Indiam pandi, quo iussu excitus, conturbatusque populus accurrere, prostrernique ad pedes viri sancti, & quibus poterat motis agrestis vrbantitas, rogare ne se desereret; offerre herbas & dactilos; spondere si secum maneret, breui Insulam omnem ad Christum redituram. Non tulit mite Xauerij pectus sensum beneuoli & pij doloris, lachrimas dedit, ad classis prætorem festinus adijt, illorum vota precesque suis iunxit, supplicisque orauit ne se illinc saltem priùs abstraheret, quàm relictae in Mozambico naues intermissum in Indiam cursum repeterent. Sed negauit Prætor assentiri precanti posse, tum ne illum Arabum seruituti obiceret, frequentes ex Insula prædas agentium; tum quod esset ab Rege, suæ pro India commissus fidei, vbi eius incensis studiis, & labori campus esset futurus, & multo vastior, & longè certior; nam Socotoranos pridem esse comperatos, ad desertionem Christi tam faciles quàm fuissent ad professionem, nec plura reuulsis anchoris Goam versus tetendit. Ictus graui dolore auehebatur Xauerius, defixis, quoad tueri dabatur, in mileros oculos, quos compellebatur salutis expertes relinquere, quam iis, enixè præsertim supplicantibus, breui opera conferre se posse, cogitabat: quod vnum tunc licuit desiderium ardens secum tulit, eò, si quæ daretur, reuertendi, vel transmittendi ex sociis aliquos qui sibi essent ex Europa venturi, quod & postea tenuit sapius, destinato illuc Alphonso Cypriano, & aliis, mandauitque Simoni Roderico in Lusitaniam per literas, vt exstimularet Regis conscientiam, ad auertendam ab lamentabili populo æternam perniciem, quod promptum esset solo iussu, nullo sumptu præstare. Mercatorias nempe ex India in Lusitaniam, iubere ad purgandum eius Insulae latus diuertere, vbi secus mare prædonum Arabum sedes erat, & receptaculum latrociniorum debili munitum præsidio, vt qui ab incolis nihil possent metuere, quibus cum arma omnia abstulissent, nihil opis resistendum fecerant ad depellendam tyrannidem, & defendendas bonorum sitorum, filiarum, ac fidei rapinas. Triennium fluxerat ab translato è viuis Xauerio, cum illac transiit Gonçalus Rodericus, obiterque (nam in Æthiopiam nauigabat) eorum animos nouo erga Christum, & Ecclesiam

affectu incendit, nihilque officij prætermisit quod conferri valeret à muto concionatore, solis ferè pro ignota lingua nutibus prædicante. Anno dein sexagesimo altero Anconius Quadrosius nostrorum in India Provinciam regens Ioannem Lopezium, & Gasparem Cœlium, strenuum vtrumque operarium, eò misit; quorum prior, ipso pœnè in aditu, cum febris, ex Sole externis intolerabili, contracta interisset, substitutus est alius, etiam Proregis mandato, vt si solum illud Maurorum infestatione, Christianæ culturæ ineptum censeretur, inde quatuor aut quinque, egregiæ indolis, & boni ingenij iuuenes Goam deferrentur, quò sincera illic doctrina imbuti, edoctique Lusitanicum sermonem, Patrum interpretes fierent, & vindicata Lusitanorum armis ab oppressione Arabum insula, in eam redirent cum Patribus, spe tunc certa prouentus non dubij.

24
Situs Indiæ
cis Gangem.

24. Nunc paucis diebus ex ea Goam peruenit Xaverius, quem dum secundi portant venti, ponam hic breuiter, marinæ oræ confinia quæ Gangem inter, & Indum clauditur, suntque omninò necessaria cognitu ad narrandorum perspicuitatem. Ergo pars Indiæ cis Gangem, quam Indostanum appellant indigenæ, ex continenti Meridiem versus in linguam protenditur, quæ ab Indi, & Gangis ostiis ex quibus initium ducit, non-genta milliaria obtinet; hanc mare Bengalæ, ab ortu; ab occasu Arabicum alluit; ad Austrum à septentrione catena montium diuidit, quæ Caucaaso apta in Comorinum promontorium descendit, ac definit. Suos habent in iis montibus fontes, ij fluij qui magno numero cum subiecta vtrimque secuerint, suo quisque sorbentur mari. Fueruntque præcis temporibus, hi fines prouinciis totidem natura iudice diuidendis, quot planis interfusi; & sunt nunc etiam quot plana tot regna. Sed ambitione inualescens regnandi latiùs cupido, & armis audacia, ad expungendos sensim debiliores proruperunt, donec superueniens Lusitanus, alios iugo domitos pressit; alios in deditioem accepit; haud tamen vlteriùs, quam ad pauca intra continentem milliaria; firmandis videlicet frequentandisque præsidio portuum, & securitate commerciis. Nam interiora, sui vt olim, Reges idololatræ obtinent. Iam Indi à faucibus abest propius Cambaia gradu vigesimo altero supra se polum spectans, cuius vrbis nomen toti regno recentiores attribuunt; verùm indigenæ Guzaratten id vocant, longèque tandem Bati amne, ab Regno Decanis discluditur; Decan inde ad vsque Aligam excurrit, cuius ad austrum pars vltima Prouinciã efficit (ad quam Goa pertinet) Canaram. Sequuntur deinceps Malabares qui à Cananore & Aquilonij gradus dimidio supra vndecimũ, longa planitie, in promontorio Comoriniensium desinunt. Ita nostri aui Scriptores, & locorum periti. Vtcumque vero sit, non sunt regnum vnum, sed multa Malabares, longo tractu secundum mare iacentia, Cananor, Calecutium, Tanor, aliãque deinceps minoris nominis, exinde Cranganor, Cocinum, Coulan, ac demum Tranancor, quod Comorinense in acumen exit, vltra septimum Arctici poli gradum. Atque hinc littus in oram oppositam flectere incipit, vbi iactu sagittæ vix altero, post illum

illum angulum quem plagæ utriusque in Comorinum concursus efficit, spectatur miraculum hinc asperrimæ hiemis, illinc eodem tempore, intolerabilis æstatis, & quod sit consequens procellosi maris, & placidi; rigidi & sereni cœli, ob Solis nimiram in oras contrarias aspectus contrarios, & affectiones; præterquam quod excelsitas montium, quibus ab Caucafortota ex Borea in Austrum tanquam muris, ut dixi, regio scinditur, ventos frangit alternis, parte vna tranquilla, dum perflatur alia, & glaciæ stringitur. Iam prima post flexum Comorini, ora occurrit Piscaria, cui nomen, & famam, vnionum fecit piscatio, de qua erit dicendi locus cum in eam affectabimur euntem Xauerium. Hæc leucas sexaginta, in vada Ramancoris famosa excurrit, quæ ab indigenis Cilai vocitantur. Inde Choromandelis, & Guadauarini oræ, quæ regni Narsingæ, siue ut alij nominant, Bisnagæ partem efficiunt. Consequens huic Orissæ regnum ad Gangis producitur ostia, sed cum sint hæ plagæ ferè nauigantibus inaccessæ, resciri de iis pauca potuerunt. Hæc de parte Indiæ media, ad Gangem ab occasu sita, ad propositum plus satis.

25. Reuifamus nunc Goæ Xauerium, & Solam. Continenti Canaræ variis sinibus se infundens mare, minores aliquot, inde insulas abscindit harum vna Tizzuuarim nomine, quod apud nos esset tringita villæ, haud enim plures initio habebat insula, nec vltra septimum milliare longa, lata verò nec vltra tertium, cliuis mollibus torosa, & planis herbida, fontibusque irrigua: ab Austro Sallera peninsula; multæ quoque angusti ambitus, ad latus alterum insulæ; ad Aquilonem Goa, Indiarum regina, Orientis emporium maximè celebre; Archiepiscopi, & Proregis sedes; Maurorum opus ab Regno Onoris exulum, annis antequam illuc naues Europa mitteret, quadraginta. Hanc ab iis anno 1570. Alphonfus Albuchercus cognomento Magnus, bello captam Lusitanæ Regi subiugauit, & diuina tandem bonitate Apostoli Thomæ vetus admirandumque oraculum optatos cepit exitus sortiri, fore scilicet ut fides quam latè per Indiam sparèrat, renasceretur aliquando ac refloresceret, multòque vastius, etiam in Sinas funderetur, qui toti olim Orientis illius imperitabant Oceano; quod varicinium S. Apostolus ad posterorum memoriam, reliquerat viuo in saxo columnæ insculptum, quæ propè Meliaporem visebatur, Choromandelis regni Metropolitim. In ea vernaculo Prouinciæ caractere legebatur. Cum mare (tunc inde miliaribus distantum quadraginta) columnam lambræ & appulsiuos Indiam exteros albi coloris, ad instaurandam religionis sanctitatem qua illic populos primum imbuerat. Cui apud incredulos, rei tantæ expectationi, cum fidem detraheret maris longinquitas, ita se tamen iis ad amissim probauit, ut columnæ basim allueret mare, cum Gama primum Indias attingit. Aiuntque ex veteri auditu Indi Cananores, Calecutiani, Cocinenses, & alij rasisse olim Arabicum mare radices illorum montium quos dorsum modo vsque Comorinum excurrere diximus, cum tota nunc ab iis, Malabarum distent planitie, cedente scilicet hinc mari, quod illinc ex opposito inuadit

25

Goa Insula, &
vrbs, qualis
cum in eam
Xauerius ve-
nit.

Beatus Indiarum
infelix, cum
in eam perue-
nit Xaverius.

26. Cœpta ergo ex eo ab Europæis, Beati Apostoli prophetia præstati, excitari fides Christiana, pœnè apud Indos emortua, sed vix millelima ex parte, squalentibus cæteris in deserta sua, & sterili vastitate. Inde vltimè adedè intepescere virtus, & pietas, vt nihil aequè obesset Christianitati propagandæ, vti profligata Christianorum vita. Quidam illuc per capitalia, longaque discrimina nauigare, ad hoc solum vt benè nuntiati redirent in patriam; huius lucri fame ac rabie, vexare indigenas, nec secus exfugere, ac si ad prædas, non ad commercia venissent; hinc religionis apud illos implacabile odium quæ homines aleret tam crudeliter auaros; ad hæc Asiaticis frangi delitiis, & maxime Indicis, tam scædum in morem Christianorum mentes, vt vitam tantum non viuerent Ethnicorum. Quare his in casum prædicari Crux, castimonia, æquitas, desiderium æternorum, dum has paucorum admonitiones tam multorum exempla eliderent, & factis communibus suaderent licere, quod factum nefas à paucis dicebatur: ac ne hic nimium apertè dissimulare omnia videamur quæ tum orbe toto vulgarè Historicis; tum ipse qui fuerat spectator ad Ioannem Tertium Lusitanæ Regem piissimum anno 1542. scripsit, de statu misero Indiarum Christianitatis. Primum illic non pauci habere domi vxorum loco concubinas quàm multas pro facultatibus poterant; & pro Christiana honestate, quam debuissent Mauris inferere, poligamia Maurorum infami, Christianum decus incestare; seruas magno numero vel raptas, vel emptas, diurni operis peno obruere; quod ea reddere non possent, miserarum supplitio exigere; compellere miseræ ad locanda turpitudini publicæ corpora, vt representarent heris crudelibus iniuncti operis residuum pretium, quod diei totius ærumnos labore, non valuissent exfoluere. Nundinari iudicia, & tribunalia; pœnas & licentiam scelerum, venalia habere. Hinc cædes riuialium in lupanaribus, negotiatorum in commerciis, competitorum in Officiis, hinc euertendorum, & opprimendorum debiliū liuor industrius, vexationes, rapinæ, & quicquid malorum, ex auaritia, effræni ambitu, & libidine sequi necesse est, vbi legibus nullis inhibentur, tantumque audent quantum nihil metuent. Restabat vnum in ea colluue scelerum, pietatis cuiusdam vestigium, quantum & impiū; quod anni totius decursu ad sacra Mysteria non adibant, non tam quod iis indignos se crederent, quàm quod digni fieri recusarent: Fuit hæc Indiarum Ecclesiæ ad Ioannem tertium transmissa imago, paucis quam illuc Xaverius appelleret mensibus, & visus est auctor aduentum eius prælagire, cum Relationem illam suam precibus ad Deum, & Regem infimis absoluit, rogans, illuc virum aliquem sanctum mitti, qui religiosa imprimis vitæ suæ censura, dein verbi Dei ardente præconio, illam corrigeret Europæorum illic agentium, ad omne facinus solutam audaciam, quod quarto post mense vidit idem scriptor a Xaverio præstari magna morum priuatim ac publicè commutatione. Ethnicos verò quod attinet, longum sit, ac scædum scribere quot sceleris superstitionum, quanta flagitiorum, immanium ambage tenerentur, vixque huma-

nus quàm quadrupedes uiuerent. Erant inter illos ij minus scelerati, qui tamen & lege, & Deo carerent, at saltem à dæmone propudiosissima specie adorando abstinebant sese; nec illi aut sui aut alienis carnibus litabant, aut insana venarum sectione, & diuisione proprii corporis coram eius idolo membratim edita. Nouos alij quotidie colebant Deos: porcus primum aut canis, aut uiuens quodlibet manè prodeuntibus occurrisset, Deus illis fiebat: Iam in tanta cæli mollitie, corporum nuditate, & petulantia sensuum, nec frontem nec modum tenebat impudicitia: multis vxores & maritis communes, & vxoribus mariti; præter illum, quo dici detestabilius nihil potest solemnem litum, sponsas priusquam domum ducerentur, initiandi sacerdotum stupro, & extant hodieque tenpla, sacratum vice tabularum, expressis ad viuum circum formis vestitis Reginarum, quæ illuc venerant vt se Bracmanum cuiusdam manciparent, factique memoria, picturæ probro, posteritati scilicet, & templis sacrabatur. Iam uetus illud Pythagoræ de metempsychosi somnium, Bracmanum doctrinis traditum, apud vnâ Sectarum sic inualuerat, vt nihilo peccare leuius censerent qui pulicem, quàm qui hominem occidisset; quamuis è contrario interfici hominem, præsertim à nobili plebeium, perinde habebatur, vt alibi necari pulicem. Nec religioni ducebatur, nummo uilius capitatum, filios in mancipia vendere, scelestaque hac mente peculiarem operam procreandis iis dare, vt quæstum ex iis aliquem uelut gregum mercimoniis facerent. Veneficiis præterea mutuis, inuisos de medio tollere, penè illis pro ludo erat; vorare hostium carnes crudas; vxores ad rogam maritorum, vrendas adigere; cum defunctis heris, uiuentes seruos sepulcris condere; familiaritates inire cum Dæmone; incantamenta quasi artes tractare; voluntario se præcipitio ex alta rupe, idolo cuiusdam, aut amicæ infami deuouere, tritum, & vsu communi vulgatum. Sed hac tanta, & tam multiplici feritate, ac sacrilegio, Christi fidem ab Indis arcebat longius, Saracenorum imperium opibus, & numero potens quibus oras illas latè occupabant, portibus, arcibus, aduectisque ex Arabia machinis egregiè munitas; & iuuabat quod in continente, multi Reges, patriis ritibus idolorum, Alcorum illorum adiunxerant. Ad hæc ab iisdem Saracenis, in freto Arabico Lusitani, bello Ormuzium tulerant; Dium, & Bazainum in regno Cambaiæ; in Malabarico Calecutium; Meliaporem in Choromandello; in aurea veteri Chersoneso Malacam; amisso his damnis maris imperio, negoriorum lucris, comæatu Mecam, patriam Mahometis, & Methymnam Talnabi, eiusdem sepulcrum; furebant scilicet, & harum dolore cladum capitalibus ipsorum in religionem Christianam odiis accedente, incredibile est quantis modis, illius progressibus obstarent, vt qui sibi detrahi cernebant, quicquid Christianis adderetur. Huic colluioni sæx infima deerat, nisi vnâ Iudæos habuisset, ac fortè phures, quam alibi vsquam, vt Rex etiam Cocini, Hebræorum Rex cognominaretur, quod in eius regno, Ethnicos Iudæi numero uincerent. In hanc syluam frementium belluarum

vt de Apostolo Romam ineunte loquitur S. Leo. Maij 6. anno 1541. Xauerius primum ingreditur, tantumque valuit, eius quo agebatur inuicta vis spiritus, vt cum factu grande summéque arduum videretur vel eius solam Metropolim Goam Christianæ reddere pietati, alios tamen tot populos falforum cultores Deorum ad Christum perduceret, ac si Christianitatem nactus illic foret non modo sinceram, & integram, sed laborum suorum, à quibus tantopere abhorrebat adiurricem. Nec id sola egere miracula, quibus illi Deus velut Apostolo eam barbarorum conciliauerat venerationem, vt naturæ Deum nominarent; sed labor humano maior, suo tantum vnus desiderio minor; sed inexpletæ caritatis; sed ipsis miraculis exempla vitæ mirabiliora, difficultates ei ardor ineluctabiles complanarunt, earumque fecere victorem, assertoremque animarum innumerabilium ex probrosa, & sæua tyrannide scelerum, auitarumque superstitionum in suauissimam Christi libertatem.

26
Goa à Xauerio gesta.

26. Goa igitur ingressus, diuertit in nosocomium, nec solum nomine paupertatis, verum etiam seruitutis, vt qui sua ægrotis obsequia subleuandis eorum animis, & corporibus dicaret. Exin operi manum priusquam adijceret in ministerio animarum, Episcopum adit, aduolutusque ad illius pedes, Pontificium illi diploma exhibet, exponit Pontificis, Regisque consilium in sui ad eas Prouincias destinatione, professus velle se ex illius nutu omninò pendere; nec Apostolici Nuntij potestate nisi pro eius arbitrio, & sententia vsurum, quem morem vir sanctus apud omnes Ecclesiæ Præsules, perpetuum tenuit, tum quod eò priuatæ humilitatis suæ amore ferebatur, tum quòd mirum quantum promouendis diuini honoris rationibus intelligeret conferre illam non modo Antistitum sed inferiorum quoque obseruantiam sacerdotum, nedum vt iis obesset, easve retardaret. Nam vt crebrò suos monebat Ignatius dimissioni modestæ, ac placidæ non ægrè conceditur, quod potestati, & auctoritati plerumque denegatur; pronam enim ad fauendum sibi modestia efficit præiudicium beneuolentiam; auctoritas, maxime si suas tantisper excedat lineas, potestatis diuersæ & æmulæ iura inter se committit, quo nihil est vel ad animarum salutem nocentius, vel ad offensionem populorum perniciosius. Sedebat tunc Goa Episcopus Ioannes Albucherchus è Sancti Francisci Ordine, cui pro sua insigni virtute facillimè cum Xauerio in Dei gloriam conuenit, atque in nexum amicitia constantis, quam par alterius in alteram affectus, & veneratio semper auxit. Is humo Xauerium attollens, inspecto Pontificis restitutoque diplomate, fore sibi gratissimum edixit, tota vteretur fungereturque potestate, quam illi tribuerat Pontifex, sua quin etiam, quicquid in manu ac potestate esset, prolixè derulit. Ergo his perfunctus officiis, suum Xauerius mox opus aggreditur, cuius in excolendo seipso, & proximo, quotidianus hic ordo fuit. Tres, aut, si quando vrgeret necessitas, quatuor, nocturnæ quieti horas dabat; sed eas, ægrorum quibus ministrabat curatione sa-

pius

pius abruptas, quod enim Mozambici hoc & Goæ solenne seruauit; periculosissime omnium decumbenti iacere à pedibus, vt eius qualibet voce aut gemitu excitus, ad opem statim exurgeret: noctis residuum vendicabat sibi precatio, quod diurnæ occupationes vix illi ad eam quicquam relinquerent temporis; summo mane ex suo, in nosocomium transibat leproforum, quod erat in suburbio situm, adibat seorsum singulos, consolabatur dulci allocutione, iuuabat subsidio ab Lusitanis corrogato, quos expertus est semper ad quæcumque optasset liberalissimos. Sub hæc eorum confessiones audiebat, reficiebátque communi ad omnes adhortatione, postquam, si foret dies festus, sacris operatus cœlestem iis cibum porrigebat, inde se in urbem referens ad Lusitanos concionabatur: argumenta verò concionum cuiusmodi essent, quàm opportuna solutis moribus profligatissimi populi adstringendis; vi quanta intimi ardoris vibrarentur, conuersiones animorum ex iis consecutæ, re quauis certius & luculentius prodidere. Cum enim antea prodigio simile haberetur præterquam in Pascha, sacram mensam adire; tunc cœpit portento videri similior, qui ad illam etiam sæpius quàm mensibus singulis non adiret: suis itaque Romam ad nostros literis aiebat se si denum hominum obire vires potuisset, ac locis decem eodem tempore, consistentibus adesse, tantæ illorum frequentiæ minimè suffecturum. Cumque hos motus in iis cicerent, Euangelij effata quæ ex æternorum expressa meditatione, & clara in luce dicendo posita, eorum animis vehementius imprimebat, inde fructus ferebant quos solet vera, & seria vitæ mutatio edere; eiectiones pellicum ab consuetudine, atque ab ædibus; pactorum per fraudem contractorum rescissiones, restitutiones iniquè partorum; vindicata pristina libertati, quæ iniuste possidebantur mancipia, sedatas dissidentium simultates; redditam famam quibus perperam erepta fuerat, & his similia quibus breui Goa speciem induit, aded hesternæ ab similem vt ad eam stupere etiam ethnici; atque hic horas ante meridiem occupabat labor. Post verò fidei symbolum feriatibus diebus populo explanabat, eo omnis generis concursu, qui contineri templis quantumuis capacibus non posset, in quo Lusitanicè cum diceret, studiosè tamen rusticæ, & crassum sectabatur linguæ idioma, vt ab auditore perciperetur facilius, qui ferè ex India ortus, Lusitanicum purum non assequeretur. Profestis diebus visibat carcerem, docebat vinctos examinandæ conscientiæ ac purgandæ modum, excipiebat confitentes, idque si tunc primum ad se accederent de vitæ totius antea culpæ. Progressus inde urbis obibat vicos & aris pulsu quod manu gerebat, excitato ad fora & compita populo, magna voce parentes, & heros rogabat, animum religione absoluerent qua tenebantur erga liberos & seruos, eosque mitterent ad condiscenda Christianæ fidei rudimenta; quod impetrabat tam liberaliter, vt ipsimet & patres, & domini, & totæ familiæ ad eum confluere: accurrebant ad illum & pueri semper ad trecentos, quibus ipse stipatus procedebat in templum, vbi summa credendi capita exponens, interpungebat probè viuendi monitis, & pia morum institutione, quo eius in-

E uento,

uento, nullum æquè publico profuit; nam si diuinorum, & Christiani officij planè expers fluxerit prima ætas, vti Goæ factum eatenus fuerat, sperari, nisi miraculo non potest, fore vt recti, & Dei amantem animum induant, quibus penè cum lacte infusa prauitas, cum ipsa semper ætate creuerit; his autem pueris Christiana doctrina, & sanctimonia imbuendis tantum viri Dei valuit solers ardor, vt non aliundè maiori rubore suffunderetur parentum vita licentior, quàm virtute simplici filiorum: à quibus candore puerili, sed virili studio dum carpi se ferrent, emollicbantur, ducique se ab iis ad Xauerium iuebant à quo ipsi audirent quæ ipsos pudebat interrogare à filiis. Hinc natum quod lege perpetua tunc primum sanxit præsul Albucherchus, Goæ in posterum singulis in templis, vt erudirentur pueri in rebus diuinis, quod magno nunc etiam familiarum bono obseruatur. Ad hanc viri sancti solertiam accedebat modus priuata consuetudinis cum facinorosis, qui nihil saperet austerum, & asperum, à quo velut à rhamno sibi metuerent; sed è contrario mite ac placidum, eoque suauius, quo essent peius animo comparati; matris planè in morem quam tenerius afficit amor iacentis ex morbo filij, quàm benè valentis; nam quorum improbitas vulgo nota, eos & adspiciebat hilarius, & benevolentia singularis vrbانيتibus mulcebat, conuiuiam ad prandium se illis offerens, vltro rogans videre illorum & filios, & domos, atque aded pellices, quas aut iis cognatas, aut honesti obsequij ancillas fingebat se credere, seque ab hominibus scelestis & perditis diligi magni faciebat, haberique ab iis minimè alienus; vt si quem ipsorum clementissimus Deus penitentia factorum pungeret, is in promptu haberet, cui libenter confideret haud minori spe consolationis quàm certi remedij; vtque ipse, amicitia iure parra fiducia, vltro se sensim in arcanam eorum conscientiam penetraret, & morbis illius faceret medicinam. Et hic eminebat ars mirabilis charitatis, in complanandis corrigendæ vitæ difficultatibus; in excipiendis, laudandisque illorum conatibus, tametsi exilibus, sed quales poterat eorum debilitas spondere, in iungenda cum iis opera ne soli labore confessionis apparandæ, ac luendæ post illam, admissorum poenæ grauius premerentur, quibus agendi præsidij vt mirè suauibus; sic efficacibus, quos Goæ totaque Indiâ quæstus animarum collegerit, opportuniùs libro quarto scribam.

27
Primus in Piscariam insulam Fidei ingressus.

27. Sex menses non totos in emendanda Goa feliciter sumpserat, cum Deo visum illius virtuti patientiorem campum aperire, & Apostolicum ardorem ad convertendos infideles educere; id occasione quam narro factum. Oram illam quam dixi ad ortum Indiæ, quæ à Conorino, ad insulam Manar progreditur Piscaria nomine appellatam, principio adibant negotiatores Saraceni, qui paulatim numero, armis, & re aucti Paravos indigenas longè viribus impares pergebant opprimere, dum anno tandem 1532. casu improviso, lentata diu patientia in rabiem erupit, illorumque internecione iugum insolens excutere decreuit. Rixa inter vnum ex primariis Parauis, & Saracenum orta, facta minis adiungens Saracenus in aurem Parauis, cum auriculæ parte lacera reuulsit, quo contumelia

tumeliæ genere nullum apud illos cenferur indignus. Vulgatum vt fit in Parauos probrum, & fensus diuturnæ, iamque intolerandæ tyrannidis, probro ingrauefcens, ita illos confixit, vt communi confensu conuenerit, femel ab iis sese abfoluere, & inimicam gentem excindere: quod auro arcano, & minimè barbaro ab iis confectum est, fimulque omnes ad conditam diem Saraceni ferro sublatis præter paucos, qui se forte nihilo meliori fua in nauigia collegere, nam eos tempeftas Deo vindice deprefos obruit: peruadente vicina ftragis nuncio, Saraceni terrâ marique coniuant in Parauos, adortique repentino incurfu absque numero cædunt, domos eorum fole æquant, prædas ingentes ex iis ducunt, ac ne quem fuga feruaret fupertitem, eorum capita apud confines oræ continentis argenteis quatuor proferibunt, quæ cum tam multa proferrentur vt patetiam pretij pigeret, cœpere fingula fingulis argenteis hoc est quinque gallicis affibus diftrahi, aded hominibus barbaris, hominis caput quàm pecudis vilius; haud tamen valuit tam atrox, & immanis vindicta Parauos funditus delere, & oræ illius ditionem, pifcationemque vnionum (quod præcipuè agebatur) mauris afferere: multi fe in continentem recepere, atque in iis Ioannes à Cruce, Goa illuc nuper ad negotia mercium aduectus, prudentia infignis, natalibus Malabar, professione Christianus & ab Samorino Calcutij rege aula & gratia deiectus, quod ab eo legatus in Lufitaniam, Christiana Sacra fufcepiffet, effètque ab Ioanne Rege, inter Chrifti Equites cooptatus: ad hunc Parau conueniunt, ne tam eius confilium quàm præfidium, & opem expetunt; nam deliberatum inter eos erat in Lufitanorum tutelam fe tradere, vt iniurias hoftium ab fe defenderent, illo tantum optabant interceffore vti atque interprete apud præfectum Cocinensem, ad impetranda arma, & milites quibus ab Saracenis tuti effent, foreque hanc præbiti auxilij gratiam data fide iurabant vt fagro baptifmo initiarentur vniuerfi, & qua Lufitani, eadem lege in pofterum viuerent. rei tractandæ prouinciam admiffit ciuis nobilis, calamitate quidem miferabilium permotus, fed magis ftudio augendæ, illius populi numero, ac falute, Dei Ecclefia. Coccinum ex iis quindécim aut Pantagitinos feu publici rectores, vel vt alij volunt ex primis qui promiffionem iureiurando firmauerant, fecum duxit, effecitque vt cum arcis Præfecto in pacta mutua coirent, hinc de commodando exercitu; illinc de capessanda Chrifti religione: vna pascisci promptis, obftabat paucitas fideiubentium, qui vt plures adeffent recurrens vnus in oram Pifcariam, alios ad feptuaginta, numero adiunxit. Prætere Mauros huius fœderis odor non potuit, communi confilio Præfectum Concinensem per legatos follicitant ad refcindendam Parauis datam fidem, & auxilia neganda, perfidæ pretium proponunt, fummam argenti grandem, & dona varia, fed in eo nacti animum nobilem, & vel iis quæcumque poffidebat Parauorum falutem redempturum; vbi ex eo audiere, etfi auteos montes ferrent, fe nec latum vnguem à Parauorum fœdere dimouendum, confufi abierunt: ita Parau quinque & octoginta à Michæle Vazio Indiarum vicario, fagro fonte luftrati, accepto exercitu Saracenos

fugant, restituti sunt cum suis in possessionem Oræ legitimam; & ex Pagis triginta, ad vicies mille salutari lauacro expiati Christianis quidem accellerunt; verum nec sat edocti quid eos credere oporteret; nec quibus moribus viuere, quod deessent qui linguam callerent, & præter mercatores, vix commearent eò Lusitani: solitudinem faciebat soli sterilitas, communitatum penè omnium penuria, cæli squalor, externis ob plagam Indiæ totius astuosissimam vix ferendus. Nihil mirum igitur tam multos vnâ baptismo tinctos, cum tam facili pretio, vitam, patriam, libertatem ab se redimi putarent, quàm erat procliuè, & obuium lauari semel, & Christianum dici: annum iam decimum tenebat hæc ignoratio, cum Xaverius in Indiam peruenit, qui ex editis Goæ documentis opinionem Vazio Vicario certam fecit, parem se fore operosissimæ culturæ ad eruderendam Christianitatem illam necessariæ, & alterum tantum ethnicorum qui residui fuerant conuertendum: qua sanè expeditione, viro sancto nulla potuit venire optatior, etsi enim impensus Goæ labor, fructus dabat vitales vbi diuinorum tunc egentissimæ, sed iis adeò non acquiescebat Xaverius, quin adducendis ad Christum ethnicis perpetuò anhelaret, expectatèque dum reipsa portandus imponeretur suis humeris ille Indus, cuius pondere tories in Europa visus esset per somnum se opprimi. Ad primam igitur Vazij de Parauis vocem, complexus est illos ingenti animo, parique modestia, totumque se Vicario Vazio ad quasuis ærumnas pro eorum salute deuouit: huic Episcopus omnia fausta precatus; huic Sosa gubernator pariter annuit; haud tamen priùs quàm socij duo, quos Mozambici reliquerat appulissent, ad eorum aduentum nauim conscendit quæ nouum Præfectum Commorinum vehebat: Et voluit Sosa copioso illum viatico profusè instruere, sed comes illi omni viatico carior paupertas, omnia reiecit, præter calceos quosdam aduersus coquentes arenas, & vile regmen solis ardoribus defendendis: iuuenes Indos itineris, & operæ socios assumpsit duos, recens Diaconos, & Ecclesiæ ritibus à puero assuetos.

28

Primus Xaverij in ora Pitarica labor.

28. Milliaria sexcenta nauigando emensi, applicuere Cocinum, inde terrestri itinere Tutucurinum versus dum tenderent, locum illa celebrem in ora, in pagum deueniunt, in quo omnes ad vnum ethnici: quare velat primam auidus in prædam inuadens, interprete ex sociis vno Christum eos docere, & suadere aggreditur; sed frustra post paulum se esse intelligens, quod excusarent toparchæ metum, cuius iniussu deos mutare non audent, Deo tamen volente obtinuit ne primus hic labor (futuri omen) abiret inanis, & vacuus: miracula illi tunc primum Deus subsidio misit, quorum exindè in posterum tanta illi potestas diuinitus adfuit, vt ipse quoque miraculo esset: conflabatatur iam triduum ethnica femina partus doloribus tam sauis, vt morti proxima putaretur, nec cruciatibus leuandis aut preces impiæ Bractmanum Sacrificulorum, au remedia iuuabant: rei certior factus Xaverius, domum aduolat cum suo interprete, (oblitusque ait, versari me in terra aliena, Deum in opem vocare incipio, tametsi hoc probe memineram: Domini est terra, & uni-

Sanata ab Xaverio femina.

uerse

uorse qui habitant in ea) religionis elementa languenti vt poterat, exponit, iubetque spes certas in Deo reponere quem colunt Christiani: at qui mulierculæ vnus salutem, toti eius seruando populo destinarat, ita illam interius mouit, vt rogata num Christi esse vellet, eiusque Sacro Baptismo tingi, se verò libenter id velle responderet. Tunc à Xauerio, post lectum ad illam Euangelium, Christi fonte abluta, incolumis parit; cuius prodigij euidentis admirabilitas domum omnem stupore, ac lætitia cumulauit, atque ad pedes viri Dei vniuersam acciuit familiam, vt necessariis exculca documentis, eodem lauacro purgaretur; præcurrentem secutus miraculi famam Apostolus, pergensque victoria vt, Primores domi sigillatim adire, æternitatem vitæ, & Christi legem audenter prædicare, pronis auribus, atque animis audiri; sed ne illi parent inuito Principe, arcebat damni timor, cum ecce tibi commodum adfuit fisci regij Administer tributi annui exactor: ad hunc suos conatus vertit Xauerius; de Religionis Christianæ solida veritate, de felicitatis, ac pœnarum æternitate terribili, ea verborum efficacitate cum illo egit, vt exprimeret ab eo, placere sibi Christianam legem, nec vetare quin ea populus initiaretur; qua facultate Xauerius, gestiens tunc multo rem alacrius prosequi, docere inprimis quorum erat primaria auctoritas & gradus, lustrare illos eorumque familias sacro Baptismo; post hos reliquum etiam populum, cui Primores exemplo præiuerant, Sacramento salutis, Christo & Ecclesiæ subiecit, ac ne qua tam fausto progressui vndeuis remora fieret, dilatâ in tempus aptius, culturâ diligentiori, quæ ad illos in Christo formandos, & perficiendos erat adhibenda, iter vt instituerat Tutucurinum arripuit, indeque singulis tractus illius seu Pagos, seu Communitates percutrere inlitit. Erant hi vt ante dixeram partim ethnici, partim Christiani, sed qui de Christiano præter baptismi memoriam haberent nihil, vt qui Christo Sacramentum dixissent, ad excutiendam potiùs Maurorum tyrannidem, quàm ad excipiendum Christi iugum, ceterum ex æquo cum idololatris credendi, viuendique ignari. At enim ego, inquit Xauerius, cum iis solus quid agerem, aut possem? cum ego Cantabricum, illi Malabaricum sonarent, neque illi à me, nec ipse ab iis perciperet? hoc ergo consilium inij, vt ex indigenis aliquos mecum adhiberem, qui etiam Lusitanicè loqui nossent; cum iis multo labore, ac tempore, diuersis congressibus, modum crucis formandæ primùm ex Latino in Malabaricum conuerti, & Dei vnus in personis tribus explicationem; deinde Fidei Symbolum; tum Dei mandata, orationem Dominicam, Deiparæ salutationem, præcentrationem *Salve Regina*, & formulam Confessionis Generalis. Hæc Malabaricè cum memoriæ mandassem, sumpto in manus tintinnabulo, cursabam per Pagos, coactisque quàm multos potueram viris, & pueris, distinctè iis recitabam, idque bis in die, per solidum mensem; verùm hac lege vt quæ didicissent, eadem tùm domi familiares qui aberant, tùm vicinos docerent; diebus autem Dominicis, viri, fœminæ, pueri, omnes, conueniebant incredibili studio audiendi; preces cantabantur, canendi exordium

à confessione vnus Dei, & trium eius personatum ducebatur, quam excipiebat magna, & clara vox recitantium symbolum. Ego deinceps articulos à primo relegens, eorum linguâ seorsum singulos repetebam; tum interrogabam ad singulos si verè ex animo certam iis fidem adhiberent, quod cum decussatis ad pectus brachiis vna omnes voce annuissent, subdebam tunc, atque ipsi mecum; Domine Iesu Christe Fili Dei, da huic primo fidei capiti, assentiamur fide firmâ, nec in ea vnquam vacillemus; ad hoc te oratione Dominica precamur; postquam, Sancta Maria, inquebant, Iesu Christi parens hoc ipsum nobis à filio impetres, ne vnquam in eo hæstemus: ad hoc te Verbis Angeli salutamus, Aue Maria, &c. Decursis hunc in modum Symboli sententiis duodecim, si bat ad Decalogum transitus, quem simul integrum pronuntiabam is; tum retexebamus sigillatim, interiectis vt inter fidei capita precatationibus, Pater, & Aue, nisi quod pro constantia credendi, petebamus robur benè, & ex Decalogo viuendi. Dici non potest Ethnicis iuxta vt & Christianis, quantæ sit admirationi legis diuinæ sanctitas, & mira cum ratione consensus: præ aliis Symbolum frequentius repeto, & inculco; tum Dei præcepta; formulam confessionis generalis recitandam curo ab omnibus, sed iis potissimum qui ad Christi lauacrum accedunt; deinde Symbolum, vbi de vnoquoque articulo ex iis quero, an verum certò credant, & cum se certò credere dixerint, Christi legem explano, quâ vna possint æternam salutem consequi: postremo denique illos Sacro Fonte baptizo, & demum omnia, Salve Regina recitato, absoluo] Hactenus ipse Xaverius; iam loci vnus incolis hac tam diligentia accuratatione institutis priusquam in alium migraret, seligebat, ex iis qui omnium maximè quæ didicerant callerent viderenturque præ aliis moderati, & pij, eosque dabat cæteris magistros, scripto tradens quæ illos docuerat, vt festis diebus vocato populo ea repeterent, quo ritu ab se fieri vidissent, eorumque viuacem memoriam conseruarent, iisdem sacras ædes committebat, quas in Pagis frequentibus, Baptismo iam tinctis extruxerat, vt inuigilarent iis custodiendis, & pro regionis tenuitate decorandis: horum autem (quos Canacopolos ab officio quod gerunt vocitabant) non est passus operam, & diligentiam suâ aliqua mercede etiam temporariâ carere, in hanc aureos nummulos quatuor mille, tributi nomine, quotannis ab oræ indigenis reginæ pensandos, de gubernatoris assensu, ab ea perliteras exorauit.

29
Quam vberes
fructus ex Pis-
cacia Insula.

29. Quantam portò messem animarum, quos fructus operum, quam dignos Christianitate primigenij feruoris ex ora Piscaria Sanctus Apostolus cogeret; nec ipse satis referre valuit, fatetur enim ad Ignatium scribens deesse verba quibus id explicet. Subdit tamen illorum qui erant Baptismo lustrandi, sæpe tantum fuisse concursum, vt fracta inquit, tingendo labarent brachia, & deficeret vox, iterando Symbolo, Decalogo, monitis, quæ de officiis Christianis, de fecilitate cœlesti, penisque inferorum, repetebam, ac de bonis, prauisque operibus quæ essent ad vtrumque viæ: vno interdum die oppida integra abluca

abluebat; sola tenera ætas, quæ acceptam Baptismo sanctitatem intrantem moriens ad Deum tulerat, ad mille capita ab eo censebatur. Diuinis pueri vsque aded afficiebantur, auebantque tantopere de mysteriis fidei, noui aliquid doceri, vt ei tempus, non cibi modo, somnique præripent, verum nec ad pensum diuini officij, præberent, cogereturque ei exsoluendo captare latebras; & frustra, aded erant in iis vestigandis sagaces pueri. Concertationes etiam illorum, & prælia, cum Ethnicis, erant perpetua; venabantur idola curiosè, raptabantque ad pedes viri sancti, tam grandi numero, vt in acervos consurgerent; illie eadem omni contumeliæ genere calcata, distracta, conspueata luto & sordibus, fœdabant, spargebantque in mare comminuta. Si quem verò rescissent, esto parens is foret, honoris aliquid Pagodi, hoc est idolo exhibere, audenter ac liberè arguebant, quæ si minus apud sacrilegum reprehensio valeret, deferebant ad Xauerium eius nomen, qui mox cum manu puerorum in domum impij aduolans, sublati quotquot haberet Pagodibus, puerorum ludibrio, & fannis illos, eo spectante, proponebat. Fuit quin etiam cum Christianus ab iis delatus est, quod simulacra, palam coleret, graui offensione cæterorum: huius belluinam, feramque vesaniam, quod nec probrum perfidia, nec rationes commouerent, excogitauit modum quo sensum flammæ in eo excitaret, quarum iam tum cum desertoribus quos adorabat demonibus se ipse damnaret, misit qui faces ædibus perfidi subderent; vixque multis eiusdem lacrymis, & amicorum intercessionibus cessit, vt subduceretur incendio supellex; reliquis omnibus, idolis potissimum in cinerem redactis, exemplo pœnæ iis profuturo, si quos fortè apostata spiritus sollicitaret aliquando, ad ejurandam Christo fidem. Nec erat qui obstare auderet, vel aduersus eum vi aliqua vri, quem potestâs edendi miracula venerabilem effecisset, & pœna insolescentis in eum Ethnicis metuendum. Erat is ex nobilitate Manaparis, adierat hominem Xauerius solita comitate rogans hoc sibi ab eo indulgeri, tantisper vt autem cominodaret, pauca quædam ferenti quæ ab eo audiri, plurimum interesset; sed hunc barbarus ferox, nec aspectu dignatus, foribus exclusit; agresti respõso prouocans, tantumdem sibi ab eo vt fieret, si quando ad fores eius Ecclesiæ intraturus venisset. Votum inurbanum, & impium ratum facere Deus non diu distulit: paulò post, subita armatorum manu à quibus ad necem quærebatur, in fugam actus, quæ ad salutem restabat sola, concitadò ad templum ferebatur, prouocationis nuperæ immemor: insequuntur & premunt currentem clamore ac telis inimici; qui diuinis in templo dabant operam Christiani, armis, clamoribus, fugientis terrore & ipsi exterriti, veritiquè direptionem templi, aut grande quid mali hoc tumultu parari, fortes claudunt, misero tantum non limen subeunte; quare templo vt sibi optauerat exclusus frustra ad opem vociferans, crudelitatem hostium discerptus expleuit. Deo illam seruo suo contumeliam, illorum manibus vlciscente.

30. Ipsi quin etiam Bracmanes, quorum occulta flagitia, & arcanam

Doctrinæ

29

Cōtumeliosus
Xauerio ethnici
punitur
diuinitus.

30

30

Bracmanes
qui corū Dijs
religio, scele-
ratissima vita.

Doctrinæ perfidiam publico odio exponebat, utcumque in illum afficerentur interius, venerabantur tamen, vel metu vel reuerentiâ tanquam sanctum, multamque in eum benevolentiam præferabant. Est Bracmanum genus apud Indos, & summè nobile, & præ alio quouis reuerendum, suis enim illis ex veteribus fabulis profitentur se fatu diuino progenitos, & illam hodièque paterni sanguinis à Dijs puram venam, sinceramque se ducere, nec est inter illos adeò vilis, & mendicus ut sceminam alterius quamquam regij generis suo coniugio dignetur: quem porro stirpis suæ auctorem Deum iactent, retexendum est breuiter ex Theogonia ipsorum. Deorum itaque supremum faciunt Parabramam quendam, quod sonat apud illorum Sapientes, omni ex parte perfectum, rerum omnium fontem, existentem ab vno se, nullo alio auctore: hunc vero liberum à concretionè, cum sub hominum sensum venire non posset desiderio captum ostentandi sui, ut semel aspectabilis fieret, hominem fieri voluisse, atque hoc eodem desiderio filium concepisse quem ore pepererat, & Masum vocarat: post hunc alterum, quem pectore edidit: inde etiam tertium qui ventre prodierit; hunc quidem Bramam, illum Visum dixisse: hac prole triplici in lucem edita, in locum beatitatis suæ redisse, seipso ut ante fruiturum; prius tamen suo, filiis singulis in patrimonium assignato cælo ac priori quidem contiguum sub paradiso cælum tradidisse, cum summo in subiecta elementa imperio, ut ex iis corpora pro arbitratu componeret. Visno alterum cælum assignasse cum potestate administrandi mortalibus iuris, & quacumque pressis necessitate succurrendi. Bramam denique tertio donasse cælo, cum præfectura Sacrificiorum, rituum, omniumque ad religionem spectantium. Hos verò tres vnius corporis idolo tripiciti affingunt Deos, ut eadem ex stirpe ramos tres ortos significent; atque hi habentur in pretio, hi vocantur in preces, & in opem, nam Parabrama totus in sese collectus, suæque felicitate inuolutus inferiora hæc negligere creditur. Visnus igitur, inquit, millies in terras delapsus est ad instaurandas res hominum conuulsas & laceras, sed semper mutata specie, animantium diuersarum, vel mutilorum ac deformium hominum, quæ fuit Pagodum origo, deorum scilicet minorum, de quibus spurcissimas, & sceleratissimas metempsychoses fabulantur. Postremò Bramam cepit quoque cupido generis propagandi, factoque in hæc nostra descensu, stirpem Bracmanum progeniuit quæ infinito numero aucta est, ac licet omnes, natalium eadem ornet nobilitas; sed gradus varios in iis anorum claritas distinguit de gestione munerum illustris, quæ in successorum familias transeunt. Bracmanes ferè sunt, Indorum Reges; diuinis iuxta & humanis præsumt, regisque insignibus Bracmanum etiam notas iungunt, de quibus, & alijs ad religionis quam iactant stoliditatem spectantibus occurret aliàs commodiùs scribere.

31

Bracmanum
auctoritas
fraudibus
quæsitæ, &
hypocritæ.

31. Nunc iis ea est viuendi ratio, ut licet egeant, & opificio victum quarant, verum ob cælestem quam fingunt originem, & pro semi-Deis obseruentur, & pro Sanctis ob legem qua seuerissima, etsi reges fuerint, tenentur,

tenentur, abstinendi se carne, pisce, & animantibus, lacte solo, herbis, & fructibus vitæ. Caterum gentem sceleratiorem vix ullam sub cælo reperias; & si nullos Braçmanes habeat India, idololatram habitura sit neminem, vt scribit Xauerius cui fuit multum ac sapius cum iis depugnandum; potens apud reges eorum gratia; apud populum auctoritas; mille artes fallendi; coniuratissima inter se consensio; numeri multitudo, ipsæque aded apud Christianos nundinatus fauor, inexpugnabiles faciunt & aduersus Christum pro sua veteri superstitione impudenter audaces. Alebat Goa eiusmodi luem, sua illic sacra, ritus illic festorum suorum, coniugia, funera obibant palam, etiam viuicomburia vxorum cum maritorum cadauere; denique liberè idololatriam exercebant, & in eos, aiebat Xauerius, aptè quadrat illa Dauidis precatio, *De gente non sanctâ, ab homine iniquo & dolofo erue me*, Pascuntur idolorum sumptu; quàm versute, ac vafre decipiunt, tam opimè pinguescunt; vendunt pro mysteriis fabulas, quicquid fraudulenter cerebro cuderint, proiectè prædicant, dum ne à credulis sine lucro abscedant. Inter illa est persuasio, quâ simpliciori populo illudunt, Pagodes perindè vt homines edere, verum de cibis sibi appositis, probè conditis & calidis, solum ex iis qui exspirat florem naribus ducere, quod indè superest non tam esculentum, quàm esculenti cadauer, & corticem esse; id autem, nempè Deo sacrum, solis sibi ad vitum cedere, eo suas alunt familias, & quod mirifice attollunt, vnis ciborum affectionibus, seu accidentibus sustentantur. Pagodes effingunt, capacissimi ventris, & Gigantum in molem, ne ab cultoribus credantur paruo esse contenti, præsertim subtili, & stabili, quod vnum ex cibis haurire illos dicunt. Quamquam de hac sua versipelli fraude etiam mysterium fabricant, Diis videlicet, cum nihil sic orbe toto maius, statuendos esse quàm procerissimo corpore: quod si quo casu accisa & rara decurrant munera dicari Pagodibus solita; tum verò circum vicina cursare, denunciare illorum iras, minitari pœnas; sterilitatem, pestilentiam, bellum ab iis intentare, vel eorum præ fame discessum, quibus stolidi plebs miserè territata, egere manult cum suis familiis, quàm Deos suos cernere tristiores, aut perdere, & Sacerdotes eorum macilentos. Braçmanum alij vitam in Cænobiis agunt, interdum centeni; alij Iogorum nomine antiquæ anachoreticos simij, auia nemorum, & cauernas captant; arborum cauo, vel ferreis caucis se includunt; vel sub dio soli, procul degunt ab omni consuetudine, ad omnem ætus, & frigorum iniuriam nudi; cum certo annorum spatio truncorum instar, stultis occalluerint malis, & ferino aspectu euaserint, in vrbes tunc redeunt, vel peregrinantur vagi, seque populis ostentant, à quibus tanquam cælo missi magna excipiuntur veneratione. His quicquid nefarium vel ira, vel insana libido, vel dæmon suggererit, innocens habetur & ab culpâ purum, nec aliò planè illa spectat, vitæ in syluis, & rupibus feritas, quàm vt inde prodeant exlèges, omnique prorsus rationis, & naturæ iuro absoluti: Et verò ita viuunt vt videantur desertâ

ex solitudine maiores humanis videri voluisse, quò post in frequentia urbium per omne flagitiorum execrabiliu dedecus peiores bestiis viuerent. Quasi ad hoc tot annos coërcita fuerit voluptas, vt diurnâ fame proritata, nullo sensu pudoris, conscientia, aut metus in omnia scelera rabiosius debacchentur. Nemo enim miratur, nemini offensio- nem creat quicquid, alioqui nefandum patrauerint, cum nullis puten- tur peccatis obnoxij, eorûmque probrosa facinora meritum præmia censentur. Venire quin etiam in partem illorum dedecoris & turpitu- dinum; ab iis conuicio, iniuriâ, vulneribus peti, quamuis lethalibus, pie- tatis & sanctimonie quæstus est: hæc viuunt Brachmanes; docent verò nihilo saniora.

32

Arcana
Brachmanû
à Christianis
docta, & cõ-
trariis dog-
matis fœda-
ta.

32 Dant fateor literis operam, academias habent, auctoresque anti- quos, & libros poëticos ex palmæ foliis compactos: (quæ Indorum est carta) hi Philosophiæ naturalis, ciuilis, ac diuinæ continent do- cumenta; quæ si suscepero enarranda, vagabor extra propositum lon- gius, quanquam sunt aliqua publicæ curiositati minimè iniucunda. Deum vt vidimus primam vniuersorum agnoscunt causam, motores, & præsidēs naturæ totius genios, orbem conditum, animos immortales, pœnas, & præmia post mortem, vitæ probæ aut improbæ debita. Quæ fermè creduntur ex præco Codice de prompta, quem S. Thomæ discipu- lus scripserat; sed his paucis de alieno veris, falsa sua tam multa per- miscent, vix vt vnum ex mille sincerum efferant, cum sibi quisque fas autumet, quantum valuerit fingere, quicquid libuerit docere. Haudqua- quam tamen in iis rebus hoc audent, quas de futurâ post hanc vitâ, & de Deo norunt, sed has inuolabilis arcani Sacramento premunt, nec licet vel ipsis Doctoribus, nisi apud Doctores de iis agere. Ad extremum desinunt omnia in magicas incantationes (quarum sunt Magistri admo- dum solertes) in sacra dæmonum, in noua quotidie Pagodum simulacra, quæ caudata, cornuta, aspectu terribili, fœdâ membrorum conforma- tione, inducunt, plerumque belluina: sed quantum portentosa, tantò po- pulis sanctiora. Iam transmigrantium errorem animarum, turpitudines sequuntur nefariæ, solâ enim figurâ ab animantibus putant homines differre: ex quo illa item apud eos omnis generis bestiarum nosoco- mia sumptuosa, in quibus ægrota magna sollicitudine curantur. Sed nihil apud Indos augustius, nihil vaccâ religiosius: ipsi quoque Reges diuinitatis huius stercorebus pigmentorum vice se illinunt, iisdem incru- stant parietes, & solum inspergunt veluti balsamo, cuius odore incorru- ptum aiunt seruari animum & à palatiis principum, adibusque priuatis omne infortunium arceri: beatus verò quem asperferit Brachmanes ci- nere, de vaccæ ossibus confecto, quam sua manu cremauerit; sed longè nimirum beatior, qui vaccæ caudam tenens animam effarit: hoc sum- mum apud illos peccati omnis piaculum, hic funis, qui eductam è cor- pore animam, in vaccæ corpus, si digna fuerit, inducit; nisi enim viris præstantibus, id non conceditur, & hoc vitæ vel magnâ sanctitate, vel mortis

mortis generositate promeritis. Hinc præcipitij vlronei de rupe, hinc & viuicomburij vsus, & voluntaria membrorum distractio, laceratio carniū in frustra, & comminuendi corporis sub rotas curruum furiosa projectio, dum Pagodes saxei maiores circumuehuntur curribus, pæ Verbiū compita: & aliæ necandi sui rationes ad obtinendum iis artibus in vaccæ corpore, animæ suæ locum; cū tamen stolidi hoc etiam delirent, quòd cuncta necessitate ineluctabili agi putent. In hac expugnandâ natione Braemanum sceleratissimâ, magno diu labore, tenui pretio sudauit Xauerius, nullâque vi disputationum cum iis frequentium, nullis miraculorum prodigijs coram editorum, emollire quemquam ex iis valuit ad obtemperandum Euangelio Christi præter vnum, etsi fraude illorum deprauatos, Christo adiunxerit infinitos: tam difficilis est, ac propè desperatus diuini luminis in oculos aditus, quos suæ potiùs peruersitati incoctus animus quàm mentis error cæcauerit.

33. Eò quidem ipsius argumentis arctabantur, vt suam clarè agnoscerent faterenturque, tum impietatem morum, tum doctrinæ mendacem fraudulentamque vanitatem; at nec propterea sacrilegio vel ipsi abstitebant; vel eos ab eo reuocabant, quos suis fraudibus in id inuoluerant, & quorum æternâ salute gulæ suæ ac ventri litabant. Narrat ipsemet Xauerius cœnobium dum præteruchitur, in quo illorum ducenti viuiebant, conuentum se ab iis non paruo numero, officij specie, aut quòd videre auerent hominem de quo magnificè fama loquebatur, seu vellent placatum habere quem metuere cogebantur: læto vt semper, & amico vultu excipit aduētes; cūque post mutuas salutationes confedissent, de re animi summâ sermonem iniicit, rogâtque sibi ab iis indicari, quid ipsorum Dij, præstandum edicerent, vt esset quisque post hanc vitam beatus.

34. Certatum inter ipsos diu, quis omnium nomine responderet, seu dogmatis sui sequestrum volebant; quem dignitatis auctoritas, seu quem doctrinæ copia commendaret; delatum denique annofo seni octogesimo prætergresso: at hic non imperitè auguratus, creditas sibi partes in suum dedecus versuras, piam artem Xauerij, veteratoriâ ludere sategit, & ad Xauerium, Decet, inquit, externos rerum priùs suarū edere rationes quàm ab alijs eam quærant: quo nostri Pagodes præmio, quâ sibi gloria homines auctòrent, libenter dixero, si priùs ex te audiero, Christianorum Deus quid ab iis petat, vt felicitate suâ illos donet. Imò planè, infert Xauerius, vassæ occurrens declinationi, imò decet ei qui primus rogauerit, huic primùm responderi: hæsitque firmus in hoc proposito, responsionem silentio expectans: & hic demùm senex ne obmutuisse videretur, ad magnam grauitatem, altâque prudentiam componens sese, magno verborum pondere, duo esse respondit in quibus Dij futuræ gloriæ, societatisque in cœlo secum æternum beatæ, meritum posuissent, & quæ ore proprio imperassent: alterum erat vac-

33
Obstinatissimi
Brachma-
nes, in errore
& flagitijs.

34
Irritus Xa-
uerij conatus
in Brachma-
num duo-
rum conuer-
sionem.

carum cæde abstinere ; alterum Brachmanes Pagodum ministros liberali stipe demereri. Adplausere illustri senis delirio cæteri ; cæcitatæ miserus Xaverius lachrimas reddidit ac tam effrontis nequitia acri dolore confixus est : quare ultro, iussis adhuc ut erant, tantisper sedere, assurgit claraque, & contentâ voce, fidei Symbolum, & Dei mandata pronuntiat, cum suâ cuiusque breuissimâ explicatione : inde quid Paradisus ? quid inferi ? horum quot, quàm atroces pœnæ ? quanta illius, & qualis gloria ? quibusve promeritis paranda ? pœnarum verò cum malis dæmonibus (quos Pagodum colebant titulo) quàm horrenda æternitas ? quæ tanto ab iis audiebantur attentius, quantò nunquam prius audita ; vixque desierat, cum omnes ad eum accurrere, amplexum illius petere, Christianorum Deo prærogatiuam veri Dei tribuere, ut qui legem dedisset tam consentaneam rectæ notæque rationi ; deinceps verò certatim ponere de quibus quisque dubitabat : fati sine liquido constaret de animæ immortalitate ? an cum hâc vitâ vanesceret ? aut si vitâ superstes erat, quâ parte corporis foras erumperet ? cum in somnis videmur in regionibus longinquis amicos alloqui, sicut illic reipsâ tunc animus ? sicut in eius potestate, ad breue id temporis, à societate membrorum se se eximere, post paulum ad eam redire ? ad extremum post multa eiusmodi, cuiusnam coloris Deus sit ? quæ lis inter eorum Theologos magno strepitu vertitur, asserentibus illi Mauris nigredinem, quod ipsi scilicet nigri sint ; aliis verò qui sunt albo colore albedinem : itaque Pagodes effingunt ut plurimum nigros ; eoque sæpius unguine obducunt, cuius graueolentia, & nigrore, nauseam pariunt & horrorem. Istiusmodi quæsitæ sic elucidavit Xaverius, & rationibus tam aptis homines diuini, humanique rudes adeò expleuit, ut mirè sibi ab eo factum satis laudarent, multasque gratias agerent. Verum enim verò sementem videns tam commodè factam, de messe mox, quam à Principio spectarat intulit, sacrosanctæ nimirum religionis cultu lætis animis capeffendo, nec fore in posterum eius clarè perspecta sanctitate, ac necessitate, ut ignorantia excusatione sempiterni pœnas supplicij ab se depellerent : at ipsi hoc idem, inquit Sanctus, quod hodièque complures inter Christianos, languidum illud retulerunt, quid dicturi sunt homines, & cuiusmodi vulgò de nobis sermones dabimus mutatione tam subita ? Vnde porro nobis desertis Pagodibus victus, quorum annonâ & stipe vescimur ? ita quod ferè vsu venit ; veri, sanctique agnitio crimen auget, ac pœnas mortalium, vitæ huius breuissimæ commoda, & famam ardentè magis depereuntium, quàm æternæ. Haud multò feliciter illi cessit cum alio quodam, sed insigni Brachmane colloquium. Erat hic planè non indoctus, ut qui à puero in celeberrimâ orientis academiâ, nauarat operam censebaturque inter illos quibus vnus creduntur quæ diximus arcana, de Diuinitate, præmiisque immortalibus, ac pœnis operum. Videre alter alterum optabat, ac de mutuâ doctrinâ rescire. Verum ulterius tentabat Xaverius, an possent in eo magistro, discipuli salutariter expugnari, qui

quī propè ab omnibus pro oraculo audiretur. Obitis ergo inuicem partibus salutandi, ab utroque statim, illatus de diuinis sermo: & Brachmanes quidem (quo instinctu nescitur) ea illicò in sanctum propensione animi est abreptus, ut quæ iurata religione semper celauerat, cuncta eius in aurem effuderit. [Primùm idola præter dæmones nihil esse; alium non esse, præter vniuersi conditorem Deum, cuius in cælo regnum, cui seruitus, & adoratio deberetur vni, cuius cultui honoratum sacrumque haberent diem Dominicum, sapientissimi quique inter ipsos; veneranturque hæc solùm precatiunculâ. Ego te, ô Deus, tuâ gratiâ adoro, nunc, & in æternum; quam apud se submissè recitarent, ne contra datam secreti fidem perciperetur ab aliquo: addidit etiam præcepta decalogi, satisque commodam ad singula explicationem: nec dissimulauit, in Academia in qua fuerat eruditus, incantationum haberi scholam, polygamiam, si minùs legi, at saltem naturæ priuilegio tribui: antiquis eorum tabulis prædici, fore aliquandò ut mortales omnes viuerent vnâ eadè-que lege.] Quæ mysteria Brachmanes, vbi Xauerio commisit, ex eo vicissim petiit quæ ipse teneret recondita, ac ne quid celatum se vellet, æternum eorum promisit silentium. Ego vero insit Xauerius, non aliâ lege hæc efferam, nisi acceptâ fide te illa palam passimque vulgaturum: quod cum facturum recepisset, ducto Xauerius ab hac Christi voce exordio; *qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*, tam dilucidam perspicuamque illi fecit Euangelij veritatem; & necessitatem de sacro fonte renascendi ad eò persuasit, ut peroranti manus daret, rogarètque fieri Christianus. Sed occultus, usque conditionibus quæ tanto indignum munere effecerunt quòd essent à fidei sincerâ libertate, & Christianæ vitæ sanctimoniâ alienæ. Voluit tamen illa Christi verba cum Xauerij explicatione scripto sibi tradi, vnâ cum fidei symbolo, narrauitque in somnis obiectam speciem, quâ incredibili sua voluptate, videbatur sibi baptizari, & Xauerio comes Euangelicæ prædicationis, longinquas adire regiones, sed quicquid id fuerit, exitu omninò caruit; imò nec vllis ab sancto Apostolo adigi precibus valuit, sponderet saltem, docturum se populos adorationem vnius Dei omnium conditoris, ne, ut ipse aiebat, præfocaretur à Dæmone si fidem secreti falleret. Postquam ergo tam certò comperit vir sanctus obfirmatum in suâ perfidiâ Brachmanem conuinci posse, mutari non posse; ab errore abductum, velle inducendis in errorem alijs pergere; quod restabat vnum ad traducendam eorum perfidiam conuertit animum: esse illos nimirum veri ac boni apprimè conscios; secretò fateri, religionem suam esse sacrilegam; Pagodes dæmones; deorum venerationem, captationem lucri, & honoris: ita illos paulatim in odium populi, ac ludibrium coniecit, ut etiam pueri sua illis per iocem flagitia exprobrarent, & quò nihil acerbius audiebant, iusiurandum celandæ veritatis, & confictam Pagodum esuriam, hoc est ipsorum ingluniam Brachmanum: cadebat his sensim illorum auctoritas, defluebant clientes, arcebant dona & sportulæ; cùmque

iras Deorum propterea minari rabie occurrent, denuntiarentque pestilentiam, sterilitates, terræ motus, & quicquid furor, ventæque suggereret; notis iam palam eorum artibus, pro veteri metu, & placaminibus, sannas iis & risus populus referebat. Fuitque prorsus grande miraculum virtuti Xaverij tantum aut honoris, aut metus tam constanter servatum, ut nequissimæ bestię nullâ vñquam in illum vi aliâ vñ sint, nisi modestiæ, ac precum, quibus sibi placatum redderent, ac sui miseratione permoverent. Frequentare ergo illum assidue, & quasi hoc solo satis sibi fieri putaret, reuocare in mentem, eadem cum illo persuasione fidei vivere, vnum nosse Deum, quem essent pro ipso rogaturi, tantum ne vltro miseros vexaret. Pagodum commentum, haudquaquam ut ipse vulgabat, improbitati animi tribuendum, sed naturæ, atque egestati; fame alioqui cum paruis liberis, & decrepitis patribus perituros, locorum inopiâ victum tantæ multitudini negante, nisi eum Pagodum gratiâ quærent. Quid enim ex suâ, quidvè vxorum, filiorum, & parentum morte redditurum esset ad Deum commodi? quid verò incommodi, si magno merito pietatis ipsi ab indigenis alerentur? Missa quoque ab iis, ingentis pretij ad illum munera, vniones, pecuniæ, & si quid magis lectum inter Fanorum donaria tulissent. Verum Xaverius nec auditu preces, nec aspectu munera dignatus, remittebat semper salubri aliquo, acriq̃e monito aspersa, malo exitiabili duplici, & pereuntium, & perdentium simplicem populum, accommodato.

35. Quibus autem sapor veræ sanctitatis, & rectè agendi non esset omninò peregrinus. Xaverio cum iis composito, Brachmanum vita execrabilis euasit. Xaverij cibus mendicato rogatus idem qui pauperum, oriza tosta, & aqua limpida, & si quid interdum sibi indulisset, piscium aliquid fame vnâ conditum: lectus aut in piscatorio mapali; vel humi sub aperto cælo: acceptam enim cum Goæ conscenderet à Gubernatore culcitam pauperi dederat, quem primum habuerat obaium; calceos verò contra vrentes arenas admissos, aut dedit similiter in stipem, aut eius in pedibus arlere, constat quidem nudis pedibus iacessisse; at ne aut illic ardorem ignitæ arenæ, aut in Iaponia, spinarum sentiret punctiones, obstabat itinerum causâ, arumnas omnes diluebat præceptus animo quæstus pereuntium animarum: labores verò in Parauis colendis positos fateetur ipsemet fuisse insuperabiles; naturæ videlicet, nam pectus robore obarmans caritas, nullis perpeffionibus cedebat. Mirro conciones, Institutiones rudium in fide, baptizandorum numerum, & confitentium Christianorum millia quadraginta incubuisse illi vni: lis nulla mouebatur, nullum surgebat diffidium quibus componendis non adhiberetur, quæ cum nullo sine ac modo nascerentur, horas assignauit pomeridianas, quas in audiendis barbarorum seu rationibus, seu magis confuso querelarum tumultu ponebat, pari charitate & patientiâ, conciliabatque altercantes, ne ut erant manu promptiores, ab iurgiis ad arma profiliunt. Nemo ægotabat, quin cum accerferet, qui cum & multi, &

pagis

35
Quanta Xaverij vitæ austeritas in ora Piscaria, quæ de cælo voluptates.

pagis longè diffitis habitarent,angebatur animo vehementer,quòd vnus folatio, & ope adesse omnibus non valeret; quare noctium partem ad eundis iis dabat, & vbiq; quis in lucem venisset, vel ex eâ exisset, eò confestim ad baptismum, & vnus accurrebat. Ac fuere hi quidem in Parauorum culturâ, sudores Xauerij, & contentiones, sed quibus de cælo, multo diuersissimum leuamen suggerebat Deus ab cibi quem dixi, somniq; parsimoniâ cui assueuerat: tanta enim illum deliciarum cælestium exaggerabat copia, vt inter beatos beatus agere, nò inter barbaros vitam trahere videretur: cogebatur nihilominus sapiùs interpellare diuinam bonitatem, ne vellet sui esse tam prodiga, & cruciabatur amore ac desiderio pulchritudinis immensæ, sed procul distat; ac promulside summi boni sed nondùm possessi: sic ille de se, alium assimilans, ad animæ patrem scribit (quo nomine compellat Ignatium) De his regionibus quòd dicam non habeo, nisi eorum qui Infidelibus ad Christum vocandis dant operam, esse tam liquidas voluptates, vt si quid est in vitâ iucundum, hoc vnum planè sit, nec rarò contigit audire me hominem inter istos Neophitos cursare solitum, exclamantem, parciùs, ô Deus! parciùs istas animi tantas delicias, aut eas si lubet tam larga manu profunderè, transfer oro me illuc, vbi te videam; instar enim grandis tormenti est, viuere, nec tamen te videre.]

36. Duobus his quæ artigi præsidis in conuersionem oræ Piscariæ vir sanctus incubuit; agendi efficacitate, & virtutum exemplo. Tertium eò potentiùs, quòd inter homines rariùs, potestas edendi miracula, quorum ea fuit admirabilitas, vt homo cælestis, ab ethnicis quoque passim vocaretur; ea multitudo, vt quod in testimoniis publicis eius sanctitatis legitur consignatam, ingens possent volumen conficere. Videbatur enim diuina bonitas (scribit ipsemet Sanctus) immisis morbis illos populos impugnare, vt vel inuitos sibi addiceret, expertiq; discrimen inter Christianorum Deum & Pagodes Brachmanum, præpotentem illum verumq; agnoscerent, cuius imploratâ clementiâ, repenti curabantur; illos stipites esse, & latibula dæmonum, apud quos nullum malis suis remedium assequi poterant, quod inter Parauos erat ad eò notum, vt quemcumque etiam ethnicorum, tentasset grauior valetudo, mox ad Apostolum, sanitatis & baptismi causâ confugeret. Sed eo numero cum essent, vt vnus par esse omnibus non posset, tot ac tam inuicem disiuictis; Deo visum quam impertierat seruo suo Curationum gratiam, in eos diuidere, quibus suas vices committeret. Erant ij ex indigenis pueri, quos aquis diuinis tinxerat, & erudierat tam ritè primis fidei elementis, vt tutò possent alios docere: horum vnum precatoriâ coronâ, crucifixi effigie alterum, alium thecâ reliquiariâ, alios aliis quæ consueuerat secum ferre, confidenter armatos, in diuersa spargebat, vbiq; pagorum, & mapalium iacerent ægroti; eò vt venerant, vt vnus salus prodesset quàm plurimis, vicina cogebant; tum fidei symbolum, post Dei mandata coram sapiùs iterabant, etsi quid præterea de Christianæ doctrinæ

36

Miracula
Xauerij in
ora Piscariæ.

doctrinæ

doctrinæ principis, tenerent memoriâ. Indè quærebant ex ægrotis, certone Christo, atque ex animo crederent, vellèntque salutis lauacro abluï, qui cum se integra, & sincerâ mente id velle retulissent, admouebatur iis à puero corona, vel simile aliud, cuius attractu benefico sanabatur corpus, post verò animus expiabatur Xaverij manu, qui propterea corona Virginis suôque alio priuata pietatis instructu ferè semper carebat, quod esset perpetuò in puerorum manu edendis miraculis occupatus. Rosarij quidem ex quo prodigijs virtus clarnit manifesta, vix vnquam contigit vrillud reciperet, nisi vno ex pago ad excolendum alium transiturus, cum esset solitus illud initio de collo suspensum gestare. Adfuere quandoquè confertissimum populum docenti, à Manapare anheli, tristisque nuncijs, rogantes eò se quamprimùm conferret ad expellendum, cacedæmonem, à quo diris modis conserpebatur ipsorum Dominus: at is arrogantem spiritum dedignatus, nolensque illius fugandi causâ, rem tanti omittre, vel differre; docendo perstitit, donec dimissâ concione, pueros aliquot eò misit, tradita iis cruce quam ad pectus gerebat, vt ereptum irent arreptitium illum ex Dæmonis vnguibus, traxit multos cum iis expectatio euentus, locum subeunt vbi magnis vllatibus, ac furijs agitabatur miser, impurissimo spiritu indignante expulsionem sui, non magno aliquo Apostoli sancti molimine, sed puerorum balbutie, proximè futuram, & patebat certos indubitati exitus venire pueros, & conficiendi quicquid iis bonus Pater mandasset; nam cum soleat illa ætas, infans eiusmodi ac furialibus terri spectaculis, ipsi è contrario, absque vllò metu circumstare rabiosum, adeò contemptim, vt canem non cacodæmonem fugaturi, decantare alacriter solemnnes suas preces, tandèmq; hostem audenter cogere, vt cruci osculum figeret, ac statione iniqua cederet; cessitque statim malignus occupator non modò corporis quod inuaserat statione, sed complurium animarum, quibus indè perspecta crucis adorandæ contra dæmones virtus, religionem veram persuasit. Hanc tulit Xaverius puerorum manu victoriam; quæ sequitur non tam virtute miraculi, quàm miraculo virtutis, tota illius est. Ibidem Manapare, aut verò propius Comorino, stipis aliquid à mendico rogabatur: erat is toto corpore vlceribus lacer, & sanie diffuens, sibi vix ferendo alijs ne aspectu quidem. Seducit miserum seorsùm vir sanctus, corpus vt erat, instar vlceris vnus, diligenter lauat, eamque eluuiem purulentam, obseruantibus tacitè duobus ciuibus, ebibit magnam partem, stomachi prorsùs heroicâ, suisque violentiâ; demùm genibus flexis Deum silentio precatur, sed opus nihil fuit prolixis precibus ad impetrandam mendico sanitatem, cui tantæ virtutis excellens meritum illam contulerat, curatione siquidem repentinâ, veluti derasa corpore scabies simul conciderat, momento coierant vlcera, & Deum, eiusque famulum celebrans, pulchrè valens abcessit. Quod huic non vni, sed eadem virtute impensum multis beneficium, testantur auctoritates publicæ de sanctimoniâ Xaverij conscriptæ, dum

aiunt

aiunt sapius vlcera fistulosa , & deformes plagas suâ manu lauisse , eporaque eadem quâ lauerat aquâ confestim sanasse. Minoris huic stetit , sed accipienti non minoris fuit , quod in Punicali , hospitis sui Indi pie humanitati reposuit. Excipiebat is Christi Apostolum quoties ex itinere transisset , & quem pro sancto obseruabat , prosequeretur ministerio reuerenti ; tres de vxore tulerat filias , & suâ tenui contentus mediocritate , nihil desiderabat præterea nisi masculam prolem , sibi solatio futuram : quod cum aliquandò insinuasset viro Dei , esse illum bono animo iussit , voti que spem magnam potiundi concipere : at nihilo secius hæsitanti , roganti que vt in spei pignus , suum Francisci nomen suâ scriptum manu seruandum traderet ; non modò simplici pietati morem gessit , sed etiam addidit , certò fore , vt illum Deus oprati compotem faceret , vicit que successus tam promissi fidem , quàm vota postulantis ; intra paucos annos tribus masculis auctus est , æquato cum prole feminea numero. Etsi autem hæc erant admirabilia , documentis tamen illustrioribus serui sui Apostolatam corroboraui Deus , cum per eum defunctis vitam redonauit ; hosque multos in ora Piscariæ fuisse in actis legitur publicè confectis , licet extet paucorum distincta singularisque memoria. Excitandis profectò animarum tot millibus ex peccati morte in vitam diuinæ gratiæ insudanti , & immorienti , hoc vel antidotum , vel honorarium debebatur , vt corporum quoque penes illum esset excitandorum potestas insolita. Tria potissimùm eiusmodi tunc celebrabantur ab iis populis. Vnum in Antonio Miranda quem cum Augustino Pirra similiter adolescentulo , & utroque Indo , itineris comites ducebat Xauerius , quod iis clericorum , & Cathecistarum vice vteretur , intercepti nocte haud procul Pandocali. (Talem inter & Manaparem pago) in tugurium ad quietem duo pueri secedunt ; vir sanctus in alterum ad precandum. Est autem India vniuersa infesta serpentibus præsentissimi veneni , præsertim vero serpente pileato , cui nomen id indidit extans è capite cartilago , hic intrâ vnam fermè horam , insanabili toxico quem pupugerit necat : huius generis serpens suum habebat in mapali cauum , in quod pueri duo ad somnum concesserant : horum alter Antonius telo ictus lethali interiiit , neque sentiente nec aduertente priùs Augustino quàm postridè frustra excitatum , pulsatumque mortuum comperit , mortisque mox causam deprehendit , cum subductâ cui indormierant storeâ , qui nidulabatur sub eâ serpens ; se quoque ab oculis subduxit. Tunc flere puer , & magnis vocibus eiulans , Xauerio casum nuntiare qui nec indè turbator , imò neque admirans , sed blandè subridens ; videamus , ait , quid rei sit , nec enim vt reris , est mortuus : tugurium ingressus ad latus cadaveris genua flectit , fixisque in cælum oculis , & paucis precatus , liuidum mortu , & tumidum pedem saliuâ tangit , d. in cruce consignat ; tum manu prehensâ. Antoni , ait , in nomine Iesu Christi surge , nec plura statim & viuens , & sanus , & tam vegetus puer ex morte rediit vt cum sodali reperierit suum iter. Secundum Combaturæ , tractus eiusdem pago patra-

tum est. Sacris indutus Xaverius, rem diuinam parabat in aedícula protomartiris Stephani, cum sensim propius inualescere ploratus, & lamenta, velut desperabundæ vocis, quibus ille, dum hæret suspensus, monetur, matrem infelicem cum agnatis ducere humandum filioli funus, qui lapsus in puteum illic fuerat præfocatus. Filij casu, & matris dolore ingemiscens, vt erat ornatus ad rem Sacram, processit lugenti obuiam, consolationem aliquam facturum, ex quo illa repente in spem recuperandi filij erecta, eius se vestigiis aduoluit, rogat sibi filium suum reddat, non fore id ipsi difficile, qui apud Deum nihil non posset, stare illi rem omnem breui solum precatiunculâ; sibi verò, & filio vitam agi nec iuere in casum tot matris, & comitantium lachrimæ: sanctus in genua procidens, post breuem ad Deum precationem surgit, manûque pueri correptâ, Iesu Christi nomine surgere illum iubet, ac viuere; quo tanquam diuino Apostoli iussu, rediuium mox filium, recipit parens rediuiua, omnes miraculum prædicant, lucûsque funeris in effusa velut renascentis gaudia mutatur. Maiori fiduciâ claret quod sequitur, agebat in Punicali sanctus, dum illic pestilens grassaretur morbus, mirâque tum visendis ægrotis, ipsius præstabat charitas, tum fides ardens per sanandis, contigit iis morbis extingui ex primariis adolescentulum, parentum spes & delicias: qui primùm in seipos mœrorem retorquere, lucûsque non consolabili sibi ipsis irasci, & queri peremptum à se filiolum, quòd valetudinem ægrotanti, non præuertissent à sancto petere, quam tot aliis facilem donabat. Inter hæc illos noua subire fiducia, fore æquè potentem in restituendâ mortuo puero hæc luce, vt fuisset in restituendâ sanitate: quare ad illius abiecti pedes cum cadauere filij, interpunctis gemitu, fletûque vocibus, negare se indè abscessuros, nisi sibi viuentem filium redderet. Non tulit vir, totus ex medullâ concretus teneræ charitatis, miserabile spectaculum otiosus videre; sed suæ virtutis meritum illorum fidei adscribens, sublatis de more ad Deum oculis precatus, defunctum vocauit, viuûmque parentibus statuit. Horum quidem trium tantummodò, idcirco distinctiùs memini, quòd in publicis literis de beatorum honoribus sancto tribuendis, distinctiùs pariter, & explicatiùs narrentur, possunt tamen his alij etiam adiungi; in quibus puella quam Bembare, pago eiusdem oræ ad vitam reuocauit, quòdque vt maiorem præ se fert admirationem, ita & gloriam, ex pueris vnus quos consueuerat, ad sanandos ægrotos mittere, Punicali in oppido, duos vitæ defunctos restituit, nec plura quas dixi tabulæ continent. Ibat alter iam annus formando in Parauis Christo, nec Paulus Camers, nec Franciscus Mansilla, Apostoli comites qui ad solatium ægrotantium militum in Mozambico substiterant, post tantum temporis comparebant, etsi gubernator quamprimùm adfore confirmasset, nec vnus Sacerdos toto illo tractu, tam diuersa, & necessaria numerosissima Christianitati præsidia suggerere poterat, quibus recentior pietas, & foueretur, & cresceret. Ad hæc delectum, aliquot iuuenum sanctus habuerat, non vulgari

vulgari virtute, atque ingenio, quos Goam secum ducere festinabat, ut inde ab literis, & Ecclesiæ ritibus egregiè instructi remitterentur in patriam futuri suis diuinorum interpretes, & magistri. Quibus permotus consiliis, anno eius æui 43, exeunte, repetito mari, sub medium Ianuarij Cocinum, & Goam haud multo post appulit; eius focij duo, longè quidem priùs tenuerant Indiam, verùm iisdem à Sofa de causis vetiti ad eum se conferre, à quibus Xauerius ægrè admodùm olim se expedierat, ne Goæ defixus manere cogeretur: de quo hîc mihi nascitur argumentum necessariò explicandum.

37. Nam quòd ante Xauerij, Goam in insulam appulsum, eam infinito ex numero ethnicorum, tam pauci ad Christum transissent, inde potissimùm fiebat, non quòd illuc aduecti ex Europâ lucris ad rem augendam acriùs quàm linguæ Indorum ad eos docendos incumberent; verùm præcipuè quòd fidem amplexos, nemo erat qui vel minimo vitæ subsidio iuaret, cuius illicio maximè pueri, & egentes, facillè ad Christum pertrahi potuissent. Dolebat calamitate hâc auarâ & fordidâ Iacobus Borbanus, regius Goæ concionator, & eam frequenter apud Michaëlem Vazium, Vicarium, & Petrum Fernandium causarum Cognitorem, progubernatorem Castelblancum, & Cosmum Annesium, tunc quidem vrbi ab secretis, post autem Regis tota India quæstorem, apud hos inquam, & amicos, & eximæ virtutis; has sordes incufabat, & lamentabatur; cuius piis querelis vel vtrò per sese, vel eius suasu adierent animum, charitate illorum promissisque confusus, manum ipse operi adiecit quod diù fuerat meditatus, deque illo ad populum pro concione verba fecit, vehementer exostulans, & exclamans in tantam cladem animarum, quæ posset tantulo per eos redimi, à quibus tunc audiebatur, si modò id vellent. Nec enim ab iis exigi ut per se illas venarentur, idiomate illarum patrio destituti; nec amore instincti salutis alienæ, iis cicurandis insisterent; sed suo cuiusque pro modo ac studio symbolum conferrent ad alendos illos qui Christo nomina dedissent, & suo aliquo ære illos æternitati assererent, quam & iis Christus, & mortalibus omnibus toro suo sanguine emisset. Hæc ille, quibus mentes auditorum idem qui linguam dicentis mouerat, spiritus impulit, ut in societatem quandam multi conuenirent, penès quam id esset oneris, neophitos pueros, communi sumptu in religione educandos curare; quæ Sanctæ Mariæ à Luce sodalitas propterea dicta est, quòd iis de rebus initio in ædicula eiusdem nominis tractarent. Verùm ut præclarissima quæque, non vna parit, & perficit nox; hoc solum principio agebatur ut in Goæ vicinia collecti aliquot ex idololatriæ Indorum, tenui seminario recepti alerentur; sed opportunis subsidiis eò creuit id opus, ut ab Æthiopibus ad Iapones eius benignitas funderetur; nam & largitate priuatorum, & Gamæ gubernatoris ex freto Arabico cum exercitu reducis, mirificè auctum est, & Regis potissimùm Ioannis III. qui agros quondam Pagodibus sacratos

37
Fundatio seminarij sanctæ fidei Goæ, & Collegij societati Iesu.

illi attribuit; nummum annuatim bis mille; accessit & situs commodior, & domus amplior, ac templum ab ipsis extracta fundamentis, & noua demum appellatio à sancta fide, priori alia seminario illi conuenientior, & Colino. Annesio tunc quidem gratior; ut aliis deinde alia, quæ ex Paulo Apostolo (cuius sacrum erat Conuersioni templum) S. Pauli seminarium dictum est. Rebus in hunc modum inchoatis lectisque regnorum variorum, & linguarum nouem, ad sexaginta iuuenibus, deerat operi, quo illud præ cæteris fulciri oportebat: manus prudens, & fida, cui tot regnorum, spes religiosæ, sed debiles, possent tuto committi, cum certâ ex his fructuum latè spargendorum expectatione. At hoc diuini fuit consilij videre, & qui domus illius auctores extiterant, huic eius prouidentia arcano, iam vel inscij seruiebant, ne societas uelut extranea in Indiam nauigans, alieno exciperetur solo, sed proprio, sibi que iam antea mancipato; cum enim prima de seminario fundando studia mouerentur, Aprili nimirum Anni 1541. Vlyssipone Xauerius soluebat in Indiam, ipseque seminarij auctor primus Borbanus de Xauerio cum audisset, esseque noui alumnus Instituti, quod animarum saluari se totum dicasset, scripserat ad Simonem Rodericum, ut aliquos mitteret Instituti eiusdem sectatores, quibus, ut aiebat, suâ manu Deus, sedem prius in Oriente statuisset quam eò deuenirent. Ad hæc etiam Gubernator, datis in Lusitaniam literis, meum erit (scribebat) Collegij Patribus commodos præbere commeatus, uestrum sit illos huc mittere; cum hoc uobis S. Fidei seminarium antè destinari, ac dederit Deus, quam de uobis quicquam India resciret: quamquam sanè haud procul absuit, quin plus multo noceret domus illa quam reipsâ prodesset. Nam & lapidem omnem uersauit Borbanus ut ei Xauerium in perpetuum alligaret; & Xauerio, Deum ad Conuersionem totius Orientis, constanter nihilominus secuto, quotquot Goam è nostris attingissent, ei seminario, cætera flocci habens, obstringeret. Quæ fuerat ratio ob quam Gubernator, Borbani precibus expugnatus, promissis non steterat, de Xauerij sociis in oram Piscariam dimittendis, proindeque ab illo, eius remora ignaro, in cassum expectatis. Quin ne ualuit quidem exorare, ut ad suos Parauos rediens, secum illos duceret, sed Paulum Camertem coactus est seminarium Præfectum relinquere, & cum solo Mansilla proficisci, quod ipsum tamen plurimum contulit ad eam domum societatis curæ, tandem integrè permittendam. Nam & Pauli Camertis fructuosus eminebat labor, & sociorum qui quotannis submittebantur in Indiam, egregia opera prosperè ponebatur in erudiendis scientiâ, & pietate iuuenibus, interim dum à Xauerio, ad maiora, euocarentur in diuersas Prouincias, quorum omnium spectator, laudatorque Cosmus Annesius, post mortem Borbani, quæ anno sæculi octauo & quadragesimo accidit, nostros in possessionem seminarij induxit, quam is Rex Ioannes III. liberam, nullique obnoxiam utpotè ab rege fundari confirmauit. Quo etiâ tempore initium factum est magni clarique Collegij quod habet Goam

societas

societas, omnisque illa tum literaturæ, tum religionis constituta est Academia, in quâ strenuo diu tyrocinio cuduntur qui ad subigenda Christi iugo, Orientis regna, perpetuo formantur. Creuit exinde magnis accessionibus, pietatis Lusitanæ nobile monumentum Sebastiani & Henrici regum magnificâ liberalitate: creuit, & seminarij disciplina optimis legibus, quibus ex culti assidue, & elaborati iuuenes, mirâ regionum ex quibus aduenerant utilitate ad eas remittuntur. Breuem Goæ S. Apostolus, sed suis Parauis admodum vtilem impendit moram, nam auxiliares quas eò perduceret operas inuenit; præter Mansillam videlicet, nondum innotuit sacris, Ioannem Ortigam Cantabrum, qui diuino instinctu Xauerio comes accesserat; & sacerdotes duos, gente Indos, linguâ Malabares, cum his in Piscariam perlatus, cum iis statim de more vicis, & villas peragrarè, docere, hortari sociosque ad eadem fingere, quæ antè ab eo solita diximus ad instillandam ethnicis Christi fidem, & fouendam inter Christianos prouehendamque pietatem. Sic ab se institutis maritimam illam diuisit oram, suâ cuique quam excolet parte seorsum tributâ. Ipse se in mediterranea penetrans, in regnum peruenit nemini prius ex Europa notum, & in cuius sermone prorsus nihil caperet, quare illic solerti charitatis manu, non prædicationis eloquio gerenda res fuit. Cuiusmodi vitam (ait idem ad Mansillam scribens) inter hos populos, ego ducam, vel inde conice, quod nec eos loquentes capio, nec illi me; nec adest interpres, per quem me explicem. Quod restat, totus sum tingendis baptismo infantibus, quod absque interprete facile exequor; & subleuandis egenorum, & ægrotorum miseris, quæ sui conspectu abundè opem efflagitant, nec alio ad hoc egent interprete. Hoc concionandi genere, vir sanctus, dum linguam addiscit, religionis Christianæ dignitatem, & nomen efficacius, quam eloquentiâ sustentauit; nam apud barbaros quibus humanitas summa est non esse inhumanum, nouum planè, admirandumque videbatur, externum hominem, spe nulla mercedis, magnis molestiis, communes miseras in se transcribere; mendicis, ægrotantibus, defunctis, perinde adesse, vt si omnium parens, & omnium seruus. Quæ porro hæc regio fuerit, quamvè messem ex ea tulerit, non est memoriæ proditum; nec ei licuit illuc diutius hærerè, inopino casu in Piscariam reuocante, quod Christianorum calamitati subitæ mederetur.

38 Sunt Badagæ in regni Bisnagæ mediterrancis, latronum populus, naturâ feroces, secta idololatræ, turmalis potius, quam ciuili vitæ, vt semper inuicem discordes, & in alios armati; sic bello maxime assueti: iam ij Regibus Trauancoris, & Caulani, Pandi regnum, Piscariam inter & Malabares vi eripuerant, iam formidabiles, confinibus suis euaserant, cum inueterato in Christum odio, & prædæ libidine, improuisi Parauos inuadunt, tantoque numero, celeritate, & impetu in eos irruunt, vt consilij ac rerum inopes Parauis, ne coire quidem ad propulsandam iniuriam ausi sint, sed primo statim vitato insultu, fuga vitam seruare

38
Xauerij mira
erga Chri-
stianos ora
Piscariæ cha-
ritas.

contenderint, agro, domibus, bonis, furori hostium permissis. Solos tamen fuga tutata est, quos suæ cimbarum familiaribus scopulis, paruisque insulis, & vadis, inter Comorinum & Zeilam Insulam occultarunt, accessu ad illa inuio, præterquam & mari admodum tranquillo, & ambiguum sinuum maximè peritis. In has se latebras miserum cum suis vxoribus, & paruis liberis abdebant, sed nudi, & omnium egeni, nec herbarum pilus, nec aquæ stilla, nec ab solis infani vrentibus radiis vllum regmen, fame, siti, æstu, multi quotidie interibant. Quorum breui strage ad vsque Xauerium perlatâ, dolore incredibili, virum Dei affecit, mox ergo admonet inhibendo exitio conatus, & operam: in quam occiduum illicò properat, Lusitanorum beneficentiam miseris interpellaturus; tantumque ex iis subsidiorum cogit, vt cimbas viginti omni commeatuum genere oneraret, quibus ipsemet pergit ad inuestigandas profugorum latebras, certam sibi mortem in dies operientium. Iis tandem repertis, diuersissimæ vtriusque lachrymæ diuersos affectus secutæ; illorum quidem gratulantium sibi vitam hoc subsidio seruari; illius verò dolore perciti, calamitosi suorum casibus: partitur in eos quæ secum vexerat, solatur suâ illâ, plusquam maternâ pietate, lugeat cum aliis vxorum; filiorum cum aliis; patrimonij pauperis cum omnibus iacturam: denique prostratos, & abiectos ac semianimes iubet durare patienter, & meliora confidere. Scribit præterea ad Pantagatinos, & consules oræ superioris quam non pertigerat Bagadarum furor, his suis fratribus omni solatio defectis, non nihil impenderent liberalitatis, dat etiam literas ad Mansillam, quibus mandabat subsidium, qualecumque id foret ex eorum manibus colligi, verum ea lege si vltro daretur; si spontè conferri ad stipem, non exigi, non importuniùs exprimi videretur; & ab tenuibus paucillum quod possent; ab ditioribus hoc solum quod vellent. Tantum viro sancto inerat cautionis, ne molles adhuc in fide animos re vllâ offenderet, & putarent sibi nomen Christiani pretio emendum.

39
Regnum
Trauancoris
ad Christum
adducit.

39 Hoc officio charitatis erga suos in Christo filios perfunctus, aliò mentem, laborisque conuertit, ac rapiebatur quidem animo ad interiora continentis, vbi mortales infinitos nullâ dum veri luce perfulos, alta legis diuinæ ignoratio tenebat: sed desiderio abstinit vel inuitus, quòd vbi deessent Lusitanorum arma quæ neophytos ab idololatriis, & Mauris tuerentur, aut magnam ab iis patiebantur stragem, aut adigebantur, eiurato Christo illam redimere. Quare maritima occidua scētatus Lusitano milite firmata, pedes Trauancorem petiit, quæ plaga Comorinensi ex capite leucas triginta protenditur, & inhabitatur ferè à piscatoribus magno numero vicorum. Illic habita prius per Lusitanorum gratiosos, ab rege Vnichetreuiro facultate, Euangelij promulgandi, quem stylam in Piscaria expertus fuerat sibi ex sententiâ cedere; eundem, sed fructu haud paulò locupletiori iteravit, nam (quòd ipsemet refert) fuit cum vno aliquo in pago, decem millia ethnicorum, sacro fonte, mensis vnus

vnus spatium suam manu lustraret. Quin & interdum vno die vicum totum, incolis frequentem, inter quae spectaculo fruebatur longè gratissimo, & iucundissimo, cum in Christianorum adlecti numerum, mox in fana, & aras daemonum certatim procurrerent, idola euerterent, raptarent, ludibrio & ignominiae, in contemptum Brachmanum, & daemonis obicerent. Quoad caetera audiendus, semestris itinerum, & sudorum Xauerio comes, Patre Ioanne Vazio Doctore Conimbricensi natus, eorum quae tunc cernebat ipsemet, postquam redisset in Europam narrator, nudis scilicet pedibus, Xauerium semper incedere consueisse, veste breui, attrita, & vili; telam instar pilei nigrae petasatum, ad retundendos solis coquentes radios. Magni Patris vocatum cognomine, Regem praeconio publico, omnibus edixisse, fratri suo Magno Patri, perinde ut sibi parentibus, essentque Christiani quicumque vellent. Dedit illi praeterea pecuniam grandem, sed eum nihil eius sibi fecisse residuum, totam in regendis, pascendisque pauperibus effudisse: sacras aedes quinque supra quadraginta secus mare ab eo constructas: Barbarorum linguam quam nunquam didicerat expeditissime locutum: hominum quinque aut sex millia in planitiem eduxisse, ad eos summam ex arbore conciones habuisse quod nullus concursus auditorum sat locus caperet: facris etiam sub aperto caelo operari assuetum, altari tamen sic velis nauium inumbrato ut vndeque prospectum populo nequaquam adirent, campusque ingens pro templo esset. In omni denique viuendi, agendique ratione, adeo fuisse mirabilem, ut nec ipse referendo par esset, nec inter quos degebat, indigenae. Mihi plus nimio sit, quod alij testantur, non minoris ab eo quem producebam nunc, fidei, Regnum Trauancoris, vniuersum, subeunte in illud Xauerio idolorum cultui mancipatum; exeunte Xauerio paucis post mensibus fuisse Christo integre assertum. His quantam in rabiem efferretur daemon, tam securam, & antiquam populorum tyrannide, a vili homulo tam breui excussus, nimium prodidit atrox bellum quod in eum mouit.

40 Armatis qui eum confingerent barbaris, quorum etsi fuere magnam partem vulnera sine ictu, haud tamen omnia: sagittam enim corpore excepit, ut cuius, ad salutem mortalium tantoperè vita intererat; ardens eius vittus profusione aliquam sanguinis sedaretur, & desiderium quo semper flagrarat obeundi per cruciamenta quauis martyrij, leniretur utcumque acerbitate illius vulneris.

40
Sagittam X-
uicium vul-
neratur.

41. Verum ictus est haud paulo acerbius, filiorum periculo, quam proprio vulnere. Badagis post cladem orae Piscariae, anno proximo illatam, nouas daemones furias subdidit, indignantibus regnum Trauancoris in Christi iura concessisse. Ad arma igitur conuolare, inimicitias, & bellum contra illud iurare; quodque rem sibi futuram cernerent non iam ut antea cum piscatoribus Parauis, delectum habere, conflare exercitum, & Duce Naico Madurensi, incessu littora occupare, in quibus definit cornu Comorinum. Huius apparatus, & agminis, perlati Trauancorem

41
Exercitum
hostium so-
lus fugat.

uancorem nunciij, regnum metu ingenti consternarunt, maximè cum Pagos hostibus confines fugâ sibi viderunt consulere, & asportatis quæcumque poterant in interiora sese recipere: haud tamen his motibus, rex sibi animos abiici passus est, atque vt optimè valuit comparatus, hosti obuiam Exercitum eduxit; & erat bellum cruento prælio dirimendum, futurâque omninò penès Badagas hostes victoriâ, numero, viribus, & audaciâ meliores, nisi Xauerius depulso periculo, vnus totum prælium confecisset: vt enim hîc prorsùs agebatur Dei res, & causa; proiectus humi; multisque cum lachrymis, pro hac illi ardentè supplicare, pietatem in suos, & promissam iis opem memorare; nê veller suum illum gregem, fieri lupis prædam; neque committeret, vt mentes teneras susceptæ crucis subiret pœnitudo, dolerentve tunc se Christi esse cum id Christi causâ adibant discrimen, nec compellerentur spectare barbaros, suâ feritate triumphâtiùs gloriantes, quàm cœlesti tutelâ Christianos. Sic precatus confurgit, ac Dei fiduciâ, animisque ab eo ingentibus armatus, de monte Bagadis obuiam desilit, qui explicatis iam signis & digestis ordinibus per subiecta plana procedebant. At hic fronti se primi agminis opponens in gradu consistere; obiurgare hostem verbis minacibus, terrere Dei præpotentis terribili nomine, ac iubere, facerent, & vndè venerant, illuc recederent. Ad quæ tantus illos corripuit timor, vt velut syderati hæerent immobiles, apertisque in eum obtutibus stuperent, nec passum promerent: vrgebant primos loco vno fixos secundi, tertisque manipuli, & moras increpabant, sed respondebatur; non fas vltra, obstare sibi ignotam hominis speciem nigrâ veste induti, humano maioris, stature præter modum excellæ, cuius emicantem ex ore ardorem perferre non valerent. Duces traxit prodigij rumor, ad explorandam per se terroris causam, adfunt, vident, cohortescunt, retrò vi occultâ se adigi sentiunt, & fugâ magis præcipiti, quàm decore receptu, in Bisnagam exercitum reducunt. Secuti ponè Xauerium fuerant è suis aliqui, vel comitaturi, vel exploraturi, quò ille desineret adedò incitatus currentis impetus in Badagas; ij Badagas terga vertentibus, anhelè recurrunt ad Regem Trauancoris adproperantem, suo cum milite; narrant distinctè quæ gesta, quo modo & exitu ipsimet spectauerant, cum superuenienti Xauerio rex occurrens, post beneuolos complexus, actâque magnificè gratias, hæc tandem intulit; mihi quidem Regi Magno est nomen; tibi verò deinceps Patri Magno. Quo modestia viri sancti onerata est magis quàm ornata. Cum regis præsertim cæcitas, admirabilitate illâ Xauerij capta illam suspiceret, ac veneraretur; ad agnoscendum verò, & colendum illius auctorem nequam pertingeret; verùm tanto illo quo princeps infelix, excidit Dei dono, potiti sunt ex eius populo plurimi, quos miraculi eius magnitudo, veri Dei & religionis cultores effecit: neque hoc solùm prodigio visus est Trauancorensibus S. Pater, naturæ imperare, nam præter morborum omnis generis curationes adedò frequentes, vt illa sui assiduitate deli-

nerent

nerent esse admirationi; mortuos quatuor vitæ restituit, viros duos, mulieres duas, tametsi duarum mulierum (quod item de excitatis in tractu Piscariæ mortuis notasse memini) vnam facti summam memoriæ proditam habeamus, partes eius modisquæ ignoretur, ex quibus à me possit narratio contexti, mihi enim hoc libro certum est nihil præterea referre, de miraculorum seu numero, sine præstantiâ quàm quod iuridicis, de sanctitate viri Dei auctoritatibus perscriptum inuenio: alia duo in viris duobus edita magnam habent lucem diuini splendoris.

42. Conciones habebat sanctus Apostolus Conalani, quæ vrbs haud procul à Comorino est, paucisque illic ad Christum perductis, vero Deo templum posuerat; perstabant cæteri in auitâ superstitione pertinaces, conueniebant nihilo feciùs dicentem audituri; & quod de aliis ipsemet retulit, admirabantur integritatem dogmatis Christiani, consensumque cum recto, & honesto, verum vt qui grato pascuntur spectaculo, ad oblectandum magis animum dictis audiendo; quàm ad mancipandum auditis, obsequendo. Cernens ergo se ventis mandare, quæ tam pridem cum iis de Deo tractabat; de iis cum Deo tractandum meliùs suscepit: Coniectis, vt solebat orans, in cælum oculis, toto vultu ardens, madensque largo fletu, lucis propitiæ à Deo radium poscere ad discutiendam occæcati populi diram noctem, mortaliù corda in eius manu esse; veller modò, flexurum quocùmque libuisset, etiam obstinatissimos, sibi que subiecturum; daret hanc suo nomini gloriam; hanc filij sui pretiosissimo sanguini mercedem; obduratas mentes molliet, ac frangeret. Post quæ sensit cum Deo se efficacius orando egisse, quàm cum stolidâ plebe ratiocinando, seque sine vllâ dubitatione quod cœlagitarat impetratum ferre animaduertit; quare versus ad circumstantes; ore, ac verbis, quæ grandius aliquid homine saperent; quando, inquit, mihi, seu Deo potius, per me vos toties affanti, tam diù fidem negatis, optate nunc deniquè & quod vobis argumentum sat esse velitis, censeatisque ad credendum: excogitate quo testimonio, constare vobis quæ prædico iubeatis, & suggerente hic illi animo, die proximè præcedenti humatum illic fuisse mortuum, pergens eodem spiritus impulsu, hoc, inquit, mihi sepulchrum pandite; cadauer quod illuc heri defodistis extrahite; inspicite propius, & exploret per se quisque curiosius, an vitâ omni penitus careat? & erat mors adeò euidentis, vt iam putresceret, palàmque res omnibus patuit; confestim namque fossâ suâ eductum, euolutumque linteo, quo de more suos sepeliunt, suspensis barbaris auso nouo, & expectantibus euentum; positus genibus vir sanctus breuiter precatur, surgit, defunctum compellat, ad religionis quam ipse prædicarat certam, & indubitam fidem incredulo populo faciendam, iubet, sancto Dei interposito nomine surgere, & in vitam redire. Ad quam vocem defunctus non quasi ex tumulo, sed ex leui expergefactus somno, viuens, ac valens, per se nullius adminiculo se attollit. Non fuere de cætero hæc gesta corroboranda hortatu

42
Mortui 4. ab
eo excitati.

H verborum,

verborum, tantum prodigium rem totam peroravit. Erupit omnium una vox, magnus Christianorum Deus, & vera lex quam docet Magnus Pater: subindè omnes ad patrem confugere, omnes illi se prorsus tradere, omnes genitalem ex aquâ renasci velle: quod idem à cunctis loci eius incolis præstitum, aliisque compluribus qui de patrato miraculo audissent, vel rediuium è tumulo hominem vidissent. Creuit hinc etiam eò usque vir sanctus opinione ac famâ gratiæ apud Deum, ut posse omnia precando crederetur, nec pluri ei stare vel sanationem ægrotantis, vel mortui vitam, quàm imperio paucorum verborum, quibus iuberet hunc viuere, & illum valere. Nec deest in actis publicis qui testetur regnum Trauancoris, viri sancti tot ac tam illustribus ita doctum, confirmatumque miraculis, ut nullum sit tota India, vel Christi fide solidius, vel morum exemplis elarius. Huius præterea de Xaverij potestate persuasionis fructus fuit, suscitatio alterius mortui, eadem in ora inter Alicale, & Cariapatanum in Pago Mutan dicto. Erat is ex primariis adolescens, pestilenti febre ante horas viginti quatuor sublatum; efferebatur à parente utroque, magnâ propinquo turba funus cohonestante, iis felici casu obuius apparet Xaverius; simul & cum illo defuncti vita cunctis adesse persuasum, circumstare omnes, Dei Apostolum deprecari, lamenta funebria in supplices lachrymas vocisque vertere, ac præ aliis parentes qui ad instectendum viri Dei pectus mitissimum, dulcissimi filij ob eius oculos proiecto caduere, instanc rogantque ploratu non consolabili, vitam puero innocenti ab eò restitui: tam Religiosæ illorum fiducia, nec deesse vir sanctus valuit, nec suæ in omnes charitati. Orauit; defunctum lustrali aquâ sparsit, iussit funebri linteo educi, tum cruce signatum, manûque apprehensum, Christi nomine erexit, suisque viuentem tradidit. Facti monumentum indigenæ, crucem loco eodem, grandem statuerunt, ad quam preces deferre soliti, & quam Deus in famuli gratiam, cuius illic poscebant suffragia, continuis nobilitauit miraculis. Iam tot populorum ad Religionem quæ sola vera est tanta conuersio; tot mirabilium, & inauditorum gloriosa fama vniuersas peruaserat Indias; vbique locorum celebrabatur Christianorum Deus, & serui eius Xaverij florebat existimatio; nec opus magnoperè tunc erat, nouas inuestigare nationes quas Christo subiceret; vtrò ab iis ipse requisitus frequentabatur earum legationibus, & literis, quibus ad illas vocabatur; ex quo Dei Apostolo aliquantò plus cruciatuum nascebatur, quàm voluptatis, & gaudij, quòd vnus sufficere omnibus non posset, plûsque se statueret debere Christianorum nouitati solidandæ, quàm infidelibus ad Christum pertrahendis. Eam ob rem extimulare charitatem Ignatij luctuosis, & fortibus in Italiam literis; & Roderici in Lusitaniam, ut auxilia mitterent operarum, ad vastissimam, & paratissimam Indorum messem, sed messorum egenam. Meditari quoque paræneticas præcipuis quibusque in Europam academicis epistolas, quas reipsâ scripsit ad Parisiensem Sorbonam, Do-

doctores illos vehementer hortatus ad transfundendum in Indiam, ubi
 questus ingentes cumularent; Christo innumerabilium animarum; sibi
 excellentium meritorum, ne tantum doctrinarum tam diuturnis partem
 durisque laboribus, caduci commodi vili mercede decoquerent: &
 sunt planè mellitæ sententiæ quibus hoc suum consilium, datis ad Igna-
 tium literis exponebat. [Mihi verò inquit persæpè venit in mentem,
 circum Europæ academias, ac præcipuè Parisiensem cursare, & infani
 ritu passim vociferari, eosque qui doctrinæ plus habent quàm charitatis,
 his compellare verbis; heu! quàm ingens animorum numerus vestro
 vitio exclusus cælo deturbatur ad inferos; vtinam illi quemadmodum
 in litteras, ita in hanc quoque curam incumberent, vt reddere Deo
 possent doctrinæ, creditorumque talentorum rationem. Enimverò
 istorum plurimi hæc cogitatione commoti, appositis rerum diuinarum
 meditationibus exercerent se se, vt audirent quid in eis loqueretur
 Dominus: suisque cupiditatibus, ac rebus humanis posthabitis, se totos
 ad Dei nutum, atque arbitrium fingerent. Clamarent vtique ex animo;
Domine Ecce adsum mitte me, quocumque tibi cordi est, vel vsque in
 Indiam. Proh Deum immortalem! quantò lætiorum illi, tutiorumque
 vitam viuerent? quantò maiore diuinæ Clementiæ fiduciâ, summum
 iudicij illius discrimen, quod subterfugere nemo potest, extremo spiritu
 subirent? Siquidem illam Euangelici serui alacriter vsurparent vocem,
Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratu sum;
 quòd si quantum dies, noctesque elaborant in comprehendendâ rerum
 scientiâ, tantumdè in solido scientiæ fructu elaborarent; & quam
 diligentiam adhibent in cognoscendis iis artibus, quibus student, eam
 in docendis imperitis quæ sunt ad salutem necessaria, adhiberent, nã
 illi haud paulò paratiorum essent ad reddendam rationem Domino di-
 centi, *redde rationem villicationis tuæ*, malè metuo ne qui tandiù in
 Gymnasiis ad bonarum artium studia incumbunt, inania honorum ac
 Sacerdotiorum insignia magis spectent, quàm ipsa munera, atque
 onera quæ illis ornantur insignibus; video enim rem eò iam loci venisse,
 vt qui maximarum artium studiis dant operam diligentius, vulgò profi-
 teantur, se doctrinæ laude Ecclesiasticam aliquam aucupari dignitatem,
 quò scilicet Christo Domino, & Ecclesiæ operam nauent suam. Sed
 profectò miseri falluntur; quippe qui studia illa ad priuatam magis re-
 ferunt, quàm ad publicam vtilitatem. Et quoniam verentur ne Deus
 ipsorum cupiditati non obsequatur, nolunt totam rem diuinæ permit-
 tere voluntati. Testor Deum, propemodum me deliberatum habuisse,
 quoniam mihi ipsi in Europam redire non licebat, ad Parisiensem Aca-
 demiam, nominatimque ad doctores nostros Corneum, & Picardum
 litteras dare, quibus ostenderem quàm multa Barbarorum millia ad
 Christi cultum nullo negotio adduci possent, si copia esset hominum,
 qui non sua quærerent, sed quæ Iesu Christi. Ergo fratres mei carissimi
 orate Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam.] Hactenùs

eius epistola; quam verò dedit ad Sorbonæ Doctores suadens Europam Indiis; steriles cathedras, & magisteria, Apostolico munere, & æternis animarum lucris permutare, vñam inueniri potuisset nec sefellisset exquisitam requirentium curiositatem, datam enim reuerà fuisse

43
Doctores
Sorbonicos
inuitat Xa-
uerius ad
Indos.

43. Testis mihi est Ioannes Derada, supremus in regno Nauarræ Cognitor, qui sibi Parisiis Philosophiam profitenti lectam ait, visamque ardere diuino igne, magnisque in salutem mortalium animis; ex eà ductum à se apographum, atque ab aliis qui tunc primas doctrinæ, & sapientiæ in Scholâ Sorbonicâ tenebant, vt quibus esset præcipue inscripta.

44
Manaræ In-
sulae conuer-
sio, & mar-
tyrium.

44. Qui verò populi acciuere procul Xauerium ad inferendam suis tetris Euangelij sancti Lucem, primi extitere Manaresij, digni planè posteritatis inuidiâ, nedùm memoriâ, & laude; quòd prima de se patientiæ exempla, & documenta inuicti roboris, nascenti illi orientis Ecclesiæ dederint, atque vnâ prope vitalis aquæ perfusi lauacro sanguinem fuderint; vnâ Christo renati, pro Christo mortem exceperint: adèò fruges in messem properant, quarum Deus sementem propitiùs adspicit, vt qui heri demonum adorator, nunc in Christianum, crastino enadat in martyrem. Est Manara insula, quadraginta vix milliarium complexus, hanc ab Aquilone claudunt Remanancoris vada, quibus sinus gemmarum aperitur totam Piscariam alluens. Portu gaudet percommodo, & commercii opportuno, quem Telen Manaræ vocitant. Solum, nisi quâ diligenti culturâ cicuratur, arenosum, & macrum. Hanc inter & Zeilam insulam ab ortu iacentem, patent ad duodecim milliaria illæ maris fauces, vbi fluentorum torrentium ad vada Remanancoris fractus furor, Isanapatani plagis allidit improvidos. Longè Manaram vincit, quam dixi Zeila; Ternasseria incolis, hoc est delitiatum regio nuncupata; longitudine milliarium viginti ducentorum; latitudine centum quadraginta. Hæc (si non est fabula, vulgi fides) paradisu terrestris antiquus fuerit, cuius in vertice inaccessæ rupis monstratur argumentum, impressa saxo, pedum Adami vestigia: perlecto tamen de felicitate illius scriptorum suffragio, nihil opus vera fabulis augere, vt credatur saltèm orientis esse paradisu. Gaudet mirâ cœli temperie; æstate duplici, ac gemino vere, aurâ tam beneficâ, & salubri, vt morbos ferè alios ignoret, solâ decrepiti senij ægrotatione suos afficiat, & absoluat: virent perpetuò arbores, & maturitatem fructuum legendorum, flores nascentium occupant. Nec tantùm potest ad eam inflammandam æquatoris propinquitas non plus sex gradibus abiuncta; quin plus possint statæ quot mensibus pluuiæ ad refrigerandam, præter viuos è montanis fontes, & fluios, qui quaquauersùm vniuersam rigant; mare præterea peramænum, & ab occasu tam diues vnionum, vt nusquam tota India ditius, sed præstat his omnibus, soli vbertas adèò profusa, vt spontè magis naturæ, quàm artis industriâ, florem omnium proferat quæcumque possunt ad alendam indigenarum vitam, & externorum commercia optari; metalla, gemmas,

gemmas, & cristalla, quæ inter edita rupium durantur; omnis generis animantes, elephantos præsertim generosos, & maximè dociles, infinitarumque ex iis ebur, ad hæc Ebenum & palmas, & omnes malorum hortensium species, præ cæteris verò, cassiæ, siue vulgò nominant, cinnamomi, cuiusmodi copiam vt Asiæ toti, Europæque sufficiat. Verum enim verò, tot dotes naturæ, vna infamat, & corrumpit incolarum inculta barbaries, atque improbitas, & in tam prodiga Dei erga se liberalitate, Dei ipsius ignoratio stupida, & cæca, donec eò tandem peruecta Xaverij fama, eius miracula, & sanctimoniam, vtrisque Trauancoris, & Piscariæ plagis tam altè sonuit, vt eius videndi, audiendique desiderium ardens incenderet, sed anteuertit Zeilanum Manara; priòrque nuncios, literas, precésque ad Apostolum legauit, quibus sacrum baptismum ab eo peteret. Feruebat tunc totius Trauancoris in promptu conuersio, nec absque iacturæ periculo differri poterat; quare suo loco, ac nomine, Sacerdotem ex iis illuc destinauit, quos Goa secum aduexerat, huius operam Deus, tam largâ manu fortunauit, vt indigenas exiguo tempore, ingenti numero, diuinis eruditos, sacro fonte lustraret. Imperabat tunc Manarensibus Rex Iafanapatæ (sic Zeilani pars illa dicitur, quæ septentrioni obiacet) homo quidem naturâ ferus, moribus barbarus, tyranno quàm Regi propior, qui regno debito, fratrem natu maiorem armis excluderat, & suos crudeli premebat seruitute, direptis, necatisque à quibus poterat res nouas suspicari; verum iris implacabilibus, legi Christianæ infensus, quamquam Lusitanorum metu eorum amicitiam simularet. Quare vt cognouit Manarenses Christi fidem professos, tulit ad eò indignanter, vt ad vnum omnes constituerit de medio tollere; militum igitur quantum atrox poscebat facinus instruit, transmittit Manaram nihil minùs opinantem, populum in fontem crudeli subiicit lanienæ, tertori reliquis tale aliquid molientibus futuræ: cæduntur victimæ innocentes, nullo ætatis, conditionis, sexus, discrimine viri, feminae, infantes, puellæ, quicumque dederant Christo nomen; fuitque diuinæ gratiæ, & cælestis aquæ vis tam potens, & inuicta, vt cum possent, rogati an essent Christiani, vita incolumi, negando euadere; nemo omnium fuerit quin profiteretur se Christi esse, atque ipsi parentes (quod nondum possent infantes filij prima verba formare) responderent eos esse Christianos, seque cum iis intrepidè mori promptos, satellitum ferro subiicerent; ità paucis diebus ad septingentos barbarè necati, & præcipuus carnificinæ locus, cruore sacer tam puro, & nobili, cum Pasim antea diceretur, dici, martyrum terra promeruit. Sua tamen tyrannum carnificem atrox barbaries, non fecit voti sacrilegi compotem, quo deleturum se Christi nomen, & religionem; cum Christianis sperauerat; nam quorum aspectum non tulerat, eos in regno, in regia domique ad eò in penetralibus videre coactus est. Natorum maximus præstantissimus iuuenis instinctus diuinitus, Christianæ fidei studio, & ipse arsit, eamque ab Lusitano mercatore, negotiorum causâ in aulâ assiduo,

doceri voluit; quod tam sollicita secreti cautione non peregit, quin patri suspectus fieret, moxque rem acriter scrutanti perspicuus, & hoc solo reus: nulla juris vllius habitâ ratione, egregio iuueni, scindi iugulum mandat, cuiusque cadaver inhumatum, feris lacerandum in publico deferri. At qui viuo fidei magister extiterat, & cæsum venerabatur pro martyre, Lusitanus mercator, noctu occultâ condidit sepulturâ. Nec passus est vindex tantæ virtutis, & meriti Christus, Principis gloriam vel indiguè sperni, vel timidè premi; nec terræ mandatum sanguinem, infœcundum & solum vaneſcere. Ecce tibi postridiè manè, crux tumulo impressa visitur, proceritate par sepulto cadaveri, boni genij, vt certò est creditum manus, scita & elegans, quæ magnum diu citiibus stuporem, sermonesque diuersos præbuit, quoad confusi spectaculo, iratique adulatōres regię feritatis, iniectâ humo sculpturas implerunt, & reliquo solo coæquarunt, quod idem altero, & tertio die cum eodem sacrilegio ausi essent, quod sculpta iterum ac tertio crux illa compareret; in cælo tandem, igneo colore, & cincta radiis, non minùs terribili quàm pulchra specie cernendam se omnium oculis ingessit, eosque exciuit animorum motus, vt multi ad Christum accederent, mortisque posthabito metu, palàm ac liberè profiterentur eius nomen, & vitam pro illo, vrgente primam barbariem tyranno profunderent. Triumphauit itaque in terra, & cælo Christi crux, tot animarum illustrium splendore, quàm iis quos ostentauerat radiis, gloriosius coronata. Erat tyranno foror, vt in iis regionibus, cordata, magnique pectoris scæmina; Christiana necnè, rescire non potui; sed quæ magno planè, ac virili conatu adolescentem filium, & cæsi Principis fratrem natu minorem, iis imbuit monitis, eo igne incendit, vt ex geniali Ecclesiæ aluo, renasci ambo vouerint. Angebat hanc vna post generosum factum cura, quo dolo vitam adolescentum principum, ab Regis scuitâ subductam securo loco tueretur, suâ tam negligens vt nec viuere cuperet, nec mori metueret, adfuit prosperum consiliis numen; accersito etiam quem antè memini Lusitano, tradit illos, Goam armato nauigio secum deuchendos, vt illic plenius sacra mysteria docerentur, ac si quid posset commiseratio, regno filius hæreditario restitueretur; ferè siquidè Indis vbique; pro lege est nè paternis regnis succedant filij, sed ex regum sororibus nati, quos nempè constat de stirpe regia prognatos; quod de filiis regum, verat vxorum impudica & perfida leuitas confidere, etiam reginarum. Processit commodè Lusitano adornata fuga. Iuuenes primùm in regnum Trauancoris ad Xauerium perduxit, mira illic quæ memorauimus patrantem, quos vir Dei quàm pijs complexibus, quàm lætis exceperit lachrymis, quot Deo gratias egerit, qui ex ipso superbissimi hostis penetrati tam opima tulisset spolia, difficile dictu sit. Animauit principes iuuenes ad seruandam fortiter Christo fidem, & salubri admonitione confirmatos Goano seminario intimè commendauit; addens si quid valeret apud gubernatorem gratia, & precibus, effecturum se, ne quando relictæ ob Christum patriæ, &

regni

regni eos pœniteret. Regem interea, fugæ nuncius in furorem agit, nec solo tunc religionis odio insanit, sed metu Lusitanici nominis ac nè germanus quem regno pepulerat ad recuperandum sceptrum, Lusitanorum auxilia posceret, sororis filio audendi, sperandique exemplum præcunte. Ergo ubicumque suspicio esset eum regi, eò destinat sectores à quibus de medio tolleretur; at, quantumvis diligens rabies, in cassum exiit; confugit & ipse, ad Lusitanorum asilum iuuenis; statimque post etiam summus militia Præfectus, cum decem aliis ex nobilitate, maxime illustri, qui relictis vxoribus, liberis, amplaque familiâ se illi comites dedere, & Nagapatanum cum eo appulsi, Leucis inde ducentis terrestri itinere, per multa pericula grauesque molestias Goam denique attigere; illic publicis excepti lætitiis, & Patrum nostrorum institutione, diuina edocti mysteria, initiati sunt sacrosancto fonte; Princeps verò iuratus obstrinxit Deo, & Lusitanis fidem, si erepto sibi per summam iniuriam scepro, per eos restitueretur, non modò se illis tributarium cum regno fore, sed illud etiam Christi sacris integrè addicturum. Nouis his ardens Xauerij studium, extimulabatur aculeis ad inferendam ei regno Evangelij sanctam facem, in quo tantâ generositate oppetita mors pro Christo vix agnito, sanctitatem vitæ spondebat excellentem, vbi plenius foret de Christi lege eruditum: præter hæc si regi barbaro Iafanapatani, sua impunè crudelitas, & impietas esset, quid cæteros dæmonum cultui obstrictos Principes, in Ecclesiæ sobolem recentem, & teneram non ausuros: quid atrocitatis, & sceleris nullo metu armorum tentaturos? his iri obuiam, restitutione legitimi Principis in thronum, & expulsionem tyranni fratris, regnum perfidè vsurpatum, pari crudelitate lacerantis. Ad hoc arma Lusitanorum posci, & gubernatoris pietatem, quem in regno Cambaiæ, cum longè tunc publica distinerent, adire ipsum nihilominus decreuit, seque mari licèt intempestiuo dedit: accedebant tacitæ rationes, quas huius vnus Zeilani negotij specie tegebat: nam qui ex Europa in Indiam nauigauerant Christiani, præsertim ministri regij, magnam partem eò defluerant, vt ferri iam eorum flagitiâ non possent, cum suis sceleribus execrationi populorum Christianam legem obicebant; & idolorum cultum, nundinario fauore promouerent, palàm Goæ Pagodum adoratio ferebatur; restorescebat Brachmanum potentia, & superstitio, quòd vtrîmque se lucris canina ministrorum ingurgitaret fames. In reliquis verò tam Goanæ insulæ pagis, & oppidis, quàm Salfetæ, Chorani, Diuaris, & Baldes insulis, tantâ licentiâ, & impudentiâ ethnicè vivebatur, vt si non alio, partum in eas imperium quàm ad cogendam pecuniam spectaret. Honorifica, & pingua munera, exclusis Christianorum indigenis, addicebantur pretio Saracenis, quòd argento plus possent. Paruos Piscariæ, redemptores tributi regij adigebant ad gemmas vili distrahendas, vt expilatores grassari veriùs censes, quàm vegetalium coactores. Hominum perindè vt pecudum, vndecumque ij capti fuissent, nundinæ agebantur, vendebanturque idololatrie mancipia.

Christiana,

Christiana; Mangone scelerato, lucellis tristibus, animatum illarum aeterna exitia vendente. His tam enormibus, miserabilem in modum lancinabatur Xaverij pectus sanctissimum, cum attenderet, cruci, & fidei Christianae illic propagandae, nullos magis obstare quam ipsos Christianos, optassetque, ut ait, in Lusitaniam redire, exoptulaturus coram rege atrocem nequitiam, rogaturusque ab eius pietate tot morbis lethalibus non dispar remedium. Postremo etiam sacrilegium immane dissimulabatur, quo rex Cocinensis, idolorum cultor, sed regis Lusitani cliens, suorum bona qui ad Christum ab idolis transissent, sinebatur in fiscum redigere. Has tam deformes, & impias calamitates non ferens S. Apostolus Cambaiam petiit, euocato prius ex ora piscaria, in Trauancorem Mansilla, qui suas illic & obiret vices, & Macuci populum baptismi cupidissimum expiaret, Decembris sexto & decimo anno 1544 terra Cocinum tenuit, vbi Michaëlem Vazium nactus, Vicarium Indiae Generalem, eius & congressu, & magnitudine animi, & ardore diuinae gloriae, est mirifice recreatus. Causas enim quas dixi, sui huius itineris sic illi ad viuum dolenter exposuit, ut primum facile cerneret, gubernatorem iis expugnandis debiliorem fore, quippe qui obseruaretur magis quam metueretur; deinde verò statueret, ingenti animo in Europam reuerti, ad frandandam regiam potestate ministrorum auaritiam impotentem, & diuini cultus sanctimoniam vindicandam. Stabant commodum naues in anchoris, vela proximè in Lusitaniam facturae, iis uetus Vicarius, rei Christianae apud Indos, communes rationes Ioanni regi sigillatim descripsit, eo notae prudentiae, pietatis, auctoritatisque pondere ut legum optimarum accuratissimam sanctione, rex malis grassantibus morderetur; quibus imperiis munitus Vicarius absque morâ Indiam repetit.

45
Decreta regia in gratiam Christianitatis Indiae ab Xauerio procurata sed iurata.

45. Erant haec decreta regiae Martij 8. Almaini data anno 1546. primum Goa Pagodum priuata simulachra, & publica ut deiicerentur. Ad hoc in aedibus ethnicorum sagaci perferutatione inuestigarentur, plebereturque condignâ poenâ, quisquis in posterum non esset veritus ea effingere. Deinde quicumque Brachmanum, obstitisset promouendae religioni Christianae exterminarentur extra omnem Lusitanicam ditionem. Tertium ut ter mille nummum, qui Bazaini delubro mahometis annui pendebantur, ad leuandam eorum paupertatem conferrentur qui recens ad fidem venissent. Post, ethnici omnes excluderentur muneribus publicis. Goano in tractu, & Salfeta, ne liceret superstitione ethnica; nec Saracenis mancipia venderentur. Gemmarum piscatio (si Xauerius id probasset) penes Christianos tantum esset, nec compellerentur nisi iusto pretio illas dare. Cocinensi Regi nefas esset baptismi lotos bonis exuere, quod idem ex eo rex Ioannes priuatis literis postulauit. Postremo caedes ab Iafanapatani tyranno in Manara edidas, si nondum Sosa vltus esset, vlcisceretur illas Castris nouus Gubernator. Haec Ioannis Regis eximia iubendo pietas; cui ministrorum exequendo, si par integritas respondisset,

respondisset, sua India constabat felicitas. Lecta sunt ista in status publici confessu; probari visa & plausum tulere; reipsa nihil actum; prodiit enim mox auaritia priuatorum, publicis rationibus personata; Deum regi oportuit cedere, & Dei obsequia regis, quibus iure, nempe ac necessario dandum censebatur, quicquid solebat ministrorum auaris lucris inde accedere. Nec multo utilior præclaris Xauerij votis Cambiana profectio, illic eadem illa rei augendæ sæda cupiditas, spes magnas quæ iam eruperant, suo in ortu radicibus extinxit. Non fuit multis opus ut induceretur Gubernator ad exercitum parandum, à quo tyrannus eiceretur Iafanapatan; eius aut frater aut sororis filius, regno legitimo redderetur; Clarum erat & grande tanti operis præmium, ac fama, quæ inde toto orbe ingens, celebratura erat Lusitanum nomen, atque arma; præter meritum apud Deum excellens belli ad sanandam aequitatem, & religionem gratuiti. Nam si toties reus immanitatis barbaræ carnifex, quot ipse infantes necauerat, impunè id ferre sineretur, supinæ incuriæ vel summæ imbecillitatis futurum erat argumentum, quorum alterum Christianis detraheret animos, alterum ethnicis inflaret. Quare Gubernator, præfectis ultra Comorinum per literas, & nuntios mandat, oræ totius militiam Nagapatanum cogant, inde aduersus Iafanapatam ducant, captumque vel interficiant, vel tradant Xauerio uiuentem, cuius arbitrio, vitam eius aut necem permittebat: quæ dùm instruuntur, spebus eximius plenus Xauerius, Corinum reuertitur, integraturus consuetos labores in uigendâ salute animarum.

46. Quo ex itinere Cananori exscendens, à pio Christiano liberalissimè exceptus, mercedem hospitij exsoluit longè multumque liberaliorem. Mærebat vir optimus vnus ex liberis peruersâ indole, moribus improbâ, & intractabili ac ni Deus adesset, in calamitates vltimas destitura: cui Xauerius hæc secum multis, & acerbè lugenti; quod primùm vsus est leuamen admouit, hæc esse forsitan ætatis vitia, sanari tempore, annis excoctum iri, & maturitate. Tum ad preces conuersus, cælumque suspiciens, tantisper hæsit tacens, ac vultu inflammatus; hinc mirè hilaris, amici hospitij præhensâ manu, gaude ait, Patrum qui vsquam viuunt fortunatissime: qui te tantoperè macerat, & discruciat puer, vitam & mores vertet in melius; S. Francisci ordinem amplectetur, cresecetque in virum, sanctitate, ac literis præstantem: quæ ad amissim, ut prænuntiarat, successus probauit. Sanctum Franciscum induit adolescens, frater Lucas dictus, doctrinâ egregius, virtute insignis, Christi fidem in Candia (quod in Zeilano insula, regnum est) barbaris prædicans, ab iis cæsus martyr occubuit, paucorum exinde post moras dierum Cocinum vir sanctus attigit, vbi die quodam agens cum Cosmo Annesio (quem sibi intimum, & ex vero amicum) nominat, percunctabatur ex eo, ut amicis mos est, satim feliciter, eius anni mercimonia expedita essent? commodissimè, inquit, Annesius, recensetque pretiosorum aromatum piperis, opumque cæterarum diues pondus, quibus naues septem

46

Prophetiæ
inlignes Xa-
uerij dux.

I

onerasset;

onerasset ; præ cunctis verò adamantem iactabat , quo nullus esset in India thesaurus rarior. Decem mille ducatis Goæ ab se emptum ; triplo ferè in Lusitania emptum iri ; eò se illum ad regem mittere : auditâ Xaverius tanti pretij gemmâ interrogat , cui de septem, naui eam commisisset : respondet Annesius Atoghia , cuius Præfecto Ioanni Noronia eam credidisset. Hic se vir Dei paulisper colligens ; mox , vellem , ait , rem tanti , cuiuspiam alteri imposuisses naui ; ubiuis foret quàm in ea naui securior , quod eo vultu is protulit , vt conturbaretur Annesius non mediocriter : attamen , ecquid Pater : fortè , inquit huic times , quòd aquam laxatâ olim acceperit ? sed est postea egregie refecta , vt nullis sit novis validisque deterior , haudquaquam eâ causâ id dico , infert Xaverius , nec plura effatus conticuit. Ex quo carè amicus coniecit , præcepisse illum animo quàm verbis grauiora ; à quibus sibi vehementer timens , rogavit per eam quâ res amicissimo sibi & addictissimo semper faustas optarat sollicitudinem , naui eius cursum Deo enixè commendaret : eius exitum postremæ sibi egestati fore : putasse quidem se adamantem , venturum Regi longè gratissimum , sed diuinando potiùs quàm sciendo ; nam nec eo iubente , sed neque conscio ab se emptum ; proin eius si periret iacturam imputatum iri omnino suis damnis. Verum enim verò periclitaturam nauem illam , haud ideo tantùm seruo suo manifestat Deus , vt futuræ cladis inditio , ipsius amicum præmaturus dolor affligeret , sed eam voluit Apostoli sui precibus donare , quæ alioqui fuerat peritura : igitur aliàs , cum vnâ accumberent , & de adamante suspensum Annesium pungeret anceps cura , non ferens sanctus tam diuturna sibi tantoperè amicum tristitiâ languere , Gratias , ait , Deo age , nam in manus Regina , tuus iam adamas peruenit. Reuersis postmodùm in Indiam nauibus , ex Noronia literis Annesius didicit , cur tantò antè sanctus timuisset , nauim scilicèt ventis actam secundis , sub carchesio decumani mali derepentè hiasse , & exclusâ omnino stipatoris manu , tantùm maris hausisse , vt hydraulam vincente aquarum copiâ , sæpiùs agerent , de nauis , priùs quàm deprimeretur eiicienda in vadofum littus , vt illius iacturâ vectores seruarentur. Salubriori tamen consilio , succiso malo , quâ manu ignotum , hiatus coaluit , nauisque antennis duabus velificans , subsecuta est socias , & portum cum iis Vlyssipone incolumis tenuit.

47
Excitatus
ab Xaverio
mortuus in
Vaccarum
Insula.

47. Cocini Xaverius cum fermè ad majum exeuntem egisset , Mansilla socio Zeilanum nauigauit , Nagapatanum indè transmiffurus , vbi accitatus Lusitanorum exercitus ventorum expectabat fauorem , cuius itineris , & eorum quæ in eo illi acciderunt , mentionem non produnt tabulæ publicæ , nisi perobscuram , sed quæ sit magnorum non obscura index , & iure aduertunt Ro. rotæ cognitores , quæ ad nos de illo peruenerunt , particulas esse , ac velut analeccta , historia veteris locorum insignium , in quibus versatus est. Ac reponat æternùm Deus magnæ Ioannis Tertij animæ , quod anno 1556. Franciscum Barretum , suum in Indiis Proregem curare iussit cognitionem diligentem Apostolici laboris , & miraculorum

colorum Xauerij ante quadriennium defuncti, eamque ab testibus oculatis desumptam, chirographis publicis muniti, ne sempiternis digna monumentis, interciderent penitus annorum lapsu & aui neglectu. Verum sancto, & solo; & extra Lusitanorum fines progresso longius; in regna ferè, locaque ignota & barbara; hinc illa propemodum sola quæ Goæ, Cocini, Bazaini, Malacæ, (vbi confectæ quas innui tabulæ) gesta sunt, colligi potuerunt, reliqua indicari magis obiter quam exponi. Eiusmodi sunt quæ in hoc fortassis itinere illi contigerint, certò quidem sed nudè tradita absque vllis adiunctis, ex quibus confici valeat, aliò quolibet quàm ad hoc tempus pertinere. In iis primùm est puer filius Saraceni ab Xauerio in vitam reuocatus haud procul à vadis in insulâ Vaccarum, Septentrioni opposita, neque id enucleatius narratur.

48. Sed illud fusiùs, & explicatius quod in Manarâ insulâ ab eo gestum, in quâ sexcentos Christianos à tyranno cæsos, non pridem memini. Spectatorem res, testem & narratorem habet Ioannem Melum Sampaium, arcis ea in Insula, & regno Candia præfectum. Incessit Christi Apostolum pius ardor beatam humum salutandi, maximè verò pagum Pasim, ex quo cælum adeptæ tot fortes animæ, loco nomen mutarant, & terram martyrum fecerant. At ecce illi huius in aditu ampla seges, vt cæsis gaudendi suam fortem, sic condolendi superstitibus cladem suam. Depopulabatur insulam lues sæua, & centena quotidie metebat capita. Magni Patris aduentu, cuius erat nomen, & prodigiorum fama celebratissima, concurrunt populus ad tria millia, magnam partem idolis addicti: rogant, & supplicat iis precibus & lamentis, quæ in promptu habet supremum periculum, nè se peste absumi patiatur, nec suis insulam habitatoribus orbari, quam sexcentorum non pridem cædes, iniqua, & impia, dignam fecerat miseratione; mollita lachrymis, & strage miserorum, Xauerij charitas, triduum petiit, quo preces ad Deum pro illis tam potentes fudit, vt lue illicò extinctâ, omnes eâ icti valuerint, nemo exinde afflatus sit; quòdque longè præstat saluti corporum, omnes animi vitam adepti sunt, & tanti prodigij mirabilitate domiti expiatique Xauerij manu, nonam sacro ex fonte vitam, & animam hauserunt: iis verò (vt illi mos erat) ampliùs docendis & stabiliendis in suscepti boni proposito subsistere diutiùs exercitus vetuit, cui iam iam aduersus tyrannum, Christi hostem ituro, sanctum subdi calorem oportebat; verum vbi ad hoc traiecit Nagapatanum sanctus, multum alia rerum occurrit facies, ab ea quàm mente præceperat. Inopinatus casus fuscèque omnia euertit, spèscque omnes tanti apparatus, & consiliorum difflauit. Navis Lusitana opulenti ex Pegu mercibus onusta ad Zeilam confracta, vectorem, & merces destituerat in vado; in has prædo rex Iafanapatæ inuolat, & (qui barbaris vsus est,) sibi eas rapit; quorum plurimum intererat complures, minimè dubij, si belli semel initium fieret, nè terantium quidem ex iis recepturos, duces auertunt ab deliberatâ armorum sententiâ; ita barbarus & viuit, & triumphat, & suis rebus, iure omni priuandus,

48
Lues pestilens ab Xauerio extincta.

pinguescit alienis, Lusitanis enim pro lucro fuit, tam grauis iactura partem redimere, neque postea vnquam de vindictâ quid motum, nisi anno ab hinc quinto & decimo, cum & Lusitanos, & vicinos reges improbitate intolerabili, & crudelitate proripasset. Elusâ in hunc modum, vel misâ incertum expectatione, tam præclaræ expeditionis, quam erat magnificum raptò per nefas regno, inuasorem tyrannum & ethnicum pellere, illudque Christiano Regi legitimo reddere, ad labores Trauancoris Xaverius animum retulit; sed antequàm Nagapatano recederet, vibratis procul identidem in scelestam Zeilam oculis, & diuino futuri prospectu largè flens, ah! te, ait, insulam infelicem, quot intratam cadaueribus video? quanto Christianorum sanguine madentem? redituro autem Trauancorem, nunquàm adspirauit necessarium ventum Deus, illius nimirum operâ, vtiliùs alibi vsurus; sed desiderium submisit ingens, Euangelij gradatim portandi in fines vltimos Orientis; cuius desiderij breuiter hic repetenda est origo.

49
Conuersio-
nes opera
Lusitano-
rum,

49. Molucas inter & Borneum, milliaribus Comorino bis mille, æquatori medio insula subiaceret, Leucarum ab Austro ad Septentrionem fermè ducentarum; in eâ multi suo cuique regno imperitant Reguli, rerum omnium, & commerciorum diues est, Geographis Celabes, Macazar Historicis vulgò dicta quâ ei vtramque appellationem, regnorum duorum duæ metropoles faciunt, ex quibus, & reliqua nominantur (quin & nomenclatio Celabis, minores alias complectitur insulas, quarum olim domina fuerat.) Hinc sub annum fere trigessimum primum, & scsquimillesimum, fratres duo, idololatra vterque (vti ex quo nati, regnum Maeazaris vniuersum) Ternatem appulere, vnâ ex Moluccensibus insulis, vbi suis quibuscumque tandem adducti spebus, multò maiora inuenerunt. Ternate tunc præerat Antonius Galuanus Lusitanus, virtute ac bello, apud posteros notus. Cum eo ij fratres dum fortè agunt, incidit de religione, nonnulla interseri, ex quibus vix aliquoties paulò fusiùs iteratis, tantùm illos puduit honoris quem Diis suis detulerant, vt darent illicò veritati manus, fidemque amplexi Christianam, & noui ex aquâ vitali homines; alter Antonij, à Galuano, alter nomen ferrent Michaëlis. Indè in patriam reduces, iamque vt poterant doctrinæ magistri, cuius modo esse discipuli cæperant, tam multis illam deprædicarunt apud suos, vt ad Galuanum publicè legati ab iis venerint. Legationis summa erat, aliquos ab eo petere à quibus in lege quam profitebatur, erudiri possent; ad hæc probam & sinceram mentem pretiosis muneribus testabantur, & lectorum aliquot iuuenum pignore, quos intereâ cupiebant, sacro baptisinate lustrari. Legationis principes germani duo, qui eius mittendæ causam præbuerant. Accepta est incredibili gratulatione Legatio; Christiana ritè mysteria edocti iuuenes baptizantur; donis haudquaquàm inferioribus pensantur dona, remittuntur cum iis legati, adiuncto ad eos Francisco Castrio, homine militari, sed cuius cordata pietas, posset interim vtrumque partes

partes obire Sacerdotis, qui tunc Ternate nullus erat. Verum felix momentum nondum aduenerat, conuersionibus illius populi diuinitus dictum, sed hoc aliis accidit opportunum, & faustum, quibus Castrus ex inopinato salutem attulit. Primum enim deuesti Ceriganum, ex qua vrbe vnum de regnis Macazaris, quod in ortu est situm, nomen dedit; illic ab Rege, nullo non genere comitatis, & beneuolentia habiti, etiam illi (quæ fuit in eum æterna, & inscrutabilis bonitas) suum tacito instinctu studium inspirarunt, de suscipiendâ Christi fide, auditâ eorum itineris causâ, desiderio exarsit non impari, fruendi eius boni quod perlatum ibant ad alios: ergo quoad rei, & moræ ferebat ratio, probè diuinis eruditus, expiatus est aquâ salutari cum tribus fratribus, Regina, principe filio, optimatibus centum, ac triginta, & multitudine promiscui populi non parua. Quibus læti auspiciis legati aquiloni pro-ram Mindanaum obuertunt, quæ nunc censetur inter Philippinas, siue quid illic haberet negotij, seu per tot insulas, tutam ad Macazarem viam initari; eas oras dum radunt, Saliganum deueniunt, vbi eadem faultate, Regem, vxorem, tres horum filias, alios notæ leuioris ad centum quinquaginta, religioni sacrosanctæ ab cultu dæmonis adiungunt. Progressiue ulterius, tres præterea Butuani, Pimilari, & Camiguini Reges Christo pariter addixerunt, ad eam prona est in legem Christianam, & vinci facilis humana ratio, vbi Christianorum improbitas legi quam profiterentur non officit, & exemplorum prauitas execrabilem iis non facit, quibus proposita ipsius sanctitas mirè probabatur. Post hæc Celabem versus, cum passis velis contenderent, sædâ correpti tempestate, per crebra forbendæ nauis pericula, Ternatem denique vndè exierant, compulsi redire, atque hinc hæsit Francisco Castrio credita in Macazaris regnum profectio. Placuit tamen æternæ bonitati haud multis hinc annis, pia regni adhuc impij vota secundare, & diuinorum quam pariebatur egestati, terreni lucri cupiditate succurrere, vt totam ferè per Indiam triuialibus hominum in quæstu, & refacienda studiis, vsus est, ad Indos æternis opibus quibus eas destinauerat ditandos. Hoc certè animo Antonius Paiua Lusitanus Celabem nauigauit; nam illuc à Roderico Vazio Percira missus ad ligna sandalina quorum insula ferax est, præter spem nactus est occasiones quæstuosas, Christi sanguinis fœnerandi. Post milliaria Macarem, ab vsque Malaca omnino mille, applicuit Paiua regno Supæ. Huic annorum septuaginta rex ad portum occurrit, cum principe filio iuuenè, & mulierum triginta ornatissimo comitatu: Primi fuere aditus salutationum, & humanitatis; ex iis sermone in alia delapso, congressibus variis actum est de religione; cùmque Mauri Iauæ vtriusque, regem niterentur ad Mahometem pertrahere, rescire ex Paiua voluit, quid causæ foret, ob quam Saracenos tantoperè odissent Christiani: cui vt potuit in mercimoniis, quàm in dogmatis, versatior Paiua, magnâ libertate edisserit turpitudinem sectæ Mahometis, flagitiorum probrosam licentiam, & felicitatem belluinam, quam

suis post hanc vitam sponderet; tunc his contraria omnia opponit, quæcumque ex Euangelio vir illiteratus meminerat. Audiebat dicentem bonus, & sapiens senex magnam voluptate, dictaque plurimum probabat. Sic tunc eadem eadem incide, dum alacritate dicendi, atque audiendi mutua pergitur, quæsiuit aliquando ex occasione rex, quid esset mendacium? hic autem Paiua honorem præfatus, & veniam responsionis veræ, & liberæ, Mendacium respondit esse, quicquid vero esset contrarium, dictoque insistens; si foret o rex exemplo euidenti firmandum, mendacium planè est, quicquid tu ac tui de diis creditis, ut qui præter ligna, & lapides nihil sint fingentis libidine in monstruosas species deformata, quibus oculi sunt ad ærumnas aduentium cæci; surdæ ad omnem eorum precationem aures. Proinde illis venerationem, & sacra impiè deferri quæ vni Deo deberentur omnium conditori, omnium iudici, immortalibus animis, æternam aut pœnam, aut beatitatem, & gloriam reddidit, pro cuiusque in vitâ probè aut secus gestis. In regis animum pauca hæc altius penetrarunt, quem etsi non statim expugnauerint funditus, sed hæsit lateri felix telum, & diu, noctuque acriter pupugit. Sub hæc Paiuam urgebant negotia, Sianum in insulam leucas distitam quinquaginta ut sandaliorum residuum inde adportaret: Illic olim commercij gratiâ cum aliquandiu egisset, ut erat magnæ comitatis, & homo omnium horarum, euaserat Regi valdè gratus, ex quo factum ut eius reditu maiorem in modum lætaretur, & sub primam salutationem, reuocaret illi memoriam concertationum de mysteriis Christianis cum eo habitaram. Qui sermo alternis dum longius tenditur, eam vim Paiuæ pietati subministravit Deus, ut regem quam aliàs vniquam stringeret arctius, commemorata potissimum illa in egentes, & afflictos Christianis solemnè misericordia, ad quam ut sibi valdè nouam & inusitam stupebant, tantoperè barbari. Quibus tandem rex motus, dierum novem poposcit inducias per quas subigeret animum ad subeundam legis, & religionis sanctitatem, in quam affectu tam suavi, & prono recta per se ratio traheretur: Eratque tunc procul induciis rem totam confecturus, nisi concitandos in regno suo motus à Mauris timuisset. His dum induciis ad deliberandum in re tanti, Rex Siani attendit; En tibi rex Supæ improuisus, validissimam classem cum aula suæ flore ad portum applicat: Ingens principio terror ex potentissimi tota insula Regis repentino conspectu & instructu; in festam mox lætitiâ desit, naui enim exscendens, ab accito Paiua primum statim interrogat, essetne rex Siani sacro hætenus initiatus fonte. Auditæque illius etiam tunc deliberantis morâ, ut quid, ait, tamdiu consulto est opus, in stabiliendo salutis æternæ summo negotio? viderit sanè sibi quid optimè conducat; ad hoc ego hic adsum ut fiam confestim Christianus, simul ad Regem cum Paiua procedit, apud quem tantum exemplo verbisque potuit, ut timiditate, morâque depositâ, baptismum & ipse petierit. Erat uterque, iam satis commode Christianis excultus rudimentis, quare medio in campo

ab Lusitanis ara erigitur, ornatu quàm potuit maximo; pompa instruitur militaris ex indigenarum, & hospitem hilari concursu, ad cohonestandam festâ gratulatione tam beatam lucem. Hæc inter gaudia, vtriusque aula ac populi, ambo reges, salatis aquâ Christo consecrantur, cum principibus, regij sanguinis, aliisque de populo permultis, quibus Christi doctrina diligentius imbuendis, adiungendisque ad illos cæteris, cum præter sacerdotes nihil deesset, suscepit Pavia se illos Malaca curaturum, quam paulò post attingit, Apostolicâ laude quàm mercatura insignior. His usque Comorinum vulgaris, gessere Xaverius, nec sui sat capax gaudij, vbertim flere, manus tollere in cælum, ac ni messem illic animarum copiosissimam ad manum haberet, quâ prohibebatur intermittere stationem, velle in Celabem illicò euolare, ad amplificandos illius Ecclesiæ fines, proferendisque adiacentes in insulas, in quibus nutu postmodum diuino, eas fecit regum conuersiones, & regnorum quas sumus libro proximo scripturi.

49. Nunc vbi Piscariæ, & Trauancoris incolæ Christum erant professi; aduentabantque ex Europâ operæ socij, quos confirmandis iis suo loco posset relinquere; & Zeilanæ spes elisæ conciderant, occurrit an foret ex Dei obsequio in regna Macazaris transire, de quo non ausus prius decernere quàm maturâ cum Deo consultatione, responsum sciscitatus; eius obtinendi Thomam Apostolum intercessorem optimum adhibendum putauit Ecclesiæ Indicæ Fundatorem ac Patrem; ad hoc Meliaporem iter aggreditur leucarum quinquaginta; Nagapatani nauim Michaëlis Pereiræ conscendit marito exeunte anno 1545. Leucas duodecim Choromandilis oram prosperè raserant, cum venti contrarij turbulentissimo in proram exortu, coguntur montis excelsi dorso se tegere, ac toto septiduo æquioram auram opperiri; quod tempus Xaverium ieiunium prorsus exegisse

49
Xaverius
Meliap. nauigat, & cur?

50. Ab iis qui simul vehabantur obseruatum; & Iacobus Madeira, iuridicè rogatus asseruit. Precationis videlicet cœlesti pabulo, longam inedia saginante, indè rogatu eiusdem Madeira, aquæ paululum sumpsit, cui prius cepam voluerat incoqui, repetitum mare deinceps placidum, ventum puppi afflantem, cælum elemens, nauigatio habuit, milliaribus propè centum.

50
Hebdomadam ieiunus exigit.

51. Ac aliis oculis quàm quibus blandiebatur præsens serenitas, vidit sanctus ex fallaci tranquillo sæuam instare tempestatem; Madeira interrogat, essene illa nauis, in omnem incursum satis firma? cui vetustam; & quassam clarè indicanti; ergo iter in portum, infert Xaverius, quamprimum relegamus. Tam secundo, subdit Madeira, & mari, & vento, te quicquam metuere? vbi linter securus, ibi P. Francisce! periclitetur nauis? nec vllis Xaverij precibus donare sustinuit, illam quam cum vectoribus, & nautis iacturam putabat, tam blandæ, tutæque nauigationis, sed obstinatum incredulitatem subsecuta est velox pœna luentorum furentium subita rabies totum mare conuoluit, eaque

51
Tempestatē prædicat.

que navim procella exagitat, vt præsentissimo naufragio agrè erepta sit, Nagapatanum vellent, nollent, reducta. Indè breuem post moram, terra, & pedes, Meliaporem peruenit.

52
Monumenta
vetera S. Th.

52. Est vrbs Meliapor, vulgò S. Thomæ, illius habitatione, discipulis & martyrio nobili, quanquàm, (si fides indigenis) Meliaporè antiquam, saculorù decursu, mare latius fusù absorbit. Monstratur à piscatoribus hodièque vrbs eius situs, & aquis demersa veterum ædificiorum residua rudera, distinguunturque suis nominibus, fori, turrium, regia, & aliorum. Que vero nunc extat Meliapor exigua primum ab incolis posita, amplificata verò ab Lusitanis, ædem habet sacram, non plus tredecim palmis longam, & totidem latam, pro saxi è ligno constantem durissimo, Sancti Thomæ (vt ferunt) opus: à læua minor alia visitur, vbi totis Indiis fama est corpus Apostoli iacere, vicinus vrbi mollis clius Parui montis appellatione, specu patet angusta, in quam aiunt eum latere solitum, cum aduersus Christum, hostes impotentius firerent. Speluncæ os arctissimè aditus, crux ornat lapidea cineritij coloris; crucis radicem fons profusus S. Thomæ miraculo illinc olim eductus, cuius potu creduntur curationes à morbis edi continuæ, hoc è colle in montem ascenditur solitariæ contemplationi mirè aptum, ob antiquam syluam arboribus densam, viriditatis perpetuæ, quæ imminens mari latus alterum veliunt, alterum etiam, quamuis nudum, amœnitate gaudens præcipua, subiecto flunio rigatur. Hic fuit magno Apostolo, eiusque discipulis ad meditationem æternorum secessus, hinc fertur animam in cælum efflasse, cum in arctâ quam dixi speluncâ confixus lanceâ fuisset. Montis verticem decorauerat facellum, cuius diruti nonnulla vestigiâ Lusitani compererunt, & extantes adhuc truncos parietum aliquos. Adicolæ huius in tanti Apostoli honorem instaurandæ fundamenta dum purgant, in quadram incidunt saxeam cruce media insculptam, crucibus similem equestris Ordinis Auisi, nisi quòd quatuor illius capita voluminibus carebant introrsùm reductis, sed earum loco, duos hinc inde ferebant emicyclos, quos tertij complexus veluti coronabat eandemque aliz item cruces figuram exhibent, quæ manu S. Thomæ putantur expressæ. Insidebat cruce passis alis columba, circumquaque ignoti characteres, præterquam insigni antiquario Brachmani, qui lectis iis retulit significari Thomam Iesu Christi Apostolum illuc ab eo missum, ad prædicandam legem suam sanctissimam, congregasse illic discipulos, & martyrium obiisse, existimatürque eodem in lapide animam exhalassè, quòd sparsi sanguinis ductibus cruentus appareat. Restituto sacello Lusitani, lapidem in ara statuere, vbi dum sacra res agitur Decembris octauo, & decimo cum ad Euangelium ventum est, cernitur (haud tamen quotannis) stupendo miraculo, expirans fumus ex lapide, & obscuram in nubem diffusus lapidem totum contegere, quâ discussâ grandes ex eo guttæ stillant, illo forsitan ex prodigioso vapore in aquam concretæ. Xaverio igitur in hanc vrben intranti Deus hospitium metatus est eius desideris oportu

opportunitissimum; exceptus enim est à Gaspare Coëllio, Ecclesiæ illius Vicario, cuius ædes ab templo cum vnus diuideret hortulus, poterat vic Dei, suo precandi studio quoties libuisset, de nocte habenas laxare, & de sua in Macazarem expeditione Deum otiosè consilere. Quamquam hoc illi ne esset omninò integrum obstabant duo: vnum, quòd siue honoris gratià, seu ob angustias ædium, nollet Vicarius, Xauerium alio, quàm eodem secum ad nocturnam quietem vti cubiculo, quo proindè ad templum exire, vetabat vrbinitas, nisi primo iam somno occuparetur Vicarius: alterum grauius, & cuius formidabilius, minus quàm Xauerius animoso. Quà enim transitus in templum ex cubiculo erat, tam horrenda specie, ac terribilibus figuris, noctu dæmones bacchabantur, vt iis ferendis parem se nemo consideret. Neque id Xauerium latebat, deprehensio illius furtiuo per noctes, in templum egressu à Vicario monitum; at is & animo suapte naturà intrepidus, & doctus nec transversum vnguem moturos in se vltèrius dæmones quàm Deus annueret; Flocci habere terriculamenta quæ obiectabantur, & eò liberius in templum itare, ac solitarias noctes in eo traducere quod celare iam tenebris pietatem non posset, cum manifesto teneretur.

53. Hoc monstrorum contemptu ad quæ alij panebant, indignatus dæmon eorum artifex, irisque in eum atrocibus furens, à quo sibi vno, tot millium animarum diripiebatur quotidie præda, decreuit cum suis vltro se in manus hostiles induentem, condignè accipere, de more itaque ad effigiem reginæ Deiparæ (cui exindè propterea honor peculiaris mansit) orantem nocte intempestà ferocissimè aggressi, tam crudelem in modum tot plagis contundunt, & conterunt, vt ex iis biduum inter summos dolores iacuerit, tacitâ quidem mali causâ, sed à Malabare iuvene, ipsi Vicario detecta. Is enim clamore dæmonum, crepitûque plagarum euigilans, explorânsque propiùs quid esset, sonitum verberum, & sancti querulos gemitus, verbâque Deiparam in opem vocantis, Vicario retulit, qui post Xauerio interdum, per iocum eadem retractabat. Cæterum è lecto vix ipse constiterat, cum eisdem precandi excubias in templo repetiit, nec in eum tamen rabies dæmonum quicquam præterea ausa est, nisi quòd horrendo procul strepitu, & fragore turbare potiùs orantem quàm exterrere nitebantur, quin & mutato semel stylo, de mediâ nocte, matutinos Ecclesiæ cantus tam scitè peregerunt, vt postridiè sanctus ex Vicario quæreret, qui & vndè Clerici aduenissent, qui præter morem, diuina officia nocte proximâ in templo exsoluissent. Verumenimverò hæc ludibria dæmonum, & vexationes pensauit seruo suo Deus longè vberioribus præmiis, quæ tametsi nox, solitudo, & viri modestia presserint; attamen voti sui summam, & cuius potissimum causâ Thomam Apostolum diuinæ sibi mentis interpretem legerat, scimus cumulatisimè assecutum. Sciscitans enim, an Deo cordi esset, vt interiores ad Austrum Insulas Euangelio peragraret, tam claro illic aut responso, aut luce perfusus est; tantùm hausit roboris atque ani-

K morum

53
Xauerius
atrociter à
dæmonibus
orando cæ-
ditur.

morum ad pericula omnia indiscriminatim adeunda, ut non absque admiratione legatur Epistola quam manu sua Goam ad Paulum Camertem, & Iacobum Borbanum familiares suos dedit. [Spero, inquit, Deum, hoc iter meum, multa sua aucturum liberalitate quando tam effusis interius gaudiis. Significare mihi dignatus est, placere sibi ut in eam Macazari oram proficiscar, ubi nuper ad fidem multi perducti sunt; atque huic indicata mihi diuinitus nauigationi adeo constanter adhaereisco, ut videar mihi cum manifesto illius imperio pugnaturus, eiusque in hac & futura vita beneficiis indignus effici, si ab hac mente destitero. Quare nisi hoc anno Lusitana nauis Malacam transmiserit, Mauri alicuius aut ethnici nauigium conscendam; ac si ne id quidem occurrerit, vel cimbe cuilibet illuc vela daturae, certum mihi est vitam committere, tanta est qua nitor Dei fiducia, cuius amore hoc iter aggredior. Totas spes meas habeo in Deo repositas per quem te obsecro, ut in tuis ad eum precibus, mei peccatoris perpetuo memor sis.] Ita ille, at licet ad inflammandum vehementius animum precandi assiduitate, S. Thomae secessum ambisset, quod solet uiris sanctis esse, ab labore diu in alios sudato, suauissimum laxamentum, sed priuato feruori sic obsecutus est, ut in nullo aliis deesset. Noctem sibi, diem proximo dabat, conuersiones perditorum hominum ad Deum, cuiusmodi faceret loquuntur earum spectatores; inter illas narratur poenitentia publica scelerati qui plus quindecim annos quadrupedem magis quam Christianum pergebat uiuere. Concionum vim exerebat pectus Deo plenum, & aeternarum rationum assuetum radiis; pondus uerbis addebat uiuendi sanctitas, & vel solus illius aspectus perorabat ad emolliendam facinorosi cuiusuis duritiem. Qui uero paternis ipsius monitis refractariam mentem obfirmarent, desperasse iam vulgo salutem putabantur, quod experientia constaret obstinatius illi refragatos, morte pessima id luisse, sibi que omnes ab eadem infelici sorte metuerent; Adulteria itaque complura dissoluit, ab impudicis heris mancipia abstulit; iniquas rescidit pecuniae mutationes, sedauit discordias, quicquid demum illic ad Dei gloriam suscepisset, tam secundo euentu confecit, ut iactatum sit palam & proditum eam urbem ab ea, quae fuerat, omnino mutatam, (nec illo abeunte superfuisse illie vel morem vel hominem quo posset probitas Christiana offendi. Quinetiam factum satis, ipse quoque uir sanctus silere non potuit, & urbi eidem fausta millies adprecatus, tunc quidem affirmauit, ex quo Indiam subisset, nullam ab se urbem Meliapore compertam meliorem; uti postea nullam Malaca peiorem; post uaticinio utriusque, huius paucis hinc annis calamitas, illius incrementum fidem fecit.

54
Xauerij corona naufragum seruat.

54. Postremo locum illa habent hinc suum, quibus Deus serui sui nomen, ac merita apud hos populos decorauit. Nauigaturus Malacam mercator, priusquam conscenderet, salutandi gratia ad eum uenerat (ut cui esset ex animo addicatur) eiusque precibus enixe rogatis, etiam aliquid

aliquid ab eo; quodcumque id foret, amicitia confusus petierat; sanctus ut erat perurbanus, nihil habens præterea, detractam collo precatoriam coronam, donauit mercatori, monens caram haberet; quandiu illam seruasset nullis in mari casibus periturum; quo securitatis pignore, quam dono hilatior vir pius, Meliapore soluit. Porro inter Malacam, & Meliaporem sinus est, quo vix alius toto Indico mari periculosior: huius partem magnam enauigauerat mercator, cum ventis furialibus euersum mare, nauim corripuit, & nautis ereptam allisamque in scopulos fragit: paucis vitâ incolumi emerfis; qui ne alto in mari & nuda in rupe, & omnibus defecta, fame interirent, ex desperatione consilium ineunt experiendi denuò, vitatos interitus; ergo naufragij collectis aliquot, & malè compactis, in modum cymbæ reliquiis mari vtrò se dedunt; suspicione potius quam spe firmâ, sinus alicuius rapido aluco, deportandos se in littus fortuitum. In iis erat mercator, coronâ Xauerij vnicâ securus. Vix cymbâ in aquas immiserant cœperatque incerta vacillare, ut solent clauo destituta; cum is ab sese abalienatus, nec discrimen deinceps imminens, sed nec mare aduertens, in vrbe S. Thomæ versari se credidit, & cum Xauerio familiariter colloqui. Tenuitque hoc mirum vigilantis & dulce somnium dies quinque: hinc sibi redditus, vado prorsus ignoto se insistere agnoscit, suoque cum ingenti stupore, nec vllum circa se de sociis videt, quippe omnibus fluctu ad vnum haustis; nec illud ex naufragio commissum tabularum, cui vitæ residuum commendarat. Ergo incolas percontatus, quæ regio? vbi gentium esset? comperit haud procul ab S. Thomæ, ex quâ discesserat, in Nagapatani ora consistere.

55. Alium item ex naufragio saluum subsidio alio æquè mirabili adiuuit. Erat is Hieronym. Fernandez de Mendoz, miles; ex Choromandelo, vbi tunc agebat Xauerius, occasum versus vela dabat; prope Comorinū, nauim eius Piratæ Malabares inuadunt, quid vectoribus aliis factum sit acta publica non produnt; Hieronymus omnibus spoliatus, eorum, & manibus, & mari elapsus, eò vnde soluerat redit seminudus, deplorandâ ut fit, apud obuium quemque calamitate suâ, opis aliquid captans, in Xauerium incidit, nihil quod homini daret tunc habentem, peræ tamen vire sanctus sed frustrâ manum inseruit, quippe à pecunia vacua. Quare os sursùm oculosque attollens, tum ad militem versus, benè tibi faciat Deus, frater: dictoque hoc abit. Passus ferè quinque confecerat, cum auditum se sentit, pauperem reuocat, indit iterum peræ manum, eductosque ex ea quâ aureos, quâ ex argento nummos quinquaginta, illi donat planè ignoto signatos marculo, aiens quando Deus illos ei misisset, iis silentio vteretur. At sui tam capax non fuit lætitia, & admiratio mendici, ut benefici meritum silentio premeret. Toto mox Choromandelis tractu res celebrata est; & quidem hoc mirabilius quid puri, adeò purgatique metalli nummos illos obruza comprobauit, ut clarum esset,

55.
Ad Eleemos.
pecunias mi-
raculo inue-
nit.

alibi quàm in terris fusos ex quo factum, ab argentariis, vt multò maiori pretio, quàm pro pondere mutarentur.

56
Propheciæ
Xaverij de
Ioanne Eiro.

56. Successus habuit varios, nec minùs insolitos, quod ei cum Ioanne Eiro contigit, estque operæpretium rem vt gesta est hîc omnem dare, tametsi Meliapore inchoata, Malacæ deserit. Annum agebat Eirus quintum supra trigessimum; aliquandiu miles, postea mercator, inde navis vnus Dominus, & pecuniarum in primis opulentus; neque propterea illa forte, nec seipso contentus, vt quem sugillaret frequenter animus, seu veriùs Deus, iterando atque inculcando; tot maris pericula, commerciorum tam anxias, & perpetuas curas; si lucris melioribus locasset, quantò esset futurus bonorum ditior quàm nulla mors eripit, & sibi adæquat æternitas: vnde autem posset confidere, fore sibi mare quam tot aliis magis fidum? nec tam longis parta sudoribus, & vitæ periculis momento haustum? tunc verò quæ gratia tot laborum & iactationum præter vitam intabescens dolore continuo, ob amissas hîc opes; & nullas in cælo repositas: quin etsi ex voto congeratur quicquid potest quæstum optari, annon morte tandem illorum iacturam fieri? quantò prudentius ingenti præmio nunc vltro id fiat, quod extortura est, tunc absque merito, velis, nolis dura necessitas? nempe omnibus Deo consecrandis, terra, cælo; caduca mansuris, immenso fenore mutantur? Hæc pio Ioannis animum pungebant aculeo, & in molli pluma aggeratarum facultatum non sinebant interquiescere. Cum in Zeilano Xaverium offendit, illic eius allectus alacri paupertate, sanctimoniam vitæ innocentis, pretiosisque laboribus, beatum se statim putavit, nactumque vnâ quam inuestigabat viuendi formam, & vitæ ductorem; quod subindè illi obscure, & tacite cum significasset, erupit denique, seque illi totum intimè expansurus de peccatis ab eo audiri petiit; sed hunc boni ardorem Meliaporem distulit vir sanctus quòd Nagapatanum versus in procinctu tunc esset; & Meliapore mercator proximè adfuturus. Ibi Xaverio mentem suam penitus aperit, fixum sibi esse, studium, ac labores, melioribus exindè commerciis, & lucris locare; animæ suæ totum se reddere; id ab se idcirco præstari ferius quòd pie viuendi præceptor, & monitor ante hac occurrisset nemo; reperto iam qualem maximè optarat, abdicare se ad illius pedes, quicquid bonorum possideret, spes omnes, & ambitus, Deo in perpetuum consecrare; demùm ipsi laborum indiuiduum comitem, & imitorem (quoad vires ferebant) Apostolicæ muneris se dare, nisi se indignum tam religioso conuictu iudicasset. Sub hæc laudato Xaverius, ad propositum animos addidit, verum ita cautè, vt nec admitteret omnia, neque reiiceret: opes quidem, & sæculum abiici laudavit; & comitem sibi non renuit ducere; haud tamen priùs Religionis socium ascivit quàm periclitatus illum esset diuturniori obseruatione: de sua re, cum Deo ageret, conferrètque in vsus quos agnouisset illi gratissimos. Satisfecit Ioannes omnibus cumulata. Anteaquam vitam confessione omnem retexuit.

Nauium

Nauim vendidit, & mercium summam, pretiumque illorum in pauperes largè distribuit. Degebat interim à Xauerio seorsum in conducto; & dabat operam meditationi, pœnisque spontaneis, Xauerij ductu, fundamenta mittens illius fabricæ quam ad perfectæ virtutis apicem tollendam susceperat. Verùm enimuero, promissis facta malignè responderant: breui paupertatem, & secessionem ab infimis, illamque relictis vacuam commoditatibus, & oblectamentis vitam auersari; suam incurfare in proliciendis opibus præproperam festinationem, & eiuram mercaturam mente recoquere: cum autem sit illis maximè violentum omni prorsus carere voluptate, quibus Dei amor deserit sapere; primum misero fuit oblectamenta noxia captare; atque, vt erat animo imbecillus, primis occasionibus impudiciæ prosterni. Ruptis indè habenis discessum à Xauerio molitur; ac primum seu nondum receptâ venditæ rei pecuniâ, seu veteri suâ apud amicos fide, mancipium emittit; cum huius ministerio, nauiculam, & merces, nauigaturus quantocius ad instauranda commercia. Latere Deum fuga non potuit, à quo & illam didicit vir sanctus, quare illum vela prope diem facturum, per adolescentem Antonium nomine accersit, iubens præstò sine morâ adesse: conturbatus insperato nuncio perfuga, multaque animo reuoluens; principio alium ab eo se fingit qui accerseretur; sed manifestò deprehensus, discessionem quidem fateri statuit; sed quicquid præcessisset negare, ratus ad summum se fore Xauerio suspectum, non tamen sat liquidò reum, vt qui esset mercium emptionem, & fugam quàm occultissimè negotiatus. Sic ergo probè meditatus, comparatusque ad confidentiam, tranquillo vultu, nihilque dubitanti simillimus se Xauerio sistit; at longè diuersè accipitur; obuians accedenti pater, vehementer commotus, Peccasti, ait, Ioannes peccasti; nec plura; his enim perindè, vt sanctus omnem eius conscientiam subisset, & crimina legeret, ita Xauerij ad pedes abiectus procidit; exclamans, fateor, vt quid inficier, quod certò iam nosti? Peccaui pater! Sed habes paratum quem tua misericordia emendet, Ergo infert, iacentem erigens vir Dei; confessione peccatum elue, præbetque mox aurem confitenti, eo sui pudore, ac detestatione admisorum, vt ab Xauerij digressus, genibus, rursus mancipium, nauim, merces redacta in pretium statim egenis erogarit; ad hoc visus prolabi vt firmior surgeret, constantiæque tenacior. Et verò illi ad S. Thomæ, Malacam, & Molucensium Insulas comes fait, iterumque Malacam, vbi nouæ miser impugnationi succubuit, oblatam enim ab Lusitano Xauerij obseruantissimo, stipis nomine argenti summam, clam Xauerio admisit, quod prauis alicuius consilij, mouit suspicionem non temerariam, nec leuem, tamen de eo parum constiterit. Deprehensâ culpâ in Vpem relegatur, exiguam Insulam Malacæ proximam, solitudine, inediâ, & pœnis culpam luiturus; donec, ab Xauerio, redire inberetur. Paruit, nam erat in vtrumque, bonum, aut secus volubilis, eò se contulit, inter deserti

tugurij afflictati rudera , meditationes & corporis ex Xauerij præscripto exigens , inter quæ dum orat (in somnis , an vigilans , non potuit satis discernere) hæc illi est obiecta species , videbat se in templo magnifico prestantem , illic sublimem in altari thronum ; cæli Reginam cum diuino suo inter brachia filio , verenda maiestate , in throno confidentem ; indè ad se descendere filium , seque manu beneuolâ tentum , matri sistendum deducere ; at illam auersari , nutûque reiicere , eius tanquam inuisi accessum indignatam , edentemque repulsæ causas quæ nunc etiam latent , (sed mansit tenuis coniectura , fuisse hominis peccata quædam , ex crassiore sensu conscientiæ neglecta) Respuit denique illius affatum , & aditum Dei mater , surgensque abscessit , & cum ea visi tota imago euanuit ; hæsit infelix inter filij beneuolentiam , & offensionem matris , grauiter anxius : reuocatus aliquantò post ad confessionem peccatorum , explicatisque Xauerio animi rationibus , visum hoc tacuit , & quidem tam pertinaciter , vt ab eo rogatus , cur hæc , & illa (nam quædam ei memorabat oranti sibi ostensa , regeret : audacter negaret quicquam horum se nosse : at sanctus qui absque dubio hanc illi videndam speciem impetrarat ; distinctè illi vniuersam , & particulatim retulit , explicuitque , quæ in eâ minus perceperat , exin verò illum ab se in perpetuum abiecit ; sed mercede longi comitatus abundè perfolutâ , prædicens videlicet fore (quod reipsâ euenit) vt S. Francisco nomen daret duraretque in eo ad vsque obitum , hæc Meliapore admirabilia de Xauerio fuerunt , illinc priùs Malacam , & in Macazarem quàm soluisset Goam literas dedit ad Paulum Camertem vt ex adfuturis ab Lusitaniâ sociis duos adiungeret , Zeilani Principibus si ab Lusitanis restituendi regno suo essent . Sed euanida fuere hæc vota , & iuuenes Principes , ambos eoque anno mors abstulit , nullo exitu magnarum expectationum , nisi quòd Principibus duobus Ecclesia aucta est , & cælum beatis duobus .

